

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

**«Методика роботи з матеріалами ЗМІ на уроках
історії України у старших класах»**

студентки IV курсу, групи СОІ–41
спеціальності 014.03 Середня освіта
(Історія)

Гоян Яни Василівни

Керівник:

Королько Андрій Зіновійович

кандидат історичних наук, доцент

Рецензент:

Дрогомирецька Людмила Романівна

кандидат історичних наук, доцент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Івано-Франківськ — 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Роль ЗМІ в суспільно-політичному житті України	6
РОЗДІЛ 2. Особливості роботи українських ЗМІ в 2010–2024 рр.	22
2.1. Рейтингові засоби масові інформації в 2010-х – на початку 2020-х рр.	22
2.2. Українські медійні ресурси в умовах війни (2014–2024).....	32
РОЗДІЛ 3. Використання матеріалів ЗМІ на уроках історії у 10 класі ..	40
РОЗДІЛ 4. Робота із медійними джерелами на уроках історії України в 11 класі	49
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасне українське соціально-економічне та громадсько-політичне життя неможливо уявити без оперативної інформації. З уваги на те, що з 20 лютого 2014 р. ми перебуваємо в стадії збройного протистояння з росією, щодня ми потребуємо інформації, яка проллє світло на ту чи іншу проблему, вбереже від ракет, допоможе зрозуміти наболіле, побачити подальші плани держави в зовнішніх справах, внутрішніх реформах, у сфері безпеки та оборони, подальші економічні зміни і т. д. На фоні того, що відбувається в державі щоденно і що циркулює у соціумі, ЗМІ виступає як його дзеркалом, так і неформальним регулятором суспільних відносин. Не дарма

До 2000 р. для суспільства ЗМІ мало роль лише інформатора та розваги. Однак, після вбивства владою Георгія Гонгадзе 17 вересня 2000 р., роль ЗМІ в Україні змінилась. Вони почали впливати не лише на думку суспільства, а й на добивання справедливості в судах, змогли піднімати гучні акції протестів і навіть вирішувати долі чиновників з вищого керівництва держави. Тому й не дивно, що станом на 2024 р. ЗМІ несе за собою низку як позитивних, так і негативних функцій. З одного боку – це інформативність, прозорість, чіткість та конструктив. З іншого – це брудні інтриги, маніпуляції та замовні матеріали. З кожним днем стає все важче не потрапити в оману чи на маніпуляцію – чи в новинах, чи в історії. Разом з тим, ми як вчителі історії повинні бути готові до будь-яких інформаційних викликів та вміти протидіяти їм в ході навчального процесу.

Актуальність обраної теми дипломної роботи обумовлено ще й тим, що необхідно зберігати інформаційну гігієну і виокремити спеціальну методику роботи з матеріалами ЗМІ на уроках історії в школі.

Об'єктом дослідження виступають матеріали українських та зарубіжних ЗМІ.

Предметом дослідження є методика роботи з матеріалами ЗМІ на уроках історії України у старших класах.

Мета дипломної роботи – проаналізувати методику роботи з матеріалами ЗМІ на уроках історії у старших класах.

Виходячи з актуальності та об'єкту нашого дослідження, досягнення мети передбачає вирішення таких завдань:

- дослідити роль ЗМІ в громадсько-політичному житті України;
- проаналізувати найрейтинговіші медіа протягом останніх десяти років змін та реформ у цій сфері;
- дати оцінку роботи медіа в Україні під час війни (2014–2024);
- виокремити методичний інструментарій щодо використання матеріалів ЗМІ на уроках історії в 10–11 класах.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період 1991–2024 рр. Нижня межа – 1991–2013 рр. – зумовлена становленням ЗМІ в період творення української державності; верхня – 2014–2024 рр. – спричинена розвитком українських ЗМІ в умовах гібридної і повномасштабної війни з росією.

Географічні межі дослідження охоплюють територію сучасної України в міжнародно визнаних та закріплених в Конституції кордонах 1991 р.

Стан наукової розробки. Під час написання нашої дипломної роботи були взяті до уваги великий корпус первинних та історіографічних джерел. Корпус первинних джерел презентують матеріали ЗМІ про повсякдення та найбільш актуальні проблеми сучасності [1–58], а також українське законодавство у сфері врегулювання роботи ЗМІ [59–62]. Історіографічні джерела в роботі представлені доробками вітчизняних дослідників, які присвятили свої праці проблемам становлення ЗМІ в Україні. Необхідно виокремити праці О. Бабенко [63], С. Горевалова [64; 65], О. Довгань [66], О. Мелещенка [70; 71], Н. Німця [72], А. Павлюк [74], О. Покотило [75], Є. Соломіна [78], Я. Чмир [80] та ін. Методично робота була підсилена за рахунок опрацювання підручників і посібників авторства В. Власова [81], О. Гісема [82], С. Костя [84; 85], В. Лизанчука [86] та ін.

Методологічну основу роботи складають принципи історизму, всебічності, об'єктивності, системності, узагальнення та порівняння. У роботі використані

загальнонаукові та спеціальнонаукові методи. Реалізація поставлених завдань забезпечена врахуванням міждисциплінарної специфіки дослідження. Із загальнонаукових застосовано методи аналізу, синтезу, індукції, а також порівняльний, логіко-лінгвістичний та описовий.

Наукова новизна роботи зумовлена тим, що в ході опрацювання наявного матеріалу щодо історії та сучасного стану нами була зроблена спроба не лише описати ці процеси, а й знайти можливості роботи з цим матеріалом у школі.

Практичне значення отриманих результатів даної дипломної роботи полягає в тому, що її матеріали й узагальнення можуть бути використані у науково-дослідницькій, начальній і культурно-просвітницькій сферах. Зібраний фактологічний матеріал та науково-теоретичні узагальнення можуть слугувати для подальшого аналізу цього дослідження.

Структура роботи обумовлена її метою та завданнями. Вона побудована за проблемно-хронологічним принципом і складається зі вступу, чотирьох розділів і двох підрозділів, висновків, списку використаних джерел (89 позицій), 7 додатків та двох піддодатків. Обсяг основного тексту становить 61 сторінку. Загальний обсяг роботи – 117 сторінок.

РОЗДІЛ 1. Роль ЗМІ в суспільно-політичному житті України

Громадський простір зараз важко уявити без уваги з боку ЗМІ. Не дарма ще у ХІХ ст. шотландський письменник Томас Карлайл (1795–1881) зробив висновок про те, що ЗМІ – це «четверта» влада. В нашій країні вона також займає неофіційну позицію після виконавчої, законодавчої та судової гілок, які офіційно закріплені в ст. 6 Конституції України. Звісно, що в українського сегменту ЗМІ від початків існування і до сьогодні були різні періоди діяльності в різних державах, політичних партіях, громадських рухах, військових формуваннях. Журналісти мали як високі злети, так і стрімкі падіння у своїй професійній діяльності, зазнавали нападу з боку влади, політиків, бізнесменів та інших суб'єктів, де окремі журналістські публікації ставали каталізатором змін у суспільстві, вищих ешелонах влади та навіть у сфері міжнародних відносин.

Журналісти як інформатори та люди, що готували соціум до змін сформували себе ще в епоху Просвітництва. Основними функціями їх професії в ті часи було поширення критично важливої інформації, цитування думок впливових постатей в тій чи іншій державі та відповідно давати в друк матеріали, які в майбутньому могли мати вплив на реформи в одній із трьох гілок влади. Саме крізь призму понять про розум і природу як основу соціально-філософських суджень тієї епохи, громадські діячі через пресу змогли підняти актуальність суттєвих змін у тодішнім традиційним суспільстві. В численних публікаціях Ж.-Ж. Руссо, Вольтера, Д. Дідро, К. Гельвеція, Дж. Свіфта була чітко вибудована ідея «природної людини», що зумовило появу нового і прогресивного типу людей, які були здатні витримати все важчі і важчі виклики від суспільства як на рівні соціально-економічного, так і громадсько-політичного і що головне – інформаційного рівня. Звісно, що поняття про інформаційне суспільство ще не було. Однак, в межах затребуваної гласності (відкритості) відбувається цінний і в наш час «розквіт індивідуальності» – змінюється фокус приватності, де буденність позбувається безальтернативності і тогочасне суспільство переходить у поле зору публічних дискусій на критично важливі теми [71, с. 197–202].

Дана епоха вважається століттям журналістів. Разом з тим, перші європейські журнали мали переважно наукові орієнтири, де переписування не могло залучити до поширення та створити популярність серед великої кількості осіб. Довгий час періодика була примхою для багатих, адже перший журнал в Європі «Журнал учених» (1665–1828) був створений з ініціативи французького глави мінфіну Жана-Батіста Кольбера та був доступний непересічним людям. Тому й не дивно, що коли за доби просвітителів з'явилися видання масового характеру, де цільова аудиторія не сильно цікавилася політикою та інтригами – це і стало певною культурною революцією. Одразу ж постав попит не на політику, а на видання, які здатні формувати людські ідеали та цінності [70, с. 165–170].

За цих же обставин не випадково виглядає той факт, що найуспішніші тижневики у Великобританії на моральну тематику протягом всього XVIII ст. витримували численні перевидання. Зокрема, тижневи «Глядач» (Spectator) мав у цей час 55 перевидань, у «Базіки» (Tattler) та в «Опікуна» (Guardian) їх було по 26. В задання тодішньої журналістики входило і досі актуальне гасло – кризь розвагу повчати. Для досягнення цих завдань, мова такого типу тижневиків була доступна та проста для пересічного читача, де відповідно були і цікаві та актуальні для нього теми. Ринок преси пристосовувався не під власника, а під аудиторію. Зокрема, у заклику «Глядача» «вивести філософію з кабінетів і бібліотек, шкіл і університетів та оселити її в клубах та зібраннях, у кав'ярнях та за читацьким столом» стояло завдання не лише популяризувати культурні і філософські ідеї дописувачів журналу, а й це гасло загалом свідчило, що у даного ЗМІ є великий вплив на населення. Просвітницька преса була настільки популярна в Англії, що вже тоді вона неофіційно вважалася «четвертим станом» – щорічний тираж провідних газет того періоду виріс до понад 10 млн примірників [71, с. 210].

Для України питання ЗМІ постало не одразу – до початку XIX ст. вона була доступна лише польською, німецькою або російською мовою. Для пересічного читача вона не була доступна – більшість новин населення отримувало через чутки або лиш через оголошені на центральних площах маніфести. Ця подача інформації часто призводила до маніпуляцій через неоперативність [1].

Перша газета в Україні 1749 р. була польськомовна – це був «Kurier Lwowski», який вийшов лише в кількох номерах. В 1776–1777 рр. у місті Лева видавали першу регулярну періодику в Україні – тижневик «Gazette de Leopold» («Львівська газета»). Цінність цього видання полягала в тому, що жителі міста дізнавались загальноєвропейські новини паралельно до питань Галичини та Наддніпрянської України. Саме з цієї газети на Заході України стали відомі деталі ліквідації останньої Запорозької Січі в 1775 р. Тут звісно ж не обійшлося без маніпуляцій – зі слів дописувача газети стало відомо, що буцім-то існування січі було фактором затримки будівництва росіянами нового шляху сполучення для торгівлі з Кримом. В 1811–1944 рр. та в 1990–2007 рр. у м. Львові виходила регулярна польська газета «Gazeta Lwowska», яка була однією з найдавніших у польськомовному сегменті. В ході революції в Галичині 1848–1849 рр. з'явилась перша україномовна газета «Зоря Галицька», де був тираж в чотири тисячі примірників [33].

Поява в 1860 р. альманаху «Хата» та щомісячника «Основа» (1861–1862) у м. Санкт-Петербурзі як літературно-мистецького, а згодом і суспільно-політичного часопису українською мовою в російській імперії було викликом системі після Кримської війни (1853–1856). В певному сенсі це було продовження ідеї друку альманахів 1830–1840-х рр., в тому числі петербурзької «Ластівка» (ред. Є. Гребінка) та харківського «Молодика» (1843–1844). Також, тут були і певні ідеї галичанської ініціативи з боку Руської Трійці через їх альманах «Русалка Дністровая» (1837). Тому й не дивно, що преса в перші роки реформ Олександра II намагалась знайти для себе нові можливості та не відчувати того тиску, який був притаманний періоду правління Миколи I. Паралельно до «Основи», локальну ініціативу в плані преси в 1861 р. намагався реалізувати і Л. Глібов в м. Чернігові через «Черниговский листок». Однак, попри кожную із ініціатив поч. 1860-х рр., введення в дію цензурного Валуєвського циркуляру 30 липня 1863 р. про заборону української друкованої продукції та заперечення існування української мови призупинив подальшої розвиток преси в російській імперії аж до революційних подій 1905–1907 рр. [85, с. 21–23].

Наприкінці XIX ст. українська преса виходить на якісно новий для себе рівень. З'явилися одразу три надпотужних видання – «Діло» (видавалось у м. Львові в 1880–1939), «Буковина» (1896–1918) та «Свобода» (з 1893 р. і по наші дні видається у США). Якщо перша була передбачена для розповсюдження в Галичині, у другій ці цілі були зосереджені в Буковині, то для третьої характерно, те що вони підтримують та тримають в курсі подій діаспору наших співвітчизників у США, Канаді та ін. країнах. Вплив цих видань на формування українського дискурсу в пресі з позиції галичан і досі важко сповна оцінити. Кожне із видань виконувало (а у випадку «Свободи» і досі виконує) функції щоденника сьогодення, позиціонувало різні погляди на одну і ту ж проблему, відходила від політизованості та намагалась формувати незалежну думку про ту чи іншу подію, особистість чи явище в нейтральному ключі. Основним завданням такої преси було змусити читача самому формувати власну думку лише на основі прочитаних фактів [27].

В листопаді-грудні 1905 р. у м. Лубнах на території Лівобережжя видавалась тиражем у 5 тис. примірників перша газета Наддніпрянщини українською під назвою «Хлібороб». Це був друкований орган Лубенської республіки – тимчасового комітету в м. Лубни на Полтавщині, який представляв собою українські сили для захисту місцевого населення від погромів та сваволі російських шовіністів в розпал революційних подій 1905–1907 рр. Газета за редакції братів Шеметів встигла випустити 5 номерів, але через набрання популярності як політичний часопис, була згодом закрыта цензурою [86, с. 90].

В розпал Першої світової війни (1914–1918) та визвольних змагань в Україні (1917–1923) преса стає головним інструментом у боротьбі за свідомість, деморалізацію або ж навпаки – підняття бойового духу серед бійців та цивільних і формувала в собі символ боротьби за політичні ідеї тієї чи іншої політсили. Зокрема, вкрай важливим був «Вістник Союзу визволення України», що видавався в 1914–1918 рр. у столиці Австро-Угорщини м. Відні тиражем в 5 тис. примірників. Окрім огляду ситуації на фронті, тут були ряд політичних та громадсько-політичних публікацій патріотичного спрямування [79, с. 31–33].

Серед всіх мілітарних формувань по обидва боки фронту в Галичині, свою пресу мали лише українські січові стрільці Австро-Угорської армії. Організована ними пресова квартира в 1915–1918 рр. активно займалась не лише висвітленням подій на фронті з боку УСС, а й збирала матеріали для оформлення майбутніх праць по історії легіону. Серед видань, які видавались старшинами УСС у той період були «Вістник Пресової кватири УСС», «Самохотник», «Бомба», «Самопал» та «Усус». Окрім репортажів з фронту, тут була присутня і творчість бійців – їх вірші, романси, пісні, дружні шаржі та жарти. В даному випадку для тієї численної творчої еліти, яка була в рядах УСС (письменник О. Назарук, журналіст С. Горук, композитор Я. Барнич, скульптор М. Гаврилко і ін.) це була якісно нова платформа для саморозвитку і для просування своїх ідей в маси через фронтовий вимір в доступній для розуміння формі [69, с. 230].

За часів Центральної Ради, преса стає рупором для просування ідей та пропозицій для населення від нової держави. Окрему увагу вперше було акцентовано на військову проблему. Зокрема, в часи існування солдатських рад, в Бердичіві в 1917–1918 рр. діяла газета «Козацька думка». В ході українізації війська, газети почали поділятися на центральні, корпусні, дивізійні і навіть полкові. В період існування Директорії у грудні 1918 р. за сприяння та активної діяльності Інформбюро Дієвої армії УНР видавався часопис мілітарного спрямування «Ставка» [84, с. 129].

В часи існування УГА як збройних сил ЗУНР, а згодом однієї із армії УНР в 1918–1920 рр. в ній були такі тижневики та щоденники як «Стрілець», «Полева газета», «Вістник Державного секретаріату військових справ», «Український козак» та «Стрілецький шлях». На час короткого перебування УГА в складі 12-ї армії РСЧА, де вона носила назву ЧУГА, там були такі пропагандистські видання як «Червоний стрілець» і «Червоний У.С.С.». Поширювались ці видання між бійцями та старшинами ЧУГА у період з лютого і до 27 квітня 1920 р. Тут була не лише політична пропаганда, огляд подій на фронті, новини зі світу, а й інтерв'ю з командуючими, окремими старшинами та громадсько-культурними діячами того періоду [89, с. 15–18].

За радянської доби, вільної преси в Україні не було. Журналісти і видання були виключно на державній основі і будь-яке вільнодумство прирівнювалось до державної зради або ж шпигунства. Тим не менш, в період 1920–1930-х рр. для преси в УСРР (з 1937 р. – УРСР) відзначається як час, де були активні літературні дискусії, критика та боротьба між нижчими та вищими ланками влади на сторінках газет і журналів і т. д. В часи українізації 1923–1933 рр. російськомовна преса не була конкурентоспроможною на тому рівні, який отримала українська. «Вісті ВУЦВК» як головна урядова газета України визначалась не лише місцем для публікацій декретів і законів УСРР та постанов з Москви, а й місцем для репортажів з регіонів, площадкою для дискусій та місцем для творчості професійних художників. Зокрема, в 1923–1926 рр. в редакції цього видання художником-ілюстратором працював український режисер, журналіст, художник і письменник Олександр Петрович Довженко (1894–1956) [68, с. 24].

Після вкрай важких для України сталінських репресій 1920–1940-х рр., Голодомору 1932–1933 та 1946–1947 рр., а також епохи Другої світової війни (1939–1945), проблема власних ЗМІ розділилась одразу на кілька таборів:

– у першому він презентувався через радянську пропаганду і ряд фронтових газет (О. Довженко був кореспондентом «Червоної Зірки», А. Малишко працював на газету «За честь Батьківщини» і писав публікації для партизанського часопису «За Радянську Україну» і т. д.);

– у другому – на окупованих нацистами землях активно розвивалось українське слово, але з такою ж присутністю пропаганди відповідної сторони (чого лише варте «Станіславівське Слово» та «Воля Покуття» (м. Коломия), які активно видавались на Прикарпатті в 1941–1944 рр.);

– у третьому – власну пресу намагались організувати українські повстанці та підпільники з лав ОУН і УПА. Зокрема, протягом 1944–1950 рр. на різних відтинках та зонах відповідальності конкретних підрозділів УПА видавались такі журнали як «Повстанець», «Шлях Перемоги», «Щоденні вісті», «Стрілецькі вісті» і т. д. В 1943 р. в районі м. Сколе діяла повстанська радіостанція «Вільна Україна» під керівництвом Я. Старуха [65, с. 251].

З поверненням радянської влади в Україну у 1943–1944 рр., преса та радіо стали одним із органів насадження традиційних радянських цінностей, а також тотального інформаційного контролю. Не було такого міста, району чи подекуди села/колгоспу, де не було власної преси або бодай-би стінгазети. Усе те, що завжди висвітлювалось у газеті, радіо чи телепередачі було у пропагандистських монотонних тонах без жодної альтернативної думки про владу, партію чи керівництво тої або іншої ланки. Поодинокі сміливці в соцтаборі як в Україні, так і по СРСР в цілому, все ж намагались шукати правду на Заході, налаштовуючись на радіохвилі ВВС, «Голосу Америки», «Свободи» і ін.

З часом, ця альтернатива в тому чи іншому значенні з'явилась і в ході дисидентського руху. Так, вона не претендувала на великі тиражі, але це була своєрідна спроба показати альтернативну точку зору в тоталітарній системі. Зокрема, протягом 1970–1972 рр. у м. Львові за редакції В. Чорновола були випущено 6 номерів видання «Український вісник», яке активно поширювали дисиденти до масових арештів всередині 1970-х рр. У еміграції активно діяло закордонне представництво Української Гельсінської групи, яка активно займалась поширенням «Вісника репресій в Україні» в 1980–1985 рр., а також мало відношення до відновлення «Українського вісника» в 1987 р. [73].

Утворення 23 квітня 1959 р. спілка журналістів України як відділення такого ж органу всесоюзного масштабу, розпочало процес оптимізації і об'єднання українських журналістів довкола їх творчих, професійних та інших проблем в діяльності. З настанням незалежності, приставка відділення зникне і до назви організації буде додано слово – національна. 6 червня 1992 р. в м. Брюсселі українська спілка журналістів була прийнята до Міжнародної спільноти журналістів. З 1994 р. саме цей день було зафіксовано професійним святом медійників на державному рівні указом президента України Л. Кравчука. З того часу і по сьогоднішній день, українські медіа є одними із найбільш поважних в пострадянському просторі, мають хороші потужності завдяки власному та закордонному інвестиційному ресурсу і що головне – користуються довірою українського громадянського суспільства [1].

Після падіння компартійного режиму і поновлення української незалежності в 1991 р. перед вітчизняним медіапростором постають нові виклики та етапи розвитку. З кінця 1980-х та середини 1990-х рр. в Україні зростає роль телебачення. За версією В. Лизанчука у вітчизняного сегменту телебачення доби незалежності є як мінімум три етапи розвитку:

– першим етапом вчений виділяє децентралізацію українського телебачення в 1991–1994 рр., яка дозволила утворення недержавних (приватних) телерадіокомпаній (ТРК);

– період 1994–1998 рр. дослідник визначає як час формування мережі недержавних ТРК та формування нової системи пропаганди, де активну нішу зайняли іноземні ЗМІ – переважно російські, а в прикордонних Закарпатті та Буковині – угорські та румунські;

– після 1998 р. в українському медіапросторі розпочинається період шаленої конкуренції на медіаринку та боротьбою за глядача [86, с. 273]. І справді, можна погодитись з позицією В. Лизанчука, що до 2009 р. ТРК набули конкретної структуризації, обросли рекламними агенствами, сформували власну систему послуг, змогли впливати на регіональні та державні справи, в тому числі за рахунок курйозних кейсів з боку соціуму.

На наш погляд, період конкуренції між ТРК триває і досі. Безумовно, що в ході Революції Гідності 2013–2014 рр. були внесені корективи, де телебачення спочатку ще займало свою рейтингову нішу, а згодом і взагалі знизилася її до мінімуму. Як і за яких обставин це сталося – це радше об'єкт і предмет другого розділу нашої дипломної роботи.

У розрізі того як почали з'являтися в Україні такі компанії як BBC (Великобританія), Радіо Свобода (США та Чехія), DW (Німеччина) і особливо ряд російських ТРК (НТВ, 1-й канал, Ехо Москви та ряд ін.), структуризація ЗМІ відбувалась і всередині провідних органів влади, в тому числі в МВС та МО. Зокрема, у жовтні 1991 р. українські нардепи отримали на руку перший номер газети «Народна армія». Згодом, 11 жовтня того ж року постановою ВРУ ця газета була визнана центральним друкованим органом МО України [65, с. 251].

В подальшому була створена Центральна ТРК МОУ, з початку 1992 р. почала виходити у світ газета «Флот України», яка мала міжнародне значення, а в 1994 р. було засноване теоретичне та науково-практичне видання «Наука і оборона», з 1999 р. вкрай потрібним закордоном вважається видання «Крила України» про будні та історію ВПС ЗСУ, а ТРК «Бриз», яка була заснована в 1992 р. в м. Севастополі (з 2014 р. – в м. Одесі) презентує собою ключовий орган ЗМІ з боку ВМС України. Станом на сьогодні, провідним виданням від МО України є АрміяInform, яке користується популярністю як через соцмережі, так і через радіоконтент на відповідних частотах [53].

У контексті нашої розповіді про мілітарний аспект української журналістики варто відзначити, що в 1990-х рр. одну із провідних ролей в ній відіграли українські діячі грузинського походження. Життєвий приклад уродженців грузинської столиці м. Тбілісі Георгія Гонгадзе (1969–2000) і його колеги Вахтанга Кіпіані (1971 р. н.) є доволі показовим в історії розвитку тодішньої преси. Звісно, якщо вести мову про Г. Гонгадзе, то у нього успіх прийшов ще на початку 1990-х рр. Йому як колишньому воїну-інтернаціоналісту в лавах ЗС СРСР в 1987–1989 рр. військова проблематика була не чужою. Такий досвід став можливим через перерване ним в ЛНУ ім. Івана Франка навчання на спеціальності перекладача у зв'язку з мобілізацією на строкову службу. Після повернення на Батьківщину та закінчення університету, але за іншою спеціальністю, Г. Гонгадзе в 1992–1993 рр. брав участь у військових діях в Абхазії на правах українського військкора. Проблема війни в Абхазії не була чужою для діяча і за тих обставин, що його батько брав активну участь у розбудові грузинської державності [45].

Всередині 1990-х рр. інтереси Г. Гонгадзе змінились відповідно до умов медіа-ринку – з військової журналістики він переходить в русло суспільно-політичного життя країни. Кримська криза, поділ ЧФ між Україною та РФ і врешті решт особиста боротьба за правду по відношенню до Л. Кучми стане для журналіста роковою помилкою 17 вересня 2000 р. – він буде вбитий [25].

Незадовго до смерті, весною 2000 р. Г. Гонгадзе встиг заснувати одне із перших ЗМІ в інтернеті в нашій державі під назвою «Українська правда». Дане інформажентство протягом 24 років свого існування змогло довести, що воно найкраще в Україні і може з легкістю стати в один ряд з провідними ЗМІ світу на кшталт BBC, Times, Le Figaro, The Economist, Time, The Wall Street Journal і ін.

Щодо згаданого нами вище В. Кіпіані, то на щастя доля цього журналіста склалась краще. В 1992 р. він працював головним редактором часопису УРП «На сторожі», який видавався у м. Миколаєві. В 1993–1995 рр. В. Кіпіані здійснював викладацьку діяльність в гімназії. З 1994 р. і по наші дні ми знаємо про пана Вахтанга виключно як про журналіста. В 1996–1997 рр. будучи військовослужбовцем-строковиком, Вахтанг Теймуразович був співробітником на центральній ТРК від Міноборони. З 2010 р. діяч є головним редактором Історичної Правди. Звісно, що робота п. Вахтанга на проросійському ресурсі «ZIK» всередині 2010-х рр. була вимушеною мірою в умовах пошуку себе та самореалізації. Тим не менш, коли діяч покинув цю ганебну місію та перейшов у більш вільну площину діяльності, колишні роботодавці не забули за нього в період 2019–2021 рр. Зокрема, протистояння між В. Медведчуком та В. Кіпіані за невігідну правду про справу поета і дисидента В. Стуса (1938–1985), яка була розкрита журналістом в окремій книзі-розслідуванні «Справа Василя Стуса» була справжнім випробуванням для вітчизняної журналістики [12].

Перемога на судовому процесі В. Кіпіані 19 березня 2021 р. в апеляційному порядку дозволила не лише зробити додаткові накладі книги, а й популяризувати проблему доби шістдесятників та дисидентів 1970–1980-х рр. з новим подихом. Також, журналістика в Україні вийшла на якісно новий рівень. Для держави та міжнародної спільноти стало очевидним, що журналістські розслідування, які спрямовані на пошук правди та справедливості будуть захищені не лише соціумом, а й судом. Водночас, переглядаючи проєкт Радіо Свобода «Схеми» про реалії українських корупціонерів, окремі випуски Бігус-інфо, Української Правди та інші антикорупційні розслідування, констатуємо, що судова гілка влади не завжди йде на зустріч з четвертою неформальною (тобто зі ЗМІ) [48].

Поряд з тим як одні корупціонери, злодії, бюрократи та інші сумнівні представники влади, війська і правоохоронних структур потрапляють у руки правосуддя або навпаки отримують індульгенцію, значна частина журналістів перебуває під тиском тих, хто перешкоджає законній журналістській діяльності. У долі вбитого владою Г. Гонгадзе можна побачити і низку схожих кейсів. Чого лише варта історія, однак, якщо до війни журналісти гинули в ході підлаштованих нещасних випадків або замовних вбивств, то зараз медійники гинуть під обстрілами або в бою з російськими загарбниками ще з осені 2014 р. За даними видання *Zміна*, 68 українських журналістів у період з 1991 по 2021 рр. були вбиті або померли за загадкових обставин як в Україні, так і закордоном [25].

Звісно, що в цьому контексті важко не згадати і п'ятьох загиблих в АТО протягом 2014–2015 рр. співробітників ЗМІ. Зокрема, після загибелі 16 лютого 2015 р. під м. Дебальцево капітан-лейтенанта Дмитра Лабуткіна, якого посмертно удостоїли ордена Богдана Хмельницького III-ступеня і військового звання капітана 3-го рангу, з 2018 р. в цей день на державному рівні вшановують полеглих під час виконання службового обов'язку військових журналістів [18]. Більш детально на роботі ЗМІ в умовах війни варто зосередитись вже в наступному розділі.

Загалом ми бачимо, що українська журналістика в наш час – це критично важливий інструмент для перевірки настроїв суспільства, рупор для змін та лічильник їх якісних чи злоякісних тенденцій. Зокрема, важко не згадати про відносно недавню ситуацію з забудовою в зеленій зоні поблизу міського озера в м. Івано-Франківську, яка мала місце в період з 24 березня по 14 квітня 2024 р. Справа в тім, що без попереднього обговорення з громадою міста та активістами, влада міста ще в 2018 р. передала ділянку під забудову для Івано-Франківської архієпархії УГКЦ. Тут було заплановане спорудження церкви на честь св. Симеона Лукача, де також мали обладнати кілька допоміжних будівель. Через рік, в 2019 р. за рахунок програми «Бюджет участі» тут була облаштована відпочинкова зона з кошторисом в 300 тис. грн. Влаштований активістами на

забудові пікнік 24 березня, а пізніше зареєстрована петиція щодо перенесення будівництва в інше місце дала своє – церква погодилась на іншу локацію [17].

Згадана нами ситуація розвивалась за рахунок кількох факторів. Перший – попри спроби влади просунути власний інтерес в цій питанні, незалежні від неї ЗМІ активно підтримували ідеї пікетувальників щодо збереження зеленої зони. Другий – не останню участь в цьому взяла редакція інформагенції «Галка». Саме ця інформагенція через власні сторінки у соцмережах розміщувала оголошення про проведення пікніку на локації будівельного майданчика і інформаційно підтримувала весь процес довкола захисту інтересів містян. З огляду на те як влада прогнала громаді це питання, можна зрозуміти, що саме за рахунок оперативності ЗМІ і вирішуються вкрай болючі для соціуму проблеми.

Правда якщо у ситуації з забудовою в зеленій зоні активісти змогли добитись свого (можливо ще й тому, що її активно підтримали ЗМІ, міський актив у соцмережах та думки громадських активістів), то у випадку з івано-франківським готелем «Дністер» ситуація склалась ще інакше. Звісно, що коли основний масив будівлі було взято на реставрацію в 2016 р., ніхто не міг передбачити, що історична будівля, де в 1919 р. було підписано акт злуки між УНР і ЗУНР, буде суттєво видозмінена [5].

Реставрація будівлі пішла явно не за канонами давними і радше виглядала на втручання в оригінал з боку архітекторів та дизайнерів замовників. Зокрема, до зміненої конфігурації даху та вежі з годинником, яка зазнала суттєвих перебудов, у самій будівлі було додано додаткових два поверхи. Завдяки увазі ЗМІ, в 2020 р. була утворена ГО «Кам'яниця Австрія» для захисту автентичності споруди. В березні 2021 р. в мерію було подане звернення щодо перевірки порушень, які були допущені при реконструкції. Регіональні та національні ЗМІ не залишались осторонь проблеми і зокрема, 7 квітня 2021 р. власники будівлі організували оглядовий тур нею. Однак, кореспондентів «Суспільного» до цього заходу допущено не було. В квітні того ж року власниками була дана обіцянка, що скло з готельної колонади, яка представляє собою громадський простір буде знято. Попри зафіксоване ЗМІ порушення в реконструкції, обіцянки власників зняти

скло з колони та підтримані в медіа акції і заклики активістів щодо цього питання станом на весну 2024 р. залишилось без жодних змін [6].

Загалом ми бачимо, що за допомогою інформації зі ЗМІ, ми як автори цього контенту можемо впливати на громаду і змінювати стан її масової свідомості. Саме через можливості масових комунікацій можна досягти цілі в захисті соціального інтересу. Даний фактор і став підставою для виникнення поняття «четверта влада», адже він наділяє мас-медіа тими можливостями, які сприяють мати їм ті чи інші владні повноваження [9].

На сучасному етапі роботи ЗМІ України, роль журналістики – це бути суддею у громадськості та демонструвати думки як громади, так і кожної із гілок влади. Візьмемо до прикладу той чи інший судовий процес. Якщо він відбувся на рівні регіону, то регіональне ЗМІ відповідно буде на стороні громади чи конкретно взятого активіста. Якщо це ЗМІ церковного чи державного характеру, воно не буде скажімо на боці громади, а радше стоятиме в інтерес свого патрона. Так зокрема було і в ситуації з забудовою біля міського озера весною 2024 р. ЗМІ, яких підтримували активісти просували ідеї проти забудови, натомість провладні та церковні медіа стояли на позиціях нової культової споруди.

З врахуванням тих реалій, де ми живемо і коли володіючи конкретними відомостями, ми можемо керувати людьми, то за таких обставин ЗМІ – це і справді ще одна гілка влади. Зокрема, саме завдяки журналістам в Україні були два успішні заклики до реальних змін в державі шляхом Революції. В 2004 р. зі студії 5-го каналу це зробив журналіст Д. Гордон, а в листопаді 2013 р. у соцмережі Facebook – журналіст та державний діяч М. Наєм [1].

За таких обставин не слід дивуватись, що в українській і світовій історіях є безліч прикладів, коли трансляція збройних конфліктів, судових процесів, арештів громадських діячів, військових та політиків, громадських протестів або й повноцінних революцій безпосередньо вплинули на зміни в законодавчому полі, оновленні Основного закону (Конституції), підняло питання про референдум або ж взагалі – змінило владу в державі. Однак, навіть за згаданих нами обставин, є чіткі умови, де можна справді формулювати термін «четверта влада» відносно

того чи іншого видання, а саме з дотриманням всіх їхніх стандартів й публікацій важливих матеріалів громадсько-політичного чи судового характерів [13].

В межах того як ми переживаємо процеси глобалізації, ЗМІ поступово беруть на себе роль першої влади. Це цілком передбачуване явище в контексті формування інформаційного суспільства. Тому й не дивно «влада преси» і є символом сучасної епохи. Поява нових можливостей завдяки інтернету та поширення контенту соцмережами створила нові канали для оперативної чіткої і що головне – актуальної інформації. Власне сама журналістика отримала ресурс глобальних всесвітніх трансформацій з користю.

Дещо відмінну думку щодо ролі ЗМІ в Україні має відомий український політичний оглядач В. Карп'як. З його слів, журналістика не є четвертою владою, а радше компонентом кожної із трьох гілок влади в Україні. На думку оглядача, журналісти хоч і аналізують закони, впливають на прийняття конкретних рішень, але водночас і створюють, і відповідно не приймають їх. Дещо схожа позиція є у праці є і Т. Науменко, яка вважає, що ЗМІ може бути четвертою владою лише за двох обставин. За першої – ЗМІ поширюють обов'язкові для виконання рішення законодавчої гілки влади, а за другої – публікації та в цілому публічні акції ЗМІ щодо законопроектів розглядаються як такі, що можуть вплинути на прийняття владою конкретних рішень [9].

Загалом, слід сказати, що поняття «четвертої влади» є цілком прийнятним терміном та загальновідомим механізмом для суспільства. Незважаючи на те, що за часів існування СРСР цей термін вживався виключно до журналістики Заходу, в наші часи і в контексті глобалізації у світі, роль ЗМІ та ЗМК в цілому оцінити сповна важко. Саме за рахунок цього зростає роль протидії інформаційним маніпуляціям та фейкам, адже в сучасних умовах ЗМІ часто потрапляють в ситуації, де бажане можуть подати за дійсне або ж навпаки. Також, актуальним є і питання щодо прозорості роботи журналістів та їх медіа-ресурсів в цілому. Кому зі ЗМІ ми можемо довіряти – це уже на вибір читача та власне його вподобань. Тим не менш, пройти повз ті кроки, які формували кожен з етапів вітчизняної журналістики буде важко та неправильно [86, с. 6–12].

Проаналізована нами поява недержавних засобів масової комунікації, в тому числі через соцмережі і досі є відчутним. Лише на прикладі того як з телеканалу «Тоніс», який у 1992 р. переїхав в столицю до створення весною 2000 р. «Української правди» Георгієм Гонгадзе та Альоною Притулою можна відслідкувати як ж складно йшло формування вільної преси. УП з врахування всіх за та проти вважають найбільш перевіреним джерелом інформації. Так, вона не завжди оперативна, але її матеріали – правдиві і якісні. Г. Гонгадзе довів, що саме та журналістика, яка є «незручною» для владних кабінетів і є тим дієвим інструментом, який повинен змінювати країну [9].

Поряд з тим, не слід забувати і про проблему доступу до публічної інформації. Безумовно, що дана проблема є врегульована навіть попри створений в 2011 р. окремий закон, і відповідно останні актуальні зміни додані до нього в грудні 2022 р. [61]. За час постійного оновлення цього акту та внесення змін у інші, вади невиконання його положень і досі відчуваються співробітниками вітчизняних медіа. Це доходить як до фізичних погроз і їх виконання, так і до вкрай абсурдних судів як на регіональному, так і на столичному рівні. Поміж це, саме через останні врегулювання вищезгаданого акту, медіаресурси здобувають все більше перемог на професійній площині. Також, робота медіа при реалізації цього закону сприяє більш прозорій роботі органів влади, їх постійній підзвітності суспільству, більш динамічній співпраці журналістів та чиновників.

Так, для законотворців ще існує безліч нерегульованих і інших більш вагомих питань. Однак, закон про прозорість медіавласності, який прийняли в 2015 р. та прийнятий у вересні 2021 р. закон про деолігархізацію внесли остаточні корективи у життя журналістів. По-перше – політики та бізнесмени остаточно розкрили свої контакти з медіа. По-друге – більшість олігархів перестали володіти активами у ЗМІ та суттєво впливати на суспільно-політичну ситуацію в державі. Проте, навіть без врахування юридичних інструментів, які внесли ці корективи, дана ініціатива радше породила майже повний контроль ЗМІ владою. Особливо це стало відчутно в роки повномасштабної війни з утворенням національного телемарафону «Єдині Новини» як вкрай недієвого інструменту впливу [78, с. 69].

Отже, на основі проаналізованого нами матеріалу можна констатувати, що журналістика – ремесло давнє і шановане. Якщо журналістика сучасного зразка в Європі виникає всередині XVII ст., то для України попри спроби в Галичині її затвердити в другій половині XVIII ст., вона запрацює лише в 1890-х рр. В період Першої світової війни та визвольних змагань 1917–1923 рр. вона перейшла з інструмента новин в інструмент політичної пропаганди та боротьби за свідомість власної нації. На наш погляд, ще одною причиною поразки національних сил була недостатньо широка мережа власної преси в межах контрольованих ними територій. Населення, яке легко потрапляло під ворожий вплив, діставало більше пропаганди та новин від ворога і тим самим більше вірила в нього, аніж в своїх справжніх героїв.

В період радянської (1917–1991), польської (1919–1939), угорської (1919–1944), румунської (1919–1944), чехословацької (1920–1939) та німецької (1939–1944) окупацій України, в ній сформувались власні погляди як і за яких обставин розвивати пресу. Зокрема, якщо українська преса на Заході України переживала вкрай складне становище через постійне переслідування, то в десятиліття українізації в УСРР вона хоч і була в ідейних лабетах, але з низкою нових можливостей. В 1920–1933 рр. преса радянської України дала нові можливості для низки творчих людей. Однак, в добу сталінських репресій 1927–1939 рр. майже вся українська творча еліта, в тому числі і кращі представники журналістики загинуть якщо не в столиці, то в таборах або в урочищі Сандармох.

З відновленням незалежності і завдяки появі недержавного сектору ЗМІ, загибелі понад 70 українських журналістів в 1991–2021 рр. та іншим випробуванням, вона все ж стала дієвим механізмом. Як четверта влада, вона не лише регулює роботу перших трьох, а сама постійно зазнає змін. Завдяки деолігархізації на початку 2020-х рр. та прийняттю низки вкрай важливих законів, в тому числі і про медіа, відкрились ширші можливості для ЗМІ у соцмережах і відповідно вони взяли на себе реалізацію інформаційного напрямку у повномасштабній війні 2022–2024 рр. Вони – це і безпека держави, так і самого соціуму.

РОЗДІЛ 2. Особливості роботи українських ЗМІ в 2010–2024 рр.

2.1. Рейтингові засоби масової інформації в 2010-х – на початку 2020-х рр.

Виходячи з положень попереднього розділу, констатуємо, що ЗМІ в громадсько-політичному дискурсі – це головний інструмент змін, диктор суспільних норм, моди, інтересів, вподобань і т. д. Без роботи ЗМІ вкрай складно уявити як і за яких обставин мали б працювати сучасні органи влади, бізнес, церква, силовий блок та навіть армія. Кожна із цих сфер має власні або спеціалізовані видання, які проводять моніторинг стану речей, висвітлюють думки сторін і шукають компромісні рішення. Ті ЗМІ, якими ми зараз користуємось як джерелом інформації сформувались в нинішньому вигляді після 2009–2010 рр. Закінчення каденції В. Ющенка і прихід до влади В. Януковича створив певне відчуття вододілу не лише політичних епох, а й нового етапу в житті журналістики. За цих обставин, слід зосередитись як і чому цей етап і досі позначається у житті не лише цієї сфери, а й у повсякденному житті українців.

Першочергово зазначимо, що за приходу кожної нової політсили та президента в провладні кабінети, в нашій державі змінюються три головних атрибути – колір партійної політсили, головний церковний союзник з числа провідних християнських конфесій і відповідно ж головний медіа-партнер влади. Зокрема, якщо за каденції Л. Кравчука провідним ЗМІ держави було УТ-1, то за Л. Кучми цю роль на себе брав телеканал ICTV, за каденції В. Ющенка – 5-й канал, за В. Януковича – телеканали Україна та Інтер, за П. Порошенка – це був знову 5-й канал і Прямий та вже за часів В. Зеленського – 1+1. Медіа-партнерство між владою і журналістикою часто визначалось як через особисті зв'язки між президентом і власником каналу, так і через взаємовигоду обох сторін [23].

Поряд з тим як змінювались вподобання українських президентів стосовно ЗМІ та їх вибір медіа-союзника, Індекс свободи преси для України змінювався разом з цими речами. Даний рейтинг активно публікується ще з 2002 р. і при його оприлюдненні враховують такі показники як незалежність медіа-ресурсу від власника і відповідно від впливу влади або політсили; належний рівень

самоцензури та самокритики всередині видання; належна та врегульована за принципами дії Конституції законодавча база у сфері ЗМІ; плюралізм позицій на шпальтах чи інших площадках всередині ресурсу; рівень насильства і тиску на медіа в країні. Прикметно, що у перший рік публікації цього індексу (2002 р.), Україна посідала 112-ту із 139-ту позиції серед всіх держав планети. Наступного року, позначка опустилась до 132-го зі 166 держав, в 2004 р. – до 138 з 167 [39].

Фактор Помаранчевої революції 2004 р. безумовно зіграв позитивну роль для ЗМІ у нашій країні і протягом наступних кількох років, Україна покращувала свою позицію в рейтингу. До прикладу, в 2005 р. – це було 112 зі 167 місць у списку, в 2006-му – це 106 позиція з 168 місць. Доволі показовим виявився 2007 р. – Україна вперше потрапила у перших сто держав за рівнем свободи для медіа, де посіла 92 місце і розділяла його зі східноафриканською державою Малаві. У цій першій сотні кращих українська свобода слова протрималась лише до 2010 р. В 2008 р. ми займали 87-му з 173 позицій, а через рік – 89 місце зі 175 [38].

Прихід до влади В. Януковича як реванш проросійських сил різко позначився на загальній картині. Зокрема, в 2010 р. ми уже займали 131 місце, адже державна цензура гостро взялась за телебачення та радіо. В 2011–2012 рр. українська свобода слова в Індексі займала 116 позицію. Відносно покращення можна пояснити лише збільшенням уваги ЗМІ до процесів всередині держави, росту їх чисельності і водночас – їх конкуренції на ринку. Однак, 116 позиція все ж засвідчувала про наявність в Україні толітаризму, де журналістів не лише фізично залякують, а й обкладають даниною і судовими процесами за сфальсифікованими справами. Хоч В. Янукович і робив вигляд вкрай стурбованого керівника стосовно журналістської свободи та показово запрошував до себе медіа, паралельно до цього в Україні був рух «Стоп цензурі» [54].

В 2013 р. Україна займала 126-ту зі 179 позицій в описаному вище рейтингу. Мінус 10 позицій були пов'язані як з хронічно високим рівнем насильства проти представників ЗМІ, а безкарність з боку кривдників досягла свого піку. Як відмічали автори індексу свободи преси, це була вкрай нездорова атмосфера, яка лише посилювала вразливість незалежних новинних агенцій.

Водночас по завершенню Революції Гідності 2013–2014 рр., рейтинг України впав лише на одну поділку – на 127, а в 2015 р. – це була вже 129-та позиція. В організації «Репортери без кордонів» було тоді ж відзначено, що в Україні ситуація відносно преси покращилась – після падіння режиму Януковича рівень протистояння влади зі ЗМІ та політичний тиск на пресу знизилась. З іншого боку, початок війни на Сході держави визначився організацією як хвилю насильства проти співробітників медіа [38].

Починаючи з 2016 і по нинішній 2024 рр. ситуація відносно свободи преси в Україні кращає. Зокрема, в 2016 р. – 107-ме місце, у 2017 р. – 102-ге, в 2018 р. Україна займала 101-ше, а в 2019 р. – знову 102-ге. В перший рік коронавірусної пандемії (2020 р.), Індекс свободи преси визначив Україну на 96-ту позицію, де вона опинилась між двома африканськими державами – Ліберією та Мавританією. В першу п'ятірку списку потрапили такі країни як Норвегія, Фінляндія, Данія, Швеція і Нідерланди. Останніми в списку традиційно були Туркменістан та Північна Корея. Попри те, що Україна вперше за довгий період часу повернулася в сотню кращих держав, для свободи слова зберігалось ще ряд перепон. Радше цей фактор став можливим за рахунок регресу в цій сфері у інших державах світу. Правозахисники відзначали, що олігархи ще зберігали основний контроль над рейтинговими медіа, рівень насильства з боку влади, силових структур, бізнесу та кримінальних угруповань на медіа був доволі високим, а Суспільне як державний проєкт так і зберігався погано профінансованим [39].

Прикметно, що в той же період телебачення почало втрачати позиції в статистиці по щоденних переглядах, продажу реклами і загалом як джерела інформації. Українці все частіше почали переходити на YouTube та шукати швидкі новини у TikTok, Telegram і дещо рідше – на Facebook [40].

Блокування російських соцмереж та введення в дію рішення РНБО про блокування проросійських медіа в Україні в 2021 р. для світу мало певне значення. Хоч ці рішення позитивно вплинули на інформаційну безпеку держави, для міжнародної спільноти це виглядало радше на обмеження прав на вільне висловлювання. Тому й не дивно, що не розуміючи складнощів інформаційної

війни, яку вели Україна і РФ ще до 2014 р., рейтинг України в індексі впав до 97-ї позиції в 2021 р., а з початку повномасштабного вторгнення в 2022 р. – до 106-ї. В організації було відмічено, що повномасштабна війна є загрозою для виживання ЗМІ і загроза безпеці представників медіа є вкрай високою. В минулому 2023 р. Україна зайняла доволі високе для себе місце – 79-ту позицію. Однак, ризики для журналістики і діячів в цій сфері зберігались за тих причин, що в нашій державі діють обмеження на поширення окремого масиву відомостей через законодавчо закріплений військовий стан. Ще один великий недолік для України в час війни – це позбавлення акредитації окремих іноземних видань для проведення своєї діяльності як в тилу, так і в зоні бойових дій [58].

Той факт, що в умовах війни і досі є певні обмеження свідчить недавній гучний кейс із речницею ОК «Південь», полковником ЗСУ Н. Гуменюк, яку було звільнено із займаної посади 19 квітня 2024 р. За час виконання її службових обов'язків в її адрес не одноразово звучали звинувачення в тиску та обмеження на ЗМІ. Зокрема, за її вказівками в зоні відповідальності ОК «Південь» робота журналістів була обмежена, а вся комунікація з медіа була побудована за застарілим радянським зразком. Однією із найсуттєвіших та найбільш гучних проблем виявилась заборона фіксацію журналістами злочинів росіян – чи в деокупації, чи безпосередньо на лінії фронту. Доволі кричущою була ситуація після підриву росіянами дамби Каховської ГЕС 6 червня 2023 р., де і справді є провина Н. Гуменюк. Саме через введенні нею обмеження на фіксацію злочинів та взагалі роботи ЗМІ в цій зоні бойових дій, світові ЗМІ були заповнені фотографіями, відео та іншими матеріалами з боку російських медіа-ресурсів. Заява, яку підписало 150 медійників та блогерів 16 квітня 2024 р. дозволила згодом докорінно змінити ситуацію довкола Херсонського фронту [55].

Цілком можливо, що якби не було такої заяви, медіа на півдні і зараз б зазнавали такого тиску та необґрунтованих обмежень з боку речників ЗСУ. Дещо схожий кейс був і з колишньою заступницею міністра оборони в 2021–2023 рр. Ганною Маляр. Попри заяви щодо оновлення підходу до комунікацій та інформаційної політики відомства, Г. Маляр часто вдавалась до маніпуляцій, а

також до відвертої ворожнечі з невідконтрольними їй військкорами та речниками військових частин, відомств, ОК та ін. військових структур. В її бажанні бути оперативнішою за офіційні повідомлення від бригад чи Генштабу про звільнення того чи іншого населеного пункту, подекуди допускались серйозні помилки і через що це часто призводило до вкрай критичних ситуацій [41].

Одна із таких неприємностей – це повідомлення про звільнення с. Андріївка поблизу м. Бахмут Донецької області за добу до офіційного повідомлення від 3 окремої штурмової бригади ЗСУ «Азов» 14 вересня 2023 р. Офіційно Генштаб дав відомості про звільнення Г. Маляр лише наступного дня. Ганна Маляр намагалась виправдатись інформаційним збоєм, але в цьому випадку, мова пішла про ризики для бійців, що ледь не позначилось на бойовій ситуації під час цієї операції. Тому й не дивно, що через кілька днів опісля цього кейсу, 18 вересня при кадрових рішеннях в міноборони, було звільнено і Г. Маляр [15].

Звісно, що і зараз вона намагається просунутись назад в цю сферу як по лінії МО, так і через інші можливості. Тому й не дивно, що коли врегульовувався кейс з Н. Гуменюк, в заяві від 150 медійників та блогерів, які вимагали нову людину на місце речниці, було прохання і щодо Г. Маляр. Ініціатори звернення від 16 квітня 2024 р. подали вимогу, щоб у экс-керівниці медіасектору МО України не було більше жодних посад в сфері комунікацій в структурі сил оборони [55].

Загалом, коли проводити огляд таких ситуацій з речниками силових відомств, важко не згадати й інші схожі ситуації мирного часу. Зокрема, доволі одіозною була прес-секретарка президента України в 2019–2021 рр. Юлія Мендель – професійна журналістка з досвідом роботи на ICTV (2008–2014), Еспресо TV (2014–2015), 112-му каналі (2015–2016), Інтері (2016–2017) та New York Times (2017–2019) [19].

В її діяльності та комунікації з журналістами відобразилась як зневага до колег по цеху, так і перешкоджання їх професійній діяльності. Зокрема, ситуація з журналістом програми «Схеми» та «Радіо Свобода» С. Андрушком, якого вона відштовхнула від президента В. Зеленського, або така ж історія із іншим медійником «Радіо Свобода» К. Міллером, а також заява в етері «1+1» про те, що

ЗСУ на лінії зіткнення в зоні ООС на Донбасі часто піддаються провокаціям і змушені стріляти по цивільних об'єктах через що гинуть мирні жителі. Також, Ю. Мендель була активним противником проведення частих прес-конференцій для президента, адже на її думку це не повинно бути «на постійному базисі». Її часто звинувачували у просуванні проросійських наративів і, з часом, увага до Ю. Мендель як до одіозної персони посилювалась – як через замовні публікації в анонімних телеграм-каналах, так і в огляд діяльності топ-чиновниці у рейтингових українських ЗМІ. Тому їй не дивно, що в 2021 р. її було замінено на С. Нікіфорова – телеведучого з телеканалу Україна 24, який до повномасштабного вторгнення вважався найбільш рейтинговим ЗМІ країни [50].

Цікаво, що та чи інша рейтинговість для провідних ЗМІ в Україні і справді сформувалась як така в 2010-х рр. Зокрема, якщо в 2012 р. найбільш рейтинговими телеканалами були Інтер, 1+1 та СТБ, то в 2018–2019 рр. ці позиції були розподілені в наступному порядку: 1+1, ICTV, Україна, СТБ та Новий канал, а в Інтера була уже 6-та позиція. Безумовно, що таке формування рейтингу обумовилось одразу трьома факторами. По-перше, 1+1 та ICTV були ледь не першими каналами, які швидко адаптувались до політичних умов часу та простору. По-друге, з посиленням ролі YouTube як джерела інформації, українські топ-канали почали плавно переходити на даний відеохостинг і викладати кожен із своїх програм у вільний доступ. Це значно спростило проблему з тим, як швидко відносно недорогі та дешеві девайси на кшталт смартфона, планшета та ноутбука стали заміниками габаритних телевізорів. По-третє, якщо в добу Революції Гідності 2013–2014 рр. Інтер всіляко намагався прикривати злочини влади і часто першим показував її буцім-то хороші рішення, то для 1+1 та 5-го каналу настав час відобразити себе як рупорів революції і мітингарів [16].

Рейтинговість телеканалів часто визначалась як фактор змін в майбутній внутрішній політичній ситуації в державі. Зокрема, показ у новорічну ніч 31 грудня 2018 р. на 1 січня 2019 р. політичного оголошення В. Зеленського про похід в президенти замість новорічного привітання П. Порошенка як президента на каналі 1+1 показало, що правила гри змінюються. За чотири роки до того

В. Зеленський уже мав політичну мотивацію піти на вибори в 2014 р., але в останній момент відмінив цю спробу. Розуміючи, що хоч в нього і є 100 % впізнаваності, він змінить канала-партнера з Інтера на 1+1 і розпочне доволі серйозну підготовку до президентської кампанії. Заручившись підтримкою олігарха І. Коломойського, саме через останній згаданий нами канал В. Зеленський просуне в маси свій медіа-проект «Слуга Народу» як фільм, так і телесеріал на кілька сезонів. Просунути образ президента-мрії та тих змін, яких прагне народ через вдало продуманий телепроект – це була найкраща задумка на фоні того як держава потопала в скандалах, корупції та вкрай важкій політичній ситуації [23].

Тому і не слід дивуватись, що перемога В. Зеленського на виборах весною 2019 р. була ще й за рахунок непрямой реклами на рейтинговому ЗМІ, використання сотень тисяч інформаційних волонтерів, телеграм-каналів, а також блогерів на YouTube та Instagram. Разом з тим, президентські і згодом парламентські вибори 2019 р. продемонстрували як і яким чином ЗМІ можуть стати впливаючим фактором в таких процесах. Якщо в 2014 р. існував запит на традиційні передвиборчі агітації в ході рекламного часу як на новинних каналах (Україна, Інтер, 1+1, ICTV), так і на розважальних (ТЕТ, Новий, 2+2), то в 2019 р. був запит на нетрадиційні ролики, на комунікацію з виборцями, запитання до аудиторії, політичні меми, порівняння та альтернативи і т. д. [76, с. 18–19].

З 2019 р. також зростає попит на соцмережі і відповідно таким ЗМІ як Цензор. Нет, Українська Правда, Радіо Свобода та його проектам «Крим. Реалії», «Схеми», «Донбас. Реалії» і ін. вдалось зосередити основну увагу читача в соцмережах та відеохостингах. Зростання популярності Telegram, Instagram та Twitter в Україні було якісним наслідком заборони указом президента України П. Порошенка 16 травня 2017 р. російських соцмереж в нашому інфополі [43].

Дана заборона на початку дала негативний результат для влади – перегляди заброненої ВК авторства П. Дурова дала суттєво більші перегляди, покращення статистики і в цілому взаємодії наступного ж дня. Тоді ж соцмережа російського походження зафіксувала для себе новий рекорд – понад 18 млн. активних

користувачів за добу в Україні у порівнянні з 16 млн взимку 2016 р. Тим не менш, введення в дію заборони згодом дало результат – люди все більше відмовлялись від російських соцмереж через незручне користування VPN, а й рейтингові ЗМІ та канали по антипропаганді змогли якісно адаптуватись у західному сегменті цієї сфери. Facebook звісно ж зберігав лідерство для середньої та старшої вікової категорії, в той час як молодь змогла знайти альтернативу у Instagram та Telegram. Де-факто дві останні згадані соцмережі ведуть між собою конкуренцію, в тому числі і через ЗМІ за активну аудиторію, а з 2020 р. в Україні активно просуває свої інтереси Tiktok як засіб миттєвих та оперативних новин і відповідно – розважального контенту як приватного, так і комерційного характеру [38].

Доволі переломним після зміни влади в 2019 р. став 2020 р. Справа не лише в коронавірусній пандемії, а й новій конкуренції за якісно нову та активну аудиторію. Зокрема, зібрані в 2020 р. співробітниками Центру контент аналізу (ЦКА) дані про медіа-бренди в Україні говорили про наступне. По-перше, за онлайн впливом на суспільну думку залишалась Українська правда, але її активно намагались наздогнати ресурси 24-го каналу. Слід зауважити, що ця якісно здорова конкуренція стала можливою завдяки якісному SMM в обох медіа. По-друге, Обозреватель, Корреспондент і Цензор.НЕТ не могли похвалитись схожими показниками, але все ж – вони мали майже схожу якісно активну аудиторію, перегляди і увагу з боку суспільства, так і політикуму. По-третє, розважальний сегмент ділили між собою ТСН, СТБ та ICTV [49].

Якщо оглянути взаємодію із соцмережами, то у суспільно-політичному просторі через Instagram, Facebook та YouTube найкращі перегляди були у 24-го каналу, в проросійських ресурсах Страна та 112-го каналу, а також свою потужну нішу займали ресурси Д.Гордона та проекти Радіо Свобода. Взаємодія з аудиторією була високою завдяки якісному та унікальному контенту [40].

В 2021 р. коли в державі панувала політична невизначеність і були уже перші ознаки підготовки РФ до повномасштабної війни, в Україні суттєво зростає роль Telegram як оперативної площадки отримання інформації. Випуски на YouTube від інформажентств чи окремих медіа-проектів на кшталт Freedom чи

скажімо Суспільне не відіграють особливо великої ролі. Соціум, який постійно в русі як з професійної, так і суспільно-побутової точки зору прагне економити час на новини та приділяти більше часу власному побуту. Контент з миттєвими новинами, які текстово передавалися через Telegram-канали мав як ряд переваг, так і недоліків. Якщо говорити про переваги – це миттєві повідомлення з описом основних фактів про ту чи іншу подію. Це може бути як візит закордонного лідера до Києва, так і підписання міжнародної угоди, рішення влади, уряду, офіційні зведення МОЗ про ситуацію з коронавірусною інфекцією (2020–2022) та щоденні дані Генштабу про ситуацію на фронті (з 24.02.2022), резонансні події, вбивства, короткі некрологи про смерть громадсько-політичних і культурних діячів в Україні та світі і т. д. [24].

Якщо ж ми говоримо про недоліки цієї соцмережі з точки зору інформаційної безпеки, то знову ж таки – миттєвість повідомлення. Подана інформація через анонімні телеграм-канали на кшталт «Джокера», «Таємниці Депутата», «Вертикалі» з проукраїнською позицією не завжди є перевірена – вона може бути як жартом, так і свідомою провокацією для суспільства з метою перевірки настроїв всередині нього. Великий відсоток телеграм-каналів можуть видавати бажане за дійсне при поданні інформації про фронт, зайняття того чи іншого н.п., де зробивши попередньо неправильні висновки, ці проекти можуть видати ворогу важливу стратегічну інформацію. В такі колапси часто потрапляли як військовий журналіст та блогер Ю. Бутусов, так і нардепка М. Безугла в 2022 р. через поширення інформації з стратегічним значенням по необережності або через бажання зіграти в опозицію з силовиками або владою. Ще один недолік Telegram – високий відсоток сумнівних медіа, які може створити будь-хто, а також несортована та легкодоступна російська пропаганда через ті ж самі анонімні медіа та блогери з суспільно-політичним впливом [30].

Незважаючи на те, що в нашому суспільстві існують дискусії щодо заборони або врегулювання проблеми з Telegram, він все таки залишається основним джерелом інформації як медіа в Україні. Зокрема, згідно останнього соціопитування, яке було проведено фондом «Демократичні ініціативи» та

Центром Разумкова у період 21 по 27 березня 2024 р. серед 2020 респондентів на підконтрольних Україні територіях, український сегмент телеграм-каналів займав 53 % як основне джерело серед опитаних. Після телеграм-каналів проукраїнського та патріотичного спрямування, у сходінках рейтингу серед джерел був визначений наступний перелік:

- 42 % – почута інформація від друзів, колег або знайомих – тобто це проаналізований контент з соцмереж, відеохостингів або отримана інформація з телебачення та радіо, який було проговорено в близькому колі;

- 40 % – відео та аудіоконтент з Youtube;

- 37 % – інформаційні випуски та телепередачі з національного телемарафону «Єдині новини»;

- 27 % – це інтернет-сайти – як інформагенства, так і спеціалізовані ресурси або ж навіть офіційні сайти органів державної влади;

- 24 % – інформаційний контент у Facebook;

- 11 % – канали, які транслюються на супутниковому телебаченні;

- 10 % – новини, які транслюються на радіостанціях;

- ще по 1 % мають місце ворожі телеграм-канали (як проросійські, так і контент з республіки Білорусь), а також не вказані джерела (інше) і в окремих випадках респонденти не надали чіткої відповіді (важко сказати) [32].

Отже, в 2010–2024 рр., інформаційні вподобання українців залежали як від інформполітики влади, так і від розвитку інформаційних технологій у світі. У першому випадку це залежало від вибору інформаційного партнера президентом, у другому – від якості подання інформації телебаченням, а згодом і соцмережами. Попри спроби влади в 2014–2024 рр. реанімувати телебачення і знайти йому кредит довіри, соцмережі змогли витіснити TV завдяки оперативності, але з іншого боку, несуть у собі ряд інформаційних ризиків.

2.2. Українські медійні ресурси в умовах війни (2014–2024)

Вкрай складне горнило війни, яке ми переживаємо з часу анексії півострова Крим (20.02 – 18.03.2014), проведення АТО і ООС (12.04.2014 – 21.02.2022) гостро відобразилось не лише в економіці та суспільно-політичній ситуації в державі, а й на медіапросторі. З початку подій в Криму та на Донбасі, а в наш час – повномасштабної війни (24.02.2022 – н. ч.) основні інформаційні запити з боку населення України та міжнародної спільноти стосуються правди, яка позбавлена цензури і що головне – в оперативному режимі. Звісно, що в умовах бойових дій, окупації 26 % території держави (станом на 5 лютого 2024 р.) та безперервних обстріл українського тилу росією, великий масив інформації є зачасту неперевіраним через кілька інших джерел та може бути як маніпулятивним, так і фейковим. Поряд з тим, військкори, тележурналісти, оператори, режисери документальних стрічок та подекуди ж самі військові щодня ризикують своїм життям заради правдивої інформації про злочини рф в Україні.

Саме в контексті подій довкола подій в Криму у лютому-березні 2014 р. було напряду доведено, що соцмережі та відеохостинги стали якісним заміном телебаченню, друкованим виданням та радіо. Традиційні медіа не лише зрозуміли це, а й якісно освоїлись у цих реаліях. Так, це вийшло не в кожній платформі як через неспроможність до конкуренції, так і через інші зовнішні чи внутрішні фактори на медіа-ринку [63, с. 12–13].

В ході анексії Криму для українських журналістів постав ряд викликів та небезпек, які зумовили появу низку вкрай важких ситуацій. Зокрема, через погрози та насилля з боку учасників «самооборони Криму» та російських регулярних військ, зазнали нападів такі журналісти як А. Цаплиєнко, журналіст та О. Пашаєв, Л. Стек, А. Маровді, С. Юрченко, А. Дубчак, С. Островський (США), К. Онісенко (Греція) та ін. В багатьох випадках це було як пошкодження камери чи напад на пресу як небажаного свідка військового злочину, а в окремих – викрадення, залякування і неможливість ведення репортажу. Більшість матеріалів були зняті на смартфон або непрофесійні камери [34].

В контексті висвітлення правдивої інформації про проблеми ТОТ АРК та ОРДЛО, на міжнародному рівні з цим найкраще справляються такі проєкти Радіо Свобода як «Крим. Реалії» (створений в березні 2014 р.) та «Донбас. Реалії» (сформовано як медіа у липні того ж року). Спочатку, проєкти було розраховано лише на регіональний рівень – південь та схід України. Згодом, у США були побачені результати, які вийшли якісно кращими за очікування керівництва Радіо Свобода і відповідно уряд США збільшив фінансове забезпечення цих медіа-проєктів. Водночас, якщо говорити про кожен з згаданих ресурсів окремо, то слід зауважити наступне. До прикладу, у роботі «Крим. Реалії» ключовим є моніторинг мілітаризації РФ окупованої Автономної Республіки Криму та відповідно огляд найбільш вагомих проблем окупованого півострова. Робочими мовами цього медіа-ресурсу є українська, російська і відповідно кримсько-татарська [37].

«Донбас. Реалії» як проєкт виник у розпал проведення АТО на території Донецької і Луганської областей. На початку своєї діяльності, він мав ефірний час на телеканалах «Еспресо TV» і телеканалі «112». Починаючи з 2017 р. випуски «Донбас. Реалії» стабільно виходять на російськомовному каналі від «Радіо Свобода» під назвою «Currently Time». Згодом, у жовтні 2018 р. спільно з «Крим. Реалії» проєкт отримав ефірний час для трансляцій свого контенту на телеканалі ICTV. Особливим перевагами «Донбас. Реалії» було те, що у проєкту були власні точки для проведення онлайн-трансляцій у понад 15 містах Донецької і Луганської областей, де зберігалась українська влада та контроль за ЗСУ до 24 лютого 2022 р. [63, с. 13].

В команді проєкту працюють професійні військові журналісти, які постійно фіксують матеріал щодо стану фронту, перебігу бойових дій, деокупації силами оборони України населених пунктів, а до повномасштабного вторгнення мали можливість брати інтерв'ю у пересічних жителів ОРДЛО. В межах роботи проєкту, співробітниками було продемонстровано як через YouTube, так і згодом TikTok (окремі фрагменти) такі документальні мілітарні стрічки і мікросайти, в тому числі «Підводна армія», «Донбас-91», «Донецьк», «Мінна долина» і ін. [31].

Унікальністю донбаського проєкту від Радіо Свобода було і те, що до початку повномасштабного вторгнення, у видання були власні спецкори в ОРДЛО. З врахування безпеки, вони мали вигадані імена та прізвища. Однак, декому з них за свою проукраїнську позицію довелося поплатитися полонем та важкими його умовами. До прикладу, донеччанин Станіслав Асеев попри всі ризики життя в т. зв. днр залишився в окупації та взяв для творчості псевдо Станіслав Васін. Він активно використовував це прикриття для роботи у різних українських виданнях, в тому числі і в «Донбас. Реалії». В червні 2017 р. журналіст під прикриттям потрапив в полон до сепаратистів і два роки перебував в донецькій тюрмі «Ізоляція». Також, з серпня 2017 р. в тій же колонії утримували ще одного позаштатного співробітника «Донбас. Реалії» Олега Глазюк. У вересні 2019 р. цих журналістів було повернуто на підконтрольну Україні територію під час одного з останніх обмінів політичними в'язнями між Кремлем та Україною. Це була остання така акція перед початком повномасштабної війни в 2022 р. [4].

Фактор гібридної війни (2014–2021), а згодом і повномасштабної суттєво активно посприяли підняттю ролі військорів у нашому суспільстві. Одним із найпопулярніших та найбільш впливових є Ю. Бутусов. Він відомий не лише як головред «Цензор. Нет», а й як громадсько-політичний діяч, позаштатний радник міністра оборони А. Тарана в 2020–2021 рр. Саме завдяки репортажам Ю. Бутусова світ побачив правду про оборону Донецького аеропорту в 2014–2015 рр. Завдяки його активній діяльності, ми також маємо нагоду бачити на його YouTube та телеграм-каналі інтерв'ю як з українськими військовими, так і з арештованими колаборантами, полоненими бойовиками та військовими регулярної армії рф. Не без того, що Ю. Бутусову часто закидають пропорошенківські настрої. Однак, саме він в 2019 р. розкрив найбільші проблеми в «Укроборонпромі», де якраз і зберігся слід 5-го гаранта Конституції. Поряд з тим, медіа-ресурси Ю. Бутусова піддають критиці як екс-президента, так і чинного гаранта – В. Зеленського. Так, даний журналіст не є однозначним і вважається ледь не опозиційним політиком. Тим не менш, його матеріали – це правда, яку щоденно затребує українське суспільство у стані війни [74, р. 496].

Через досі триваючу боротьбу між Ю. Бутусовим і президентом В. Зеленським, до влади і зараз є низка нерозкритих публічно питань. Особливо тяжким є кейс довкола «Вагнергейту» – скандал, де українська розвідка за сприяння або через витік інформації з офісу Президента не змогла взяти в полон взвод російських найманців з ПВК «Вагнер» під м. Мінськом влітку 2020 р. Частина з його представників брала пряму участь у збитті малайзійського Боїнга над Донбасом в липні 2014 р. Протягом 2020–2021 рр. Ю. Бутусов маючи на руках ряд компрометуючих документів та фактів заявляв, що керівник ОП А. Єрмак є діючим «російським агентом». Напруга між ОП та Ю. Бутусовим посилювалась, коли в ході пресмарафону президента з представниками рейтингових ЗМІ 26 листопада 2021 р., він у розмові з В. Зеленський гостро підняв через проблему «Вагнергейту». Провал операції через витік інформації з ОП, а також ряд кадрових змін у силових структурах, в тому числі і в ГУР МО ледь не став приводом для імпічменту В. Зеленському влітку – восени 2021 р. [14].

Кейс «Вагнергейту» для Ю. Бутусова не пройшов безслідно – в ДБР проти нього було порушене кримінальне впровадження, а сам діяч зробив заяву про те, що його життю і діяльності загрожує фізична небезпека. Попри очікування Ю. Бутусова та частини соціуму того, що він повторить долю Г. Гонгадзе, станом на 2024 р. – це один з головних інфлуенсерів у нашій державі. Можна стверджувати, що він одіозна особистість, за ним залишається великий інформаційний вплив через видання «Цензор. Нет» [10].

Не менш популярним та впливовим є український військкор Андрій Цаплієнко (1968 р. н.) – колишній військовослужбовець радянської армії в 1987–1989 рр., учасник бойових дій в Афганістані, який після служби присвятив своє життя журналістиці. Перша декада його діяльності на цій ниві в 1989–1996 рр. припала на харківські телеканали регіонального значення. Після переїзду до м. Києва в 1997 р., у період з 1998 по 2014 рр. працював штатним військкором на телеканалі «Інтер» [3].

На даній платформі А. Цаплієнко вів такі телепроекти як «Спецкор», «На лінії вогню» та «N-ний кілометр». Починаючи з 2001 р. А. Цаплієнко працював на

найбільш складних гарячих точках світу, вів репортажі в таких державах як Афганістан, країнах Південної Америки, в Іраці, на Шрі Ланці, знімав унікальні кадри на Бурунді, в Непалі, в Македонії, побачив страшні картини воєн у Африці і т. д. Описуючи складнощі своєї діяльності журналіст зазначає, що головними задачами для нього є намагання вижити в ході зйомки, будь-якою ціною зберегти задукоментований матеріал, не одягати на себе камуфляж, не озброювати себе стрілецькою зброєю і за умов критичної ситуації – знайти можливості відступити в більш безпечну ділянку. В лютому-березні 2014 р. А. Цаплієнко стає фіксатором анексії росією Криму, а з квітня того ж року – документує злочини Кремля на Донбасі. У серпні 2014 р. військкор покинув редакцію «Інтера» і з того часу працює тільки на 1+1. Основний мотив для змін місця роботи – мовне питання і з врахування того, що попит на український матеріал зростає, А. Цаплієнко повністю перейшов в українськомовні випуски своїх матеріалів [63, с. 14–15].

З 2022 р. А. Цаплієнко активно працює на кожній ділянці російсько-української війни. 25 березня 2022 р. військкор був легко поранений під час зйомки чергового матеріалу для 1+1. А. Цаплієнко є найбільш відзначеним державою військкормом. Серед його нагород – ордени «За мужність» II-го та III-го ступенів. Серед останніх нагород – «Національна легенда України», яку йому було вручено президентом В. Зеленським 23 серпня 2023 р. [28].

Завдяки створенню мережі кафедр і відповідних освітніх спеціальностей «військова журналістика» у нашій державі було суттєво посилено державний та приватний сектор у цій сфері медіа. Було враховано як національний, так і закордонний досвід, в тому числі США, Великобританії, Італії, Німеччини і ін. Також, відбулось суттєве покращення фінансування з боку МО України видання «АрміяInfroform» і його ресурсів, утворення окремої військової радіо-станції «Армія FM» (2016 р.), відбулась реформа військового телебачення зі створенням «Військового ТБ», а з грудня 2023 р. – «Армія ТБ» [29].

Слід згадати і про реформи в недержавному секторі. Зокрема, з часу повномасштабного вторгнення, значно зросла роль блогерів та мілітарних експертів у соцмережах. Виник термін як військовий (армійський) блогер, який

може представляти інтереси війська як кадровий військовий, або бути екс-службовцем із ЗСУ, представляти благодійний фонд і т. д. Виникла потреба у якісній антипропаганді. Тут можна згадати і полковників ЗСУ Олега Жданова, Романа Світана, головного сержанта 47-ї окремої механізованої бригади Валерія Маркуса, колишнього морпіха, а нині голову фонду Повернись живим та інформаційного порталу Мілітарний Тараса Чмута, ізраїльського військового та аналітика Ігаля Левіна, австралійського аналітика Тома Купера і т. д. [8].

З врахування того, як збільшується кількість маніпуляцій та фейків в українському інфопросторі, в соцмережах після 24 лютого 2022 р. зросла роль OSINT-аналітиків. Термін OSINT з англійської трактується як open source intelligence – розвідувальні дані, які були здобуті через віднайдені дані у відкритому доступі. До 2022 р. в Україні осінтери не вважались популярною сферою діяльності та не мали великих охоплень. Виняток складала лише міжнародна група Bellingcat, яка проводила огляд «Вагнергейту», коментувала російські диверсії в Чехії та Болгарії, аналізувала замаху на українських та російських опозиціонерів і ін. Однак, живучи в умовах, де постійно потрібна правдива і позбавлена маніпуляцій інформація з деталізованим оглядом проблем фронту, нам зараз відомі такі видання як Deep State, Mortis Æterna, Мольфар, Дніпро, Дмитро Золотухін, Osint Бджоли і ін. [46].

Абсолютно новим видом журналістики в час повномасштабної війни стали інтерв'ю з військовополоненими росіянами, сепаратистами, зрадниками та проросійськими колаборантами. Зачинателем жанру в час повномасштабної війни є блогер та активіст Володимир Золкін, який спільно з волонтером Дмитром Карпенко змогли записати за сприяння ГУР МО понад 1000 інтерв'ю з полоненими росіянами та сепаратистами. Ютуб-канали В. Золкіна та Д. Карпенка станом на 23 квітня 2024 р. мають по понад 2 млн та майже 400 тис. підписників [42].

В ході повномасштабної війни, в українській журналістики настав період тотальної українізації. Тому й не дивно, що низка російськомовних українських блогерів на Ютубі, в Інстаграмі і Телеграмі без великих зусиль змогли перейти на

українську мову. Найяскравіший приклад – це тележурналістка, модель та блогер Раміна Есхадзай, яку знали переважно через інтерв'ю з представниками шоу-бізнесу. З початком війни, п. Раміна не лише змінила пріоритети в своїй діяльності, а й доповнила її матеріалами з лінії фронту, інтерв'ю з політиками та військовими, а в окремих випадках – з полоненими та колишніми найманцями. Їй кілька разів доводилось потрапляти під обстріл у м. Бахмуті та інших ділянках фронту, але вона змогла обійтись без поранень та інших ушкоджень [36].

Разом з тим, не кожен цивільний журналіст або військор мав можливість знімати матеріал прямо з лінії фронту. Зокрема, оборона Азовсталі з середини березня 2022 р. висвітлювалась переважно самими бійцями полку Азов в оточеному м. Маріуполі та активно поширювалась у соцмережах [52].

Спостерігаючи за розвитком військової журналістики, ми зауважуємо, що під час воєнного конфлікту у Верховній Раді України приймаються відповідні закони для вирішення актуальних проблем. Прийнятий Закон про медіа 13 грудня 2022 р. та набравши чинності 31 березня 2023 р. досі має різноманітну оцінку у громадськості. З одного боку, його положення не суперечать свободі слова та спрямовані на протидію російській пропаганді. Новостворений законом орган-регулятор від держави – Нацрада з питань телебачення і радіомовлення тепер здійснює контроль за діяльністю всіх типів сучасних ЗМІ в Україні. Тепер необов'язково чекати судового рішення, оскільки орган може прийняти вирок щодо блокування певного медіа-ресурсу. Однак, за вимогою ЄС у межах євроінтеграції України, закон не є ідеальним з ряду причин і потребує покращень. Однією з причин є те, що тільки президент та Верховна Рада мають право затверджувати членів Нацради як регулятора, що робить орган політизованим. Серед громадськості є думка про розширення можливостей громадських організацій у пропозиціях кандидатур та допуску пропозицій від Спілки журналістів України і т. д. [60].

Підсумовуючи військовий сегмент піднятої нами теми, не можливо не згадати того, що як в 2014–2021 рр., так і в 2022–2024 рр. українські та іноземні журналісти продовжують гинути від наслідків російської агресії. За період з

24 лютого 2022 р. по 24 лютого 2024 р. в Україні загинуло 70 медійників, в тому числі 10 – в ході безпосереднього виконання службового обов'язку, 47 – як учасники бойових дій на боці сил оборони України, а ще 13 були закатовані або загинули під час бомбардувань і артобстрілів. Також, були зафіксовані і інші злочини та інші види правопорушень проти журналістів в Україні, в тому числі 234 медіа припинили роботу через війну, 30 медійників було поранено, 42 рази журналісти потрапили під ворожий обстріл, росіяни вчинили проти українських медіа 69 кібер-злочини, зафіксовано 6 випадків юридичного тиску, 16 обстрілів телевеж (найбільш резонансний стався опісля фіксації злочинів ІМІ – 22 квітня 2024 р. в м. Харкові була знищена телевежа), відомо про 68 випадків фізичних погроз, скоєних замахів та тиску проти медіа і т.д. [див. додаток Д].

Серед загиблих вітчизняних і іноземних військорів, спецкорів, операторів та кореспондентів в 2022–2024 рр. є імена Б. Рено, Є. Баля, І. Гуденка, В. Гирич, Є. Скакуна, О. Махова, О. Кувшинової, М. Левіна, П. Лі, О. Якуніна, П. Закжевського, С. Пущенка, М. Оранського та ін. [11].

Отже, за останні 10 років з часу військової агресії проти України як в гібридній, так і повномасштабній формі, військовий сегмент у вітчизняній журналістиці зайняв першочергову позицію в громадсько-політичному житті держави. Заради цього було реформовано провідні медіа-ресурси міноборони України, російськомовні блогери перейшли на українську, зріс попит на OSINT-аналіз та на огляд мілітарних проблем всередині нашої держави. Нам чудово відомі імена Ю. Бутусова, А. Цаплиєнка, Р. Есхакдзай, полковників ЗСУ О. Жданова та Р. Світана, речників ВПС ЗСУ Ю. Ігната, Є. Євлаша, экс-речника ВМС ЗСУ, а нині ОК Південь Д. Плетенчука та ін. Напрямок є важливим і тому завжди потребує оновлень, кадрових змін і швидких реакцій на ворожу дезінформацію.

РОЗДІЛ 3. Використання матеріалів ЗМІ на уроках історії у 10 класі

Виходячи з викладеного у попередніх розділах роботи, ми розуміємо, що ЗМІ в Україні є як четвертою владою з доволі широкими інструментами впливу на соціум. Це може бути не просто публікація чергового антикорупційного розслідування стосовно чиновника або нардепа, а й прямий заклик до спротиву рішенням влади, які йдуть в розріз інтересів населення. Так було як в 2004 р., так і в 2013 р. і кожного разу цей заклик давав своє. Звісно, що наслідки Майдану відчутні і досі. З одного боку – ми стали іншими, ми впевнено крокуємо в Європу, змінюємо країну щоденно та не даємо перетворити себе на другу Білорусь чи Пхеньян. З іншого – понад 20 % окупованої території, триваюча 10 років війни, досі невирішені проблеми з корупцією, московською церквою та ворожою пропагандою.

Саме через ворожу пропаганду Україна стала чутливою до інформаційних атак, внутрішніх негараздів та до внутрішнього розколу суспільства. На уроках історії в школі вкрай важливим є збереження цієї інформаційної гігієни, адже щодня ми і наші учні – це потенційні об'єкти для психологічних атак противника. Особливо проблемною є ситуація у соцмережах – Telegram та TikTok уже давно випередили за активом та популярністю Instagram. Остання згадана нами платформа перетворилась у місце пошуку ідей і в інформаційному полі втратила актуальність орієнтовно в другій декаді 2023 р.

Якщо ж ми говоримо про методичний інструментарій для роботи з матеріалами ЗМІ в 10 класі, то і тут є хороше поле для діяльності. Варто проаналізувати кейси як урочної, так і позаурочної роботи з обраною нами тематикою. З врахування хронології, яка вивчається 10-м класом (1914–1945), кожна із тем може мати у собі матеріали ЗМІ як з тієї епохи (щоденні новини преси, окремо цитовані виступи, стенограми партійних зібрань, публікації законів і розпоряджень органів влади, критичні статті, реклама, повідомлення про смерть

або одруження відомих особистостей), так і сучасні інтерпретації у вигляді документальних стрічок, подкастів та інтерв'ю зі спеціалістами.

З огляду на оголошене в грудні 2023 р. Івано-Франківською облрадою святкування протягом всього 2024 р. 110-ї річниці утворення легіону Українських Січових Стрільців, дана проблематика отримує додатковий попит на уроках історії в школі. Повністю на регіоналізм тут приписувати не варто, але все ж – в цьому році, який визначений як святковий потрібно підсилити в учнів інтерес до проблем формування українських національних частин в роки Першої світової війни (1914–1918). Зважаючи на факт того, що УСС мали власну Пресову квартиру (1915–1918), яка була першою українською медійною формацією для військових журналістів, в ході уроку «Формування та бойовий шлях легіону УСС» учням можна дати спробувати попрацювати з матеріалами ЗМІ в наступний спосіб:

– надати учням для ознайомлення кілька номерів січового самвидаву «Український самохотник» – їх можна віднайти на сайті архіву ОУН в м. Лондоні. З врахування того, що цих номерів було не мало, можна взяти за основу конкретний відрізок часу – 1915 р. чи скажімо 1917 р. Також, можна зробити порівняльний аналіз між номерами 1915 та 1916 рр. – як інформаційний, так і по якості ілюстрацій, їх тематики, доповнень та інших видозмін;

– в ході роботи з вказаним самвидавом як першим повноцінним військовим медіа в Україні українською мовою, учні повинні зосередитись на ключових компонентах цього видання – місце та датою створення того чи іншого номера, ідентифікувати автора ілюстрацій, розкодувати кожне із зображень, яке буде демонструватись в ході уроку, охарактеризувати основні рубрики видання, підтвердити чи спростувати наявність у ній військової цензури і т. д.;

– під час огляду видання учнями, важливо буде підняти тему патріотизму у цім виданні. Діти не лише повинні здійснити пошуки патріотичних гасел та інших текстів такого характеру, а й пояснити – як і чому віра у творення власної держави зберігалась у стрільців в найважчі роки протистояння Австрії та росії за Галичину в 1914–1917 рр.;

– зібравши серію фотокопій ілюстрацій до випусків «Українського самохотника», учні можуть створити словений або відтворений в ШІ портрет у формі збірного образу бійця УСС [див. додаток Б].

Порівняльний аналіз щодо поданої у пресі інформації можна провести через роботу учнів над виданнями 1937 р., які сповіщали про радянські репресії в Україні. До прикладу, опис ситуації довкола ежовських репресій в партії та Червоній армії на території України в 1930-х рр. через матеріали трьох ЗМІ – російськомовну «Правду» (СРСР), україномовне «Діло» (окупована Польщею Галичина) та польськомовну газету «Gazeta Lwowska».

Опрацьовуючи кожне із названих видань, які можна знайти на платформі Libraria, діти можуть:

– знайти спільне та відмінне у висвітленні інформації польською та українською на контрасті з російськомовним виданням;

– розкрити проблему пропаганди, замовчування правди про репресії чи зняття з посад або ж факти самогубств (до прикладу як це сталося з головою РНК УРСР П. Любченком 30 серпня 1937 р.) в комуністичному виданні, власну точку зору в україномовному щодо таких подій і короткий виклад інформації в польськомовному сегменті;

– при аналізі даних подій, діти можуть створити невеличку табличку з основними датами, іменами та фактами, які подаються в матеріалах і на основі розподілу по виданнях або по принципу спільне/відмінне, узагальнити матеріал невелички твором-роздумом (есе) обсягом 1,5 – 2 сторінки.

Схожим чином можна проаналізувати і те, як відреагувала українська радянська, галичанська україномовна та діаспорна україномовна преса на смерть академіка та колишнього голови Української Центральної Ради Михайла Грушевського. Зокрема, діти можуть провести порівняльний аналіз на рахунок того як:

– було подано інформацію про смерть М. Грушевського і в якому обсязі було подано посмертний некролог;

– чи вагомою для україномовної преси або навпаки – небажаною для уваги чи незначною для радянської системи була посмертна згадка про діяча;

– як і в який спосіб радянська влада в Україні діяла відносно організації похорону на державному рівні, чи були в неї побоювання перетворення цього трауру у події політичної опозиційної ваги і т. д. [57].

Опрацювання матеріалів ЗМІ було б корисним для створення проєктів учнями в командній роботі. Зокрема, в ході роботи над темою уроку «Освіта і наука в 1930-ті рр. “Розстріляне відродження”. Церковна політика радянської влади» можна спробувати розділити учнів на три команди щодо створення проєктів. Зокрема, напрямки для кожної з них будуть наступними:

– першій команді буде доручено виконати подкаст у формі розмови на культурологічну або соціокультурну проблематику між письменником/поетом доби Розстріляного Відродження та журналістом з Європи. За основу можна взяти подкасти на історичну тематику з Радіо Свобода або ж #РоздумПодкаст 10 від однойменного проєкту. Проєкт можна відобразити як на рівні аудіозапису, так і як окремий ролик на YouTube чи фрагментувати його на TikTok. Постать для подкасту можна запропонувати як самій вчительці (на наш погляд тут би доречний М. Хвильовий або М. Куліш), або ж на вибір самих учнів. Доволі цікавим було б показати на прикладі цього проєкту фактично невідомого або маловідомого діяча того періоду на кшталт М. Йогансена, Г. Шкурупія і ін. Загалом, подкаст не має перевищувати 10–12 хв, бути змістовним та цікавим для аудиторії. Команда може складати від двох до 5 осіб – окрім журналіста та учня в ролі поета/письменника, інші члени команди формують сценарій, хронометраж та здійснюють редакцію файлу для подальшої презентації;

– друга команда формує аналіз відгуків ЗМІ та блогерів на випуск 29 лютого 2024 р. альбому з 17 хітів від гурту «МУР» під назвою «– Ти [Романтика]». Вона не лише бере до уваги один чи два треки з альбому, а й робить скріншоти відгуків ЗМІ на презентацію в 10–15 слайдів. На презентації діти можуть написати згоду чи не згоду з позицією ЗМІ, провести порівняльний аналіз думок між блогерами, віднайти золоту середину – тобто збірну думку про цей музичний доробок

сучасних митців та сформуванню власну думку про важливість збереження пам'яті про Розстріляне Відродження у наші дні. Зауважимо, що позиції ЗМІ, блогерів, телеграм-каналів та окремих державних діячів можуть бути суб'єктивними і їх не слід сприймати як зразкові. Ключовим залишатиметься в цьому проєкті – це знайти чітку точку зору соціуму про це явище [21];

– для третього колективу учнів-проєктантів можна запропонувати зробити аналіз документальної і художньої стрічок реж. Т. Томенка «Будинок “Слово”» (2017) і відповідно «Будинок “Слово”: нескінченний роман» (2021). Тут не лише можна розбити фільм на кат-сцени (окремо взяті фрагменти. – Я. Г.), а й пошукати позиції кінокритиків, ЗМІ та відгуки в соцмережах. Окрім кат-сцен, можна також використати і трейлери до обох стрічок, інтерв'ю з головними героями другого фільму, режисером та інших кіновиробниками цієї картини. В даному випадку, проєкт може включати в себе презентацію, невеликий ролик до 5 хв з оглядом творчості Т. Томенка про Розстріляне Відродження, огляд критики в ЗМІ та підведений учнями висновок щодо чергового здобутку українського кіно в добу війни [20].

Проєктне навчання можна застосувати і для аналізу подій Першої та Другої світових воєн. Зокрема, нове вікно можливостей для таких відкрилось завдяки оновленню керівництва в Державному архіві Івано-Франківської області наприкінці 2023 р. Це дало поштовх до нових темпів оцифрування, створення окремого блогу облархіву в соцмережах та публікації на персональному сайті відсканованих видань з минулого. Відкрита у січні 2024 р. рубрика Е-періодика на сайті ДАІФО може допомогти учням з пошуком матеріалів преси з минулого. Задля порівняння висвітлення подій на фронтах першої світової, учні можуть сформуванню порівняльну характеристику видань «Excelsior» (Франція, в ДАІФО є випуски 1916–1917 рр.) та «Вісника Союзу Визволення України» (на сайті ДАІФО є номери за 1915–1917 рр.), адже:

– це чудова можливість зробити аналіз висвітлення подій на фронті по обидва його боки, адже згадане україномовне видання презентувало позиції проавстрійського нахилу, а французьке було на боці Антанти;

– це хороший спосіб покращити свої знання вивчити нову для себе іноземну мову або вдосконалити навички з її знання (особливо актуально для учнів, які планують поступати на перекладацькі і філологічні спеціальності);

– це якісний процес розвитку критичного мислення за рахунок формування аксіологічної, логічної, інформаційної, хронологічної та просторової компетенцій в ході дослідження кожного із запропонованих нами видань [7].

Як ми уже і писали в попередньому розділі роботи, значний попит в україномовної аудиторії соцмереж зріс на подкасти. Окрім огляду і так відомих подій, процесів, явищ та особистостей, новим жанром постає тепер альтернативна історія або вірніше пошуки цих альтернатив минулого. Так, минуле змінити зараз є задачею неможливо, але ж на цю тему дискутувати незаборонено. В цьому контексті нашим учням може бути цікавим подкаст від радіо New Voice за 8 грудня 2023 р. під назвою «Що було б, якби не було радянських репресій?». Безпосередньо на уроці весь матеріал опрацювати не є можливим – подкаст займає 48 хвилин і відповідно його краще розкадрувати на конкретні запитання з нього. До прикладу – ми вмикаємо запитання ведучого, яке адресуємо учням, а з їх боку повинно пролунати хоча б 3–5 власних відповідей на ці запитання. Після озвучування позицій учнів, можна вмикати пряму мову гості і проводити порівняння відмінностей усіх почутих думок – як від учнів, так і ведучого подкасту та його гості [56].

Доволі корисним в контексті вивчення всесвітньої історії буде подкаст І. Кабачинського і О. Аврамчука в межах BOV Media під назвою «А що, якби Японія не напала на Перл-Гарбор у 1941 році? Це альтернативна історія!». Можна вважати певним символізмом, що даний подкаст було опубліковано 24 лютого 2024 р. – в другу річницю повномасштабної війни. Тут актуалізується не лише аксіологічна компетенція, а й пошук альтернатив, які можуть запобігти в майбутньому виникненню нових збройних конфліктів. Тривалість подкасту – 23 хв [2]. Половину, фрагмент або в повному обсязі можна продемонструвати в ході уроку. Звісно, що ця тема більше підходить для 11 класу, але в контексті 10-го, можна пошукати відповіді на наступні запитання:

– чи була США реальною загрозою для посилення Японії в 1920-1930-х рр. та розширенні її впливу в Тихому океані?

– чи міг Ф. Рузвельт як президент США всередині 1930-х рр. змінити хід історії, якби збільшив увагу до міжнародної політики, а не йшов вслід за ідеями ізоляціонізму, який сповідувало американське суспільство;

– Чи може повторитись така катастрофа в США через рф у наш час?

З погляду на те як в українських соцмережах зростає роль телеграм-каналів, ТікТок-сторінок на фоні того, як YouTube та Instagram втрачає колишній актив, можна провести короткий огляд найбільш відомих історичних телеграм-каналів. Тут справа не лише в погляді на них як на медіа для дозвілля, а й на можливості комунікації з адміністраторами цих сторінок та блогів про проблеми історичного минулого України та світу. Зокрема, наші учні можуть підготувати інфографіку у формі великого постеру з основними даними про 5–7 цікавих або відомих історичних українських телеграм-каналів, де будуть аналітичні дані про:

– про кількість підписників та дані про середньодобові перегляди контенту, якість і кількість його публічних та приватних поширень, вподобань на один пост або історію;

– коротка інформація про автора телеграм-каналу (якщо вона є в доступі);

– основні дані про переваги телеграм-каналу, його тематичне наповнення;

– короткі дані про основну вікову аудиторію;

– основний аналіз недоліків в контенті та його стилізації і т. д. [47].

До прикладу, діти можуть взяти за основу аналіз телеграм-каналу Часопис Гетьманат, який було створено в 2020 р. небайдужим франківчанином та який здобув популярність в 2022–2024 рр. Основна ідея цього історичного-медіа – популяризація ідей гетьманського руху доби визвольних змагань 1917–1923 рр., справжньої історії Української держави гетьмана П. Скоропадського в 1918 р. та подальшого існування ідей гетьманату в еміграції. Звісно, що даний канал містить багато ідологічного наповнення, але разом з тим, в ході аналізу діяльності цього телеграм-каналу, учні можуть побачити:

– чому історія визвольних змагань стала популярна саме після 2014 р. і здобула нової актуальності після повномасштабної війни;

– як і яким чином некомерційні медіа історичного спрямування можуть непрямим чином допомагати державі у боротьбі з ворожою пропагандою та формувати в соціумі національно-патріотичні почуття;

– чому крізь призму телеграм-каналів важливо читати не лише новини, інсайди або цікавитись життям зіркових особистостей і т. д. [22].

Після вивчення тему «Західноукраїнські землі в 1918–1919 рр.» учням можна запропонувати провести дискусію довкола зміни ідентичності однієї візиток столиці Прикарпаття – історичної споруди готелю «Дністер». Учні, які візьмуть на себе роль журналістів повинні не лише спостерігати за процесом, а й в ході порівняння думок кожної із сторін показати, що дана архітектурна пам'ятка і справді реконструйована у вкрай спірний спосіб [5; 6].

Загалом ми бачимо, що 10-й клас в плані роботи з матеріалами медіа на уроках історії, в проєктному навчанні та в позакласній діяльності є зручною віковою площадкою для самореалізації учнів як дослідників, краєзнавців, інформаційних пошуковців (осінтерів), аналітиків та перспективних журналістів. Разом з тим, кейси щодо діяльності в системі МАН та конкурсів державного або недержавного значення для учнівської молоді в рамках роботи з матеріалами преси, кінохронікою чи з реконструкцією біографій відомих особистостей можна перетворити на реальну історію успіху. До прикладу – взяти до уваги можливість написання конкурсної роботи про історію міста або села чи скажімо військової частини, залізничної станції, установи або церковної парафії на основі матеріалів зі ЗМІ (преса, рекламні повідомлення, журнали, телепередача, відеохроніка, фрагменти радіопередач і т. д.).

Безумовно, що для такої роботи потрібно залучати учнів як з інтересом до такої діяльності, так і за можливості – з власною ініціативою до схожого кейсу. Тут не скільки питання у якісному наповненні інформацією та фактажем роботи, а й пошук можливостей для її якісної презентації на захисті і подальшого видання чи популяризації в соцмережах. Ми як вчителі в такому випадку повинні більше

виступити як помічниками, аніж організаторами ідеї. З нашого боку важлива як корекція цього матеріалу, так і поради на подальше його вдосконалення, допомога з пошуком матеріалу та обговорення пропозицій щодо подальшого просування учнівської праці у маси. Особливо це стає актуальним на фоні того, як є відчутним брак краєзнавців та поодиноких дослідників рідного краю без історичної освіти – багато з них відходить у кращий світ, а інші ж стають на захист Батьківщини в лавах сил оборони України.

Отже, наявна хронологічна специфіка календарно-тематичного наповнення програми з історії України та всесвітньої історії в 10 класі і відповідно вікова категорія учнів на даному етапі їх навчання дозволяє якісно сформувати методичні інструменти для роботи з матеріалами медіа в навчальному процесі. Тут і аналіз тогочасної преси, так і пошук переваг та недоліків у сучасних тематичних подкастах, документальних проєктах і навіть телеграм-каналах.

РОЗДІЛ 4. Робота із медійними джерелами на уроках історії України в 11 класі

Робота з матеріалами ЗМІ на уроках історії – це своєрідне мистецтво володіння інформацією в навчальному процесі та проведення якісної інформаційної гігієни в умовах війни. З положень попереднього розділу ми маємо усвідомлення про те, що старші класи школи є найбільш підходящим віковим сегментом для такої урочної та позаурочної діяльності. Поряд з цим, не слід забувати, що у порівнянні з 10-м, 11-й клас виступає завершальним моментом для учнів в сенсі навчання та переходу зі шкільного в доросле життя. Звісно, що не кожен з них піде в університет або коледж. Однак, кожного з них ми повинні навчити низці корисних по життю речей, які сприятимуть їм в повсякденні.

Пропонована нами методика для роботи з матеріалами ЗМІ – це чудовий інструмент для розвитку в учнів критичного мислення, творчого потенціалу, мати орієнтири в поширюваній в мережі інформації та бути стресостійкими до фейків і маніпуляцій. Зокрема, не випадковим є розширення навчальної програми з історії України за 11 клас в плані того, що туди були долучені теми сьогодення – президентська кампанія і парламентські перегони 2019 р., коронавірусна пандемія 2020–2023 рр. і врешті-решт – перші роки повномасштабного вторгнення росії в Україну, яке триває по сьогоднішній день з 24 лютого 2022 р.

З врахування того, що хронологічно історія України в 11-му класі подається з часу початку Холодної війни (1946) без врегулювання остаточних хронологічних рамок (адже може бути продовжена в будь-яку мить у відповідності до рішень МОН України), слід зосередитись на найбільш актуальних для нас можливостях. В першу чергу, це стосуватиметься наступних проблематик: визвольні змагання 1940–1950-х рр.; дисидентський рух 1960–1980-х рр.; становлення незалежності та процеси державотворення в 1990-х рр.; Помаранчева революція 2004 р. та Революція Гідності 2013–2014 рр.; Україна у військових реаліях 2014–2024 рр.

Якщо ж говорити про більш конкретні речі, то зосередитись варто на наступному. По-перше – якість викладеного у ЗМІ матеріалу про перебіг бойових зіткнень між УПА та радянськими каральними загонами в 1940–1950-х рр. По-друге, важливим є не лише оцінити сучасну інтерпретацію подій, а й співвіднести як це висвітлювала окупаційна радянська преса, періодика УПА та діаспорні видання. Звісно, що повний перебіг тої чи іншої події встановити і зараз важко –десь не завжди якісно співпадають спогади учасників подій, щось не було відображено у внутрішніх звітах районних і обласних відділів МДБ, в той час як діаспорна преса могла відобразити лише окремі фрагменти з цієї боротьби, в тому числі і на Закарпатті [86, с. 130–131].

Не варто забувати, що в умовах змін до викладання історії в школі, потрібно шукати як міжпредметний підхід, так і пошук аналогічних подій, процесів та явищ у світовому контексті. Так до прикладу при висвітленні проблем дисидентського руху в Україні в 1960–1980-х рр. потрібно пам'ятати про схожі процеси спротиву у кримських татар на території Центральної Азії, проблему Празької весни 1968 р. в Чехословаччині, рух опору комуністичній системі в Польщі в 1970–1980-х рр. та ін. Тут можна буде співмістити хроніку того періоду, уривки з преси про ці події в Україні та закордоном, а також знайти спільне і відмінне у цих процесах при їх висвітленні у ЗМІ. Зокрема, актуальними будуть виписки з україномовних видань діаспори, в тому числі «Гомін України» (Канада), «Свобода» (США), «Український самостійник» (Німеччина) і т. д.

Вкрай важливою є проблема дисидентського руху у вітчизняному історичному дискурсі. Не лише тому, що є досі живими деякі з них, а й тому, що за ними був рух, який згодом стане одним із чинників незалежності. Тому й важливо, щоб проблема дисидентського руху була проаналізована на уроках історії через ЗМІ. Ключовим у нашому випадку буде контент самвидаву, в тому числі номери «Українського вісника» — позацензурного видання на суспільно-політичні теми всередині УРСР. Як самвидавець, він був виданий з 1970 по 1972 рр. у м. Львові В. Чорноволом (1937–1999), а в 1987–1989 рр. був легалізованим у

м. Львові та м. Києві, де було видано ще сім номерів цього виду преси [див. додаток В].

Окрім огляду історії створення видання, в ході уроку, де розглядатиметься проблема дисидентського руху, важливим буде наступний алгоритм дій:

- локалізація видання (м. Львів в 1970–1972 рр., після 1987 р. – м. Київ та м. Львів);

- визначення особи редактора, основних дописувачів;

- короткий огляд піднятої в цій виданні проблематики;

- пояснення його заборони з боку радянської влади і за яких обставин його видавці та дописувачі потрапили під репресії;

- дати коротку характеристику значенню цього видання для історії України другої половини ХХ ст.

Доволі трагічним для України і світу є події аварії на Чорнобильській атомній електростанції 26 квітня 1986 р. на території Київської області. Дана проблема і досі обговорюється у ЗМІ не лише через події 1986 р., а й її наслідки у сьогоденні. Зокрема, вартими аналізу будуть не лише інтерв'ю з ліквідаторами Чорнобиля, а й документальні (до прикладу документальна стрічка від Радіо Свобода під назвою «Чорнобиль горить. Що у зоні відчуження забирають час і вогонь?») та художні фільми (художній серіал від НВО (США) «Чорнобиль»). Стосовно останнього із згаданих проєктів, дітям можна дати для ознайомлення матеріал від інформажентства Proslav, де було проведено розбір фейків та маніпуляцій в американському серіалі від справжнього співробітника 4-го енергоблоку ЧАЕС, депутата 1-го скликання ВРУ незалежної України Володимира Шовкошитного [26].

Безумовно, що його версія подій не претендує на істину, але вона виглядає більш закономірно, аніж показана іноземцями картинка. При аналізі цього матеріалу учні не лише відстоюють власне бачення події, а й погоджуються чи не погоджуються з побаченим матеріалом. Вони можуть це відобразити у формі:

- усної відповіді з аргументами та контраргументами;

- есе зі згодою або незгодою від побаченого у матеріалі ЗМІ;

- записаною складною схемою аналізу почутої версії події;
- стрічки часу з якісними змінами ситуації довкола ЧАЕС.

Описуючи процеси державотворення 1990-х рр., вкрай важливими для огляду через матеріали ЗМІ є такі процеси як революція на Граніті 1990 р., події довкол акту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р., події в Криму 1994–1995 рр., ухвалення Конституції України 28 червня 1996 р., шахтарські страйки 1990-х рр., а також – гучні політичні вбивства 1990-х р. таких відомих особистостей як А. Брагін, Є. Щербань, В. Гетьман та В. Чорновіл. Зауважимо, що зі зросту популярності журналістських розслідувань про події 1990-х рр. в Україні, вкрай цікавим до огляду буде фільм «Спадкоємець» від команди Hromadske (реж. М. Каменєв, О. Кохан, 2020 р.) або його фрагменти. Стрічка є якісно продумана режисером та головним героєм фільму – Євгеном Щербанем-молодшим. Картина позбавлена замовлень від влади і є реальною спробою переглянути гучне вбивство з 1990-х рр., роль Є. О. Щербаня в історії України та знайти відповіді на запитання, які і досі є актуальними [44].

Працюючи над трейлером та окремо взятими фрагментами цього ж фільму, наші учні можуть взяти на себе такі ролі та реалізувати наступні можливості:

- як кінокритики, наші учні повинні оцінити чи справились документалісти з поставленою ними ж метою та розкрити задум картини в цілому. В цій же ролі, учні пишуть докладну кінорецензію на цю стрічку;

- як журналісти-розслідувачі та вибудовують порівняльний аспект з інтерв'ю Д. Гордона з іншим сином Є. Щербаня-старшого Русланом як відповіддю на вихід «Спадкоємця». Важливо, щоб цей порівняльний аналіз містив лише факти, містив пошук спільного та відмінного і реконструював зібрану з обох матеріалів ЗМІ реальну картину подій довкола вбивства Євгена Щербаня і його дружини Надії Нікітіної 3 листопада 1996 р. в м. Донецьку;

- як SMM-менеджери та контент-аналітики, наші учні можуть провести аналіз того якою була реакція ЗМІ на даний медіа-проект, чи здобув він необхідного ефекту в соціумі, чи достатнім для резонансу є 1 млн 652 тис. переглядів (станом на 28 квітня 2024 р.) та чи взагалі є актуальними такі

розслідування з огляду на той факт, що з часу вбивства Євгена Щербаня пройшло майже 30 років.

При аналізі успішних кейсів у сфері документального кіно як результатів роботи військорів та фотокореспондентів, найактуальніше буде згадати перший український Оскар – «20 днів у Маріуполі», який було презентовано в 2023 р. і відповідну нагороду здобув в 2024 р. Стрічка, яка не має аналогів, адже всі кадри з неї – це документально зафіксовані злочини росії в Україні на прикладі героїчної оборони міста-героя на півдні Донбасу. Провідний порт на Азовському морі, ключова промислова артерія та місто, де були зібрані кращі військові частини для його захисту, які втримали Азовсталь 86 днів, з них 82 в повному бойовому оточенні ворогом. Здобута перемога команди під керівництвом М. Чернова в м. Лос-Анжелесі на офіційній 96-й церемонії з вручення Оскара в номінації «Найкращий повнометражний документальний фільм» 11 березня 2024 р. – це найбільший здобуток вітчизняної журналістики та кінематографу за всі роки незалежності [51].

В час повномасштабної війни потрібно демонструвати ці фільми для учнівської аудиторії як для формування патріотичних почуттів, так і для утвердження в дітях навичок роботи в екстремальних умовах. Фільм є якісним прикладом того як матеріал медіа може трансформуватись у повноцінний твір мистецтва та мати гучний міжнародний резонанс у світі. З цих причин, дітям важливо розкривати деякі аспекти такої діяльності в контексті медіаграмотності та для профілактики впливу маніпулятивного ворожого контенту на учнівську аудиторію. Зокрема, коли ми будемо розглядати саме цю стрічку і міжнародну реакцію на неї, ми можемо задати учням приблизно такі запитання для роздумів:

– чому показ цього фільму на кінофестивалях росіяни та їх прихильники закордоном і досі намагаються зірвати в Європі та США;

– за яких мотивів продюсерка фільму «Навальний» (здобув Оскар в 2023 р.) М. Певчих назвала фільм «політичною документалкою» і чому її позиція зустріла шквал негативної критики з боку не лише українців, а й з боку опозиційно налаштованих росіян;

– чи є помилкою те, що команда фільму і досі не розмістила його в повному обсязі у соцмережах задля протидії ворожій пропаганді.

В межах того як важко Україні протидіяти інформаційним маніпуляціям ворога та його відвертій пропаганді, в 2022–2024 рр. в державних та медійних колах досі обговорюються проблеми з такими соцмережами як YouTube, Instagram, TikTok та Telegram. Стосовно останнього названого ресурсу дискусії йдуть на рівні комітетів Верховної Ради і як ми бачимо з подій 28–29 квітня 2024 р., вони ледь не стали трагічними для українських громадян в окупації. Зокрема, частково через заклики окремих українських журналістів та депутатів ВРУ на чолі з головою комітету ВРУ з питань свободи слова Я. Юрчишином. Справа в тім, що ввечері 28 квітня 2024 р. адміністрація соцмережі Телеграм без попередньо відомих причин заблокувала телеграм-боти ГУР, СБУ та Мінцифри для передачі розвідданих про російських окупантів, помічених в небі БПЛА (в тому числі і шахедів), рух ворожої техніки, склади зброї та боєприпасів і т. д. Деякі видання звернули увагу на те, що блокування відбулось на фоні розробки українськими законодавцями нового законопроекту про врегулювання роботи соцмереж в Україні. Станом на ранок 29 квітня 2024 р. усі боти спецслужб та бот Мінцифри «єВорог» були розблоковані. За інформацією анонімних телеграм-каналів з пулу ОП, це було зроблено за рахунок особистого спілкування вищого керівництва країни з власником Телеграму П. Дуровим [35].

Ситуація довкола ботів спецслужб та Мінцифри вкотре показала, що попри заяви критиків соцмережі, в Україні і досі немає аналогу такому потужному інструменту для комунікації та антипропаганди. За цих обставин, можна спробувати провести дебати у формі засідання комітету ВРУ з питань свободи слова, де буде умовно дві фракції. Перша – за те, щоб його заборонити або цензурно врегулювати через окремий законопроект, друга – пропонуватиме державну підтримку некомерційним телеграм-проектам для протидії ворожій пропаганді. Кожна із сторін (якщо у класі до прикладу 16 чоловік, то розділяємо клас на 8 чоловік – влада та опозиція) поділяється на команди та протягом 10–12 хв на аркушах А4 формулює власні пропозиції для боротьби з ворожими ЗМІ в

Телеграмі та інших соцмережах, а по завершенню формування основних тезисів з 5–7 пунктів і делегує свого представника для фінальних дебатів.

У підсумку дебатів вчитель виступає в ролі голови комітету та намагається віднайти між обома позиціями дебатів компромісне рішення, яке влаштує кожен із сторін. Цей законопроект буде включати в себе як пропозиції щодо протидії пропаганді, частковому державному врегулюванню роботи соцмереж та зміцненню контактів з найбільш рейтинговими блогерами України, в тому числі з І. Лаченковим, С. Притулою, М. Лебігою, С. Стерненком, Д. Гордоном, Р. Есхакдзай, М. Ткачем, В. Золкіним, Ю. Бутусовим, А. Цаплієнком, А. Штефаном, Є. Карасем та іншими інфлуенсерами в Телеграм, TikTok та Youtube. Ми спеціально не включаємо в цей перелік Instagram, адже після 2022 р. дана соцмережа не відіграє такої суттєвої ролі в інформаційній війні та медіа, як три вищеназвані ресурси.

Схожі за типом дебати можна влаштовувати не лише національного, а й локального (регіонального) значення під час вивчення теми Культурного спрмування у незалежній Україні. До прикладу, ситуація довкола спроби будівництва церкви (каплиці) УГКЦ в зеленій зоні в м. Івано-Франківську весною 2024 р., де не останню роль на боці активістів зіграли медіа, може стати якісним прикладом для обговорення в ході вивчення формування громадянського суспільства в Україні в постмайданному часі [17]. Зокрема, для відтворення дискусії по подіях довкола забудови івано-франківського міського озера весною 2024 р. дебатів клас можна розділити на кілька груп:

– перша група – це делегати від влади та церкви, яка буде відстоювати ідею будівництва нової культової споруди та буде відстоювати ідею боротьби за протидію ворожому релігійному впливу в час війни і агітуватиме за посилення патріотичних позицій у місті;

– представниками другої групи будуть міські активісти та ветерани бойових дій, які проти цієї забудови у попередньо визначеній за грантові кошти зеленій зоні і будуть стояти на позиціях недоречності будівництва у військовий час,

порушенню владою попередніх обіцянок про розширення зеленої зони у місті та стоятиме на позиціях зміни локації для храму;

– третя група – це журналісти, які документують усі події довкола кейсу з церквою біля озера та формують власну думку про наявну ситуацію.

Дебати в певному сенсі можуть як реконструювати логічне завершення ситуація так, як і вона закінчилась (згодою церкви про переніс місця будівництва), так і відтворити лише один із етапів всього переговорного процесу. Це можуть бути дискусії щодо повалення будівельного майданчика активістами, так і спір довкола доречності будівництва культової споруди.

Повертаючись до проблем взаємодії медіа з соцмережами та пошуку матеріалів для швидких новин, значно зростає роль прихованих символів. Зокрема, цим часто користується голова ОП Андрій Єрмак, який часто коментує важливі політичні події, рішення і новини мовою смайликів – ілюстративних символів, які ми звикли надсилати один одному, щоб описати реакцію від почутого, побаченого чи просто передати власний настрій/думку [78, с. 67].

В ході уроку, який буде присвячений проблемам повномасштабного вторгнення росії в 2022–2024 рр. в Україну, ми можемо використати цю сучасну азбуку Морзе в наступний спосіб:

– створити спільно з учнями телеграм-канал на історичну тематику та продумати для нього назву на кшталт «Кава з істориками», «Вернісаж», «Історична розвідка», «Сурми давнини», «Погляд на літопис» і т. д.;

– окрім постингу цікавинок з історії і сьогодення, день народження тої чи іншої історичної постаті можна зашифрувати через реакції телеграму. До прикладу, 17 січня запостити пляшку шампанського, значок долару та піктограму з телескопом, де можна зашифрувати Б. Франкліна зі 100 доларів США.

Також, телеграм-канал, який створять наші учні або сторінку в TikTok можна використати як інструмент для пропаганди фейків. Щодня чи раз у кілька днів, наші учні будуть проводити на рівні ілюстративного посту чи короткого ролика розбір найбільш резонансних фейків та маніпуляцій про Україну у дискурсі російської пропаганди. Вони не тільки відобразять історію появи цього

вкиду, а й розтлумачать правду про ту чи іншу подію, дадуть поради як не піддаватись на такі провокації і зможуть якісно підняти інтерес до правди серед користувачів соцмереж. Звісно, що такий проєкт не претендуватиме на велику популярність, якщо в класі не буде злагоджена команда контент-менеджерів, SMM-спеціалістів, переговорників, редакторів в жанрі ШІ та фотошопу в цілому, авторів тексту та сценаріїв до ролику і т. д. Тому, якщо дотриматись чітко сформованого стилю та алгоритму дій, блог з часом може приносити потрібні нам плоди. Для вчителя – це якісний досвід взаємодії з учнями, а для учнів – можливість проявити себе і можливо згодом присвятити життя журналістиці.

Отже, 11-й клас за віковою категорією та за хронологічними рамками вивчення історії України є найбільш підготовленим до сучасних інформаційних викликів війни з росією. В нашу місію входить не лише знайомство дітей з істиною відносно тих чи інших історичних подій, явищ та особистостей, а й пошук методичних інструментів для роботи з матеріалами медіа як якісним сектором допоміжних матеріалів. Ми не випадково підібрали саме цей термін для позначки значення медійного масиву інформації в навчальному процесі і на уроках історії зокрема.

Звісно, що в більшості – це суб'єктивні оцінки журналістів, які не завжди мають історичну чи політологічну освіту. Однак, крізь призму матеріалів минулого та сучасного, можна знайти спільне та відмінне у ставленні до одного і того ж процесу, зміні поглядів до нього і відстежити наслідки вирішення найбільш обговорюваних проблем у суспільстві. Поряд з тим, запропонований нами інструментарій повинен створити усі ті необхідні умови для того, що кожен із наших учнів був свідомий того, що він чує, читає та поширює. Наше завдання – це навчити дітей шукати істину у вирі маніпуляцій, фейків та відвертої брехні.

ВИСНОВКИ

Отже, матеріали ЗМІ – це різноманітні види контенту, що створюються та розповсюджуються засобами масової інформації, такими як газети, журнали, телебачення, радіо, Інтернет-видання та інші медіа-платформи. Це можуть бути новини, статті, відеоролики, аудіофайли, фотографії, а також коментарі, аналізи, репортажі тощо. Матеріали ЗМІ є важливим джерелом інформації для українського суспільства і відіграють велику роль у формуванні громадської думки та відображенні подій і поглядів на різноманітні теми.

Журналістика в сучасному розумінні цього слова формується в Британії та Франції в другій половині XVII – першій половині XVIII ст. і завершує своє формування в епоху Просвітництва. Почавши з диспутів у кав'ярнях, преса переходить в наукові спеціалізовані видання та щоденну періодику як своєрідні оповіщення про найбільш актуальні питання краю, держави і континенту. В Україні періодика вперше налагоджується на території Речі Посполитої – в м. Львові в 1749 р. «Kurier Lwowski», а в період початку панування Австрійської імперії в 1776-1777 рр. вийшла у світ «Gazette de Leopol». В обидвох випадках не було багато номерів і кожна із газет виходила польською і французькою мовами. Спроба налагодити пресу в добу весни народів в Галичині 1848–1849 рр. «Зорі Галицької», в час олександрівських реформ через журнал «Основа» (1861–1862) не отримали конкретного успіху. Лише з появою «Діла» та «Свободи» розставила всі крапки над і в появі української професійної журналістики.

Військова журналістика в українському сегменті отримала свою нішу лише з появою самвидаву в УСС, в тому числі «Вістник Пресової квартири УСС», «Самохотник», «Бомба», «Самопал» та «Усус». Кожне із них пройшло через руки Пресової квартири – окремого своєрідного медійного органу всередині першого українського національного формування в ХХ ст. Зокрема, «Самохотник» був першим мілітарним ЗМІ позацензурного характеру у формі сатири і новинного дайджесту.

Організація ЗМІ в добу визвольних змагань набрало окремого значення і саме за рахунок інформаційної переваги, масовості та ідейної пропаганди,

більшовики змогли перемогти українські національні сили у протистоянні за контроль над Україною та її населенням в 1917–1923 рр. Початок українізації в 1923 р. дало можливість творчо розвинути як художникам та журналістам, так і публіцистам та літераторам. Через посилення українізації природнім шляхом, її успіхи, які перевищили очікування влади, радянська влада вдається до відвертих репресій наприкінці 1920–1930-х рр., влаштує надважкий Голодомор 1932–1933 рр. та знищить будь-яку альтернативну думку у власнім інформаційнім просторі.

В роки Другої світової війни (1939–1945) українські видання розділяться де-факто на три табори. У першому – українські військкори, а в мирнім житті письменники та представники кіно, в тому числі А. Малишко, О. Довженко, М. Стельмах та ін. стануть головним рупором радянської пропаганди у радянсько-німецькій війні 1941–1945 рр. Другий табір – презентуватиме ідеї окупаційного режиму та колаборантів в 1941–1944 рр. Третя сторона – це преса ОУН і УПА, яка поширювалась у зоні відповідальності руху Опору на Заході України та на Закарпатті в 1940–1950-х рр.

В роки Холодної війни (1946–1991) шістдесятництво і дисидентський рух стали головними рупорами до змін всередині СРСР та на шляху до вільної України. Видавництво і поширення «Українського вісника» в 1970–1980-х рр. як нелегально в УРСР, так і легально закордоном з боку закордонного представництва Української Гельсінської групи стало одним із головних кейсів у досягненні успіху щодо висвітлення правди про репресії проти українського національного руху в СРСР. Не є дивним і той факт, що у перших виборчих перегонах за посаду президента України 1991 р. друге місце посів саме журналіст за фахом і державник за покликанням В. Чорновіл. Хто ж його знає, яка була б Україна, якби тодішнє населення держави зробило вірний вибір на користь національної ідеї. Такі ж питання є і довкола вбивства Г. Гонгадзе руками влади 17 вересня 2000 р. на Київщині. Якщо до того часу незалежна журналістика була лише фікцією, то після цієї дати – вона стала реальністю.

Зміна президентів змінювала і медійні вподобання українців. Якщо на початку 2000-х рр. головними ЗМІ були 5-й канал, Інтер та ICTV, то в 2019 р. – канали Україна, 1+1 та СТБ. Безумовно, що події 2005–2014 рр. показали, що через медіа можна не лише впливати на хід виборів, а й змінювати долю країни лише через один заклик в ефірі або через звичайне повідомлення у соцмережі. З 2011 р. в Україні різко зростає роль YouTube, а з 2012–2013 рр. – соцмереж на кшталт ВК, Facebook та Instagram. Санкції РНБО в 2017 р. проти російських соцмереж, а в 2021 р. – проти мережі проросійських медіапроектів якісно виконали свою функцію в системі контрпропаганди та знизили ризики впливу російського інфополя на ситуацію в Україні.

Не без того, що ситуація в нашій державі як в мирний час, так і особливо в епоху війни з росією несе колосальні ризики для роботи ЗМІ. Журналісти часто піддаються тиску з боку чиновників та силовиків, зазнають насильства та поранень у зонах бойових дій, а в окремих випадках – гинуть зі зброєю в руках як добровольці сил оборони України в 2014–2024 рр. або при здійсненні свого професійного обов'язку. Імена М. Левіна, Б. Рено, О. Махова, капітан-лейтенанта Д. Лабуткіна, В. Гурняка, О. Кувшинової, В. Гирич, А. Топчія, А. Пушкарчук, А. Сенів та ін. назавжди увійдуть в історію вітчизняної журналістики.

З 2019 р. майже вся інформація для українців про новини регіонального, державного та міжнародного значення переважно зосереджена у соцмережах. Зараз важко знайти діюче видання на паперовому носії, адже вони стали неактуальними в епоху цифровізації. В рамках чинної державної політики з діджиталізації і підвищенню у соціумі значення Facebook, Instagram, Telegram, YouTube та ТікТок, вітчизняні ЗМІ змушені конкурувати за свого читача шляхом покращення контенту, його доступності, ілюстративності, стислості. Телеграм канали блогерів І. Лаченкова, Д. Гордона, Ю. Бутусова, офіційний телеграм канал голови Миколаївської ОВА В. Кіма, анонімні телеграм-канали з пулу ОП є якісною протидією на російські фейки та маніпуляції від залишків проросійських елементів у ВРУ і громадсько-політичному просторі нашої держави.

Методичний аспект нашої роботи є вкрай важливим для формування медіаграмотності на уроках історії в школі. Створені нами методичні інструментарії щодо використання матеріалів ЗМІ на уроках історії дозволить сформувати в учнях навички пошуковців, контент-менеджерів, авторів цікавих та корисних текстів, розслідувачів, осінтерів та в першу чергу – ми зробимо з них справжніх громадян нашої держави. Саме від володіння правдивою інформацією, умінням розрізняти правду та брехню у вирії інформаційної війни і розвінчувати найбільш гучні маніпуляції – за рахунок цього можна знайти ключ від успіху для майбутнього. Ми не претендуємо на першість чи кращість в цій сфері на уроках історії в школі, але ми можемо вносити свою лепту в покращення інформаційної гігієни в шкільному середовищі. Завдяки вчасній інформаційній профілактиці серед дітей зменшуються ризики дитячого булінгу, малолітньої злочинності, піддавання впливу на ворожу пропаганду і при цьому зберігається високий рівень патріотизму та громадянського обов'язку в цей нелегкий для нас час.

Пропоновані нами методи та прийоми, які можна використовувати в ході уроків в 10–11 класі – це звісно не є вичерпний перелік тих можливостей, які ми маємо на озброєнні як вчителі історії. Розроблені нами плани-конспекти уроків 10-го і 11-го класів демонструють проаналізований нами перелік можливостей для використання матеріалів ЗМІ для порівняння різних думок, позицій та співвідношень ідей і подій минулого з сьогоденням [див. додатки Е.1. – Е.2.].

Критично важливо вміти якісно використати матеріали з документального фільму, аналітичних статей, інтерв'ю чи подкастів, а також навчити наших учнів бути виробниками якісних медіа-продуктів для протидії ворожій пропаганді. Окремі реконструкції події та здобуті в мережі чи у фондах бібліотек матеріали можна вдало реалізувати через історичні проєкти у соцмережах або через конкурсну роботу у системі МАН. Разом з тим, ніхто не знає, ким стануть в майбутньому наші учні – поліцейськими, чиновниками, політиками, служителями культу чи журналістами. Головне, щоб вони вміли правильно користуватись побаченою чи почутою інформацією, вдаватись до порівнянь та критичного аналізу, а також завжди бути в курсі останніх актуальних подій в Україні і світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Опубліковані медійні матеріали

1. [Головатюк Т.] 10 цікавих фактів про «четверту владу»: в Україні відзначають День журналіста. *АрміяInform*. 2022. 6 червня. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/06/06/10-czikavyh-faktiv-pro-chetvertu-vladu-v-ukrayini-vidznachayut-den-zhurnalista/>
2. А що, якби Японія не напала на Перл-Гарбор у 1941 році? Це альтернативна історія! *NV*. 2024. 26 лютого. URL: <https://podcasts.nv.ua/episode/29332.html>
3. Андрій Цаплієнко здобув премію Альбера Лондра. *Детектор медіа*. 2022. 3 грудня. URL: <https://detector.media/community/article/205598/2022-12-03-andriy-tsapliienko-zdobuv-premiyu-albera-londra/>
4. Асєєв С. Обміни 2019 року були особистим кредитом Путіна Зеленському. Чим нині платитиме Київ? *Радіо Свобода*. 2020. 26 листопада. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/obmin-polonenymy-putin-zelenskii/30970516.html>
5. Басалига М., Винник О. Реконструкція готелю «Дністер»: що кажуть представники культури. *Суспільне. Івано-Франківськ*. 2021. 7 квітня. URL: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/120462-rekonstrukcia-gotelu-dnister-so-kazut-predstavniki-kulturi/>
6. Басалига М., Пенкалюк С. Скасували припис щодо розіскління колони. Івано-Франківська міськрада оскаржує рішення суду у справі готелю «Дністер». *Суспільне. Івано-Франківськ*. 2023. 22 листопада. URL: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/623141-skasovali-pripis-sodo-rozisklinna-kolonadi-ivano-frankivska-miskrada-oskarzue-risenna-sudu-u-spravi-gotelu-dnister/>
7. Басалига М., Пенкалюк С., Шевченко І. Держархів Івано-Франківщини оцифровує найдавніші періодичні видання області. *Суспільне. Івано-Франківськ*. 2024. 13 лютого. URL: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/683552-derzarhiv-ivano-frankivsini-ocifrovue-najdavnisiperiodicni-vidanna-oblasti/>

8. Білоусенко О. Воєнні блогери й експерти, яких варто читати, щоби глибше зрозуміти події на фронті. *Media Sapiens: спецпроекти*. 2022. 20 березня. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/29209/2022-03-20-voieni-blogery-y-eksperty-yakykh-var-to-chytaty-shchoby-glybshe-zrozumity-podii-na-fronti/>
9. Брезгунова Л. «Четверта влада» в Україні: міф чи реальність? *Pressa association*. 2022. 6 січня. URL: <https://pressassociation.org.ua/ua/chetverta-vlada-v-ukraïni-mif-chi-realist/>
10. Бутусов Юрій Євгенович – Досьє. *LB.ua*. 2021. URL: https://lb.ua/file/person/3227_butusov_yuriy_ievgenovich.html
11. В Україні загинули 70 журналістів під час війни. *Інтент*. 2024. 24 лютого. URL: <https://intent.press/news/war/2024/v-ukrayini-zaginuli-70-zhurnalistiv-pid-chas-vijni/>
12. Вахтанг Кіпіані. «Я знав, що війна буде, але не знав, якою саме». *Ukrainer*. 2022. 25 липня. URL: <https://ukrainer.net/kipiani/>
13. Вівчарик Н. Журналістика сьогодні: Що взагалі відбувається? *Прочерк-інфо*. 2021. URL: <https://procherk.info/longread/journalism-today.html>
14. Вісім речей про «Вагнергейт», які ми дізнались із розслідування Bellingcat. *BBC News Україна*. 2021. 17 листопада. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59316149>
15. Гончаренко А. Уряд звільнив Маляр: чим запам'яталася чиновниця. *TCH*. 2023. 19 вересня. URL: <https://tsn.ua/politika/uryad-zvilniv-malyar-chim-zapam-yatalasya-chinovnicya-2412097.html>
16. Данькова Н. «Детектор телерейтингів»: хто став №1 у 2020 році? *Детекор медіа*. 2021. URL: <https://detector.media/rinok/article/184115/2021-01-19-detektor-telereyryngiv-khto-stav-1-u-2020-rotsi-vypravleno/>
17. Димніч Н. Архієпархія УГКЦ погодилася перенести будівництво церкви із зеленої зони на міському озері у Франківську. *Суспільне. Івано-Франківськ*. 2024. 14 квітня. URL: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/724782-arhieparhia-ugkc-pogodilasa-perenesti-budivnictvo-cerkvi-iz-zelenoi-zoni-na-miskomu-ozeri-u-frankivsku/>

18. Згадаймо журналістів, що загинули за Україну. *АрміяInform*. 2021. 6 червня. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/06/06/zgadajmo-zhurnalistiv-shho-zagynuly-za-ukrayinu/>
19. Інтерв'ю Мендель. Порошенко – «підлий», а Зеленський – «найкращий президент». *BBC*. 2021. 9 березня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-56296774>
20. Історія будинку «Слово»: від репресій проти мешканців до руйнувань Росією. *Суспільне. Культура*. 2022. 9 червня. URL: <https://suspilne.media/culture/247855-istoria-budinku-slovo-vid-represij-proti-meskanciv-do-rujnuvan-rosieiu/>
21. Кабацій М. Ти [Романтика]. Гурт МУР випустив альбом-мюзикл про поетів Розстріляного відродження. *Українська Правда: життя*. 2024. 29 лютого. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/ukrajinskiy-gurt-vipustiv-albom-pro-rozstrilyane-vidrozhennya-sluhati-onlayn-300277/>
22. Котубей-Геруцька О. Навіщо архівувати телеграм-канали й меми для майбутніх поколінь: говоримо з дослідником Тарасом Назаруком. *Суспільне. Культура*. 2023. 24 березня. URL: <https://suspilne.media/culture/386051-naviso-doslidniki-arhivuut-telegram-kanali-j-memi-dla-majbutnih-pokolin-govorimo-z-tarasom-nazarukom/>
23. Кравець Р., Романюк Р. Белкоманда. Скільки депутатів Коломойського залишилось у «Слuzі народу». *Українська Правда*. 2021. 4 березня. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2021/03/4/7285446/>
24. Лавришин Ю. Такий зручний, але небезпечний: неприємна правда про телеграм. *Media Sapiens*. 2023. 21 грудня. URL: <https://ms.detector.media/kiberbezpeka/post/33803/2023-12-21-takyy-zruchnyy-ale-nebezpechnyy-nepriyemna-pravda-pro-telegram/>
25. Луканов Ю. Понад 70 загиблих журналістів незалежної України. Хто вони і за що померли? *Zmina*. 2020. 18 вересня. URL: <https://zmina.info/articles/ponad-70-zagyblyh-zhurnalistiv-nezalezhnoyi-ukrayiny-htovony-i-za-pomerly/>

26. Мадісон І. Міфи серіалу HBO «Чорнобиль»: інженер-атомник Володимир Шовкошитний розкрив справжню причину вибуху четвертого реактора (відео). *Proslav*. 2024. 26 квітня. URL: <https://proslav.info/mify-serialu-hbo-chornobyl-inzhener-atomnyk-volodymyr-shovkoshytnyj-rozkryv-spravzhnyu-prychynu-vybuhu-chetvertogo-reaktora-video/>

27. Майже 140 років тому у Львові з'явилася україномовна газета «Діло», а в Чернівцях – «Буковина». *Еспресо*. 2024. 1 січня. URL: <https://zahid.espresso.tv/mayzhe-140-rokiv-tomu-u-lvovi-zyavilasya-ukrainomovna-gazeta-dilo-a-v-chernivtsyakh-bukovina>

28. Мельник Р. Журналіст Андрій Цаплієнко отримав нагороду «Національна легенда України». *Детектор Медіа*. 2023. 24 серпня. URL: <https://detector.media/infospace/article/215945/2023-08-24-zhurnalist-andriy-tsapliienko-otrymav-nagorodu-natsionalna-legenda-ukrainy/>

29. Міноборони готується до реформування власних медіа. *АрміяInform*. 2023. 1 вересня. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/09/01/minoborony-gotuyetsya-do-reformuvannya-vlasnyh-media/>

30. Нардепка від Слуги народу Безугла бере участь у командуванні військами на сході України – журналісти Бутусов і Соколова. *New Voice*. 2022. 4 червня. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/bezugla-u-syevyerodonecku-bere-uchast-u-komanduvanni-viyskami-butusov-sokolova-novini-ukrajini-50247600.html>

31. Новіков П. «Дивляться на реальний стан справ». Люди у Донецьку думають про відсутню воду в кранах, а не про російську пропаганду — журналіст. *New Voice*. 2022. 5 грудня. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/donbas-yaki-nastroji-u-naselennya-i-hto-shche-virit-u-propagandu-rf-zhurnalist-novini-ukrajini-50288809.html>

32. Опитування: телеграм-канали – найпопулярніші в Україні джерела інформації про війну. *Mind*. 2024. 18 квітня. URL: <https://mind.ua/news/20272465-opituvannya-telegram-kanali-najpopulyarnishi-v-ukrayini-dzherela-informaciyi-pro-vijnu>

33. Перша в Україні газета – «Kurier Lwowski». *Офіційний портал Львівської міськради*. URL: <https://city-adm.lviv.ua/portal/history-of-lviv/for-the-first-time-in-lviv/5259-persha-v-ukraini-hazeta-kurier-lwowski>
34. Побиття, тортури і залякування. Анексія очима журналістів. *Крим Реалії*. 2019. 9 березня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/video-pobyttia-tortury-i-zalyakuvannia-anexia-ochyma-zhurnalistiv/29811142.html>
35. Прасад А., Балашова Л. Telegram відновив доступ до низки українських чат-ботів після блокування (оновлено). *Forbes*. 2024. 29 квітня. URL: <https://forbes.ua/news/telegram-zablokuvav-nizku-ukrainskikh-chat-botiv-sered-nikh-evorog-29042024-20843>
36. Раміна Есхакзай ексклюзивно про репортаж з Бахмута та особисте життя. *ТСН*. 2023. 11 лютого. URL: <https://tsn.ua/video/video-novini/ramina-eshakzay-eksklyuzivno-pro-reportazh-z-bahmuta-ta-osobiste-zhittya.html>
37. Расулова О. Відсутність діалогу і запит на нормальність. Який наратив про Донбас формують українські медіа. *Лівий берег*. 2021. 8 жовтня. URL: https://lb.ua/culture/2021/10/08/495239_vidsutnist_dialogu_i_zapit.html
38. Рейтинг свободи преси: яке місце посідала Україна в 2002–2020 роках. *Слово і Діло (аналітичний портал): Суспільство*. 2021. 16 березня. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/16/infografika/suspilstvo/rejtynh-svobody-presy-yake-misce-posidala-ukrayina-2002-2020-rokax>
39. Рейтинг свободи преси: яке місце посідають країни зі збройними та політичними конфліктами. *Слово і Діло (аналітичний портал): світ*. 2024. 17 січня. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/01/17/infografika/svit/rejtynh-svobody-presy-yake-misce-posidayut-krayiny-zbrojnymy-ta-politychnymy-konfliktamy>
40. Родак К. Соцмережі та онлайн-ЗМІ витіснили телебачення як джерело інформації для львів'ян. *Zaxid.net: суспільство*. 2021. 27 жовтня. URL: <https://zaxid.net/sotsmerezhi-ta-onlayn-zmi-vitisnili-telebachennya-yak-dzherelo-informatsiyi-dlya-lvivyan-n1529063>

41. Романенко В. Звільнення Андріївки: штурмовики 3-ї бригади показали унікальні кадри з GoPro. *Українська Правда*. 2023. 16 вересня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/09/16/7420095/>
42. Сердюк К. Чи реальна в Україні мобілізація ув'язнених: думка Золкіна. *ТСН*. 2024. 27 січня. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/chi-realna-v-ukrayini-mobilizaciya-uv-yaznenih-dumka-zolkina-2501491.html>
43. Солонина Є. Російська мережа «ВКонтакте» і Україна: хто кого? *Радіо Свобода*. 2020. 17 вересня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiyska-merezha-vkontakte-i-ukrayina/30842737.html>
44. [Тузов Д.]. Спадкоємець. Україна обговорює фільм про вбитого бізнесмена з 90-х Євгена Щербаня. *New Voice*. 2020. 7 грудня. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/vbivstvo-yevgena-shcherbanya-interv-yu-zi-spivavtorom-filmu-rozsliduvannya-spadkoyemec-radio-nv-50128738.html>
45. Справа Гонгадзе як дзеркало епохи. *Лабораторія журналістики суспільного інтересу*. 2021. URL: <http://journlab.online/projects/gongadze>
46. Старосек А. OSINT в Україні: хто і як допомагає фронту під час війни? *Українська правда*. 2023. 23 січня. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/01/23/7386112/>
47. Стерненко М. Telegram. Що це таке і чому це крутою. *Smartik. Смарт-технології*. 2022. 9 січня. URL: <https://smartik.kiev.ua/telegram-shcho-tse-take-i-chomu-tse-kruto/>
48. Тараненко В. Печерський суд постановив: Кирило Тимошенко – не корупціонер. *Главком*. 2023. 29 вересня. URL: <https://glavcom.ua/country/politics/khto-naspravdi-oplativ-rozvahi-i-dozvillja-simji-kolishnoho-topposadovtsja-bankovoji-detali-huchnoji-spravi-959382.html>
49. Топ ефективних українських медіабрендів 2020. *Центр контент-аналізу*. 2020. URL: <https://ukrcontent.com/blog/top-efektivnih-ukrainskih-mediaberndiv-2020.html>

50. Трощинська Т. Юлія Мендель і її постправда. *Детектор медіа*. 2021. 25 липня. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/190489/2021-07-25-yuliya-mendel-i-ii-postpravda/>
51. Ушаков Р. Відомий геймдизайнер Хідео Кодзіма поділився враженнями від фільму «20 днів у Маріуполі». *Meta*. 2024. 29 квітня. URL: <https://meta.ua/uk/showbiz/glamur/155138-vidomii-geimdizainer-hideo-kodzima-podilivsya-vrazhennyami-vid-filmu-20-dniv-u-mariupoli/>
52. Фотограф полку «Азов», захисник Маріуполя Дмитро Козацький закликав відправляти його фото на журналістські конкурси. *Zmina*. 2022. 20 травня. URL: <https://zmina.info/news/fotograf-polku-azov-zahysnyk-mariupolya-dmytro-kozaczkyj-zaklykav-vidpravlyaty-jogo-foto-na-zhurnalistski-konkursy/>
53. Чотири покоління української журналістики. *Проект LIGA.net, Український Культурний Фонд та Lviv Media Forum*. 2021. URL: <https://project.liga.net/projects/LMF/#1991>
54. Шудря А. Журналістів таки впустили в Межигір'я. *BBC News Україна*. 2011. 24 червня. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine/2011/06/110624_yanukovich_impressions_as
55. Шукова О. Гуменюк звільнили з посади речниці Сил оборони півдня – Генштаб ЗСУ. *Суспільне. Одеса*. 2024. 19 квітня. URL: <https://suspilne.media/odesa/727411-natalu-gumenuk-zvilнено-z-posadi-recnici-sil-oboroni-pivdna-genstab-zsu/>
56. Що було б, якби не було радянських репресій – Віталій Ляска, Ярина Цимбал [подкаст]. *NV*. 2023. 8 грудня. URL: <https://podcasts.nv.ua/ru/episode/27290.html>
57. Юркова О. Загадка дати смерті Михайла Грушевського. *Історична Правда*. 2014. 24 листопада. URL: <https://www.istpravda.com.ua/research/54735f0c43aba/>
58. Ярема О. 99 журналістів і співробітників медіа загинули в 2023 році, — Комітет захисту журналістів. *Детектор Медіа*. 2024. 15 лютого. URL:

<https://detector.media/infospace/article/223014/2024-02-15-99-zhurnalistic-i-spivrobitnykiv-media-zagynuly-v-2023-rotsi-komitet-zakhystu-zhurnalistic/>

Нормативні документи

59. Закон України № 1780-IX від 23 вересня 2021 р. «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2021, № 51, ст. 421. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>

60. Закон України № 2849-IX про Медіа від 13.12.2022. Офіційний урядовий портал ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#n2353>

61. Закон України № 2939-VI від 13 січня 2011 р. «Про доступ до публічної інформації». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

62. Закон України № 540/97-ВР Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста від 23.09.1997 . Офіційний урядовий портал ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-вр>

Монографії та статті

63. Бабенко О. Засади підготовки військових тележурналістів України в умовах гібридної війни. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2017. Випуск 42. С. 12–18.

64. Горевалов С., Зикун Н. Військові ЗМК України на зламі століть: проблеми й завдання (євроінтеграційний процес). *Наукові записки Інституту журналістики*. 2014. Т. 57. С. 101–104.

65. Горевалов С., Зикун Н. Військові ЗМК в інформаційному просторі України: завдання й перспективи розвитку. *Вісник ЛНУ. Серія журналістика*. 2013. Вип. 38. С. 250–256.

66. Довгань О. Д. Система інформаційної безпеки України: онтологічні виміри. *Інформація і право*. 2018. № 1 (24). С. 89–103.

67. Дутчак А. А. Передумови та історія виникнення онлайн-телебачення в Україні. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2017. № 2. С. 272–286.
68. Кожукало Н. В. «Я України син, України...» (120 років від дня народження О. П. Довженка). *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2015. № 10. С. 23–26.
69. Лазарович М., Лазарович Н. Українські січові стрільці у фронтових умовах другої половини 1914 – початку 1915 року. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. Вип. 19. Ч. 1. С. 225–236.
70. Мелещенко О., Черняков Б. Журналістика Франції. *Наукові записки Інституту журналістики*. Київ, 2003. Т. 10 (січень-березень). С. 159–212.
71. Мелещенко О., Черняков Б. Чотири століття британської журналістики. *Наукові записки Інституту журналістики*. Київ, 2002. Т. 9 (жовтень-грудень). С. 191–228.
72. Німець Н. Українська військова преса: теоретичні та історичні аспекти. *Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка Магістерський науковий вісник*. 2019. Випуск № 33. С. 199–202.
73. Овсієнко В. Закордонне представництво Української Гельсинської групи (ЗП УГГ). *Енциклопедія Сучасної України: онлайн-версія / редкол.: І. М. Дзюба та ін.; НАН України, НТШ*. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. URL: <https://esu.com.ua/article-14681>
74. Павлюк А., Кирилова О. Лідери думок у сучасному інфопросторі. *The 6th International scientific and practical conference «Progressive research in the modern world» (March 2–4, 2023) BoScience Publisher*. Boston, USA. 2023. P. 493–497.
75. Покотило О. Становлення військових газет незалежної України та їх роль у реформуванні збройних сил. *Гілея : науковий вісник*. 2014. Вип. 80. С. 115–120.
76. Поплавський М. Соціальні мережі як культурно-просвітницький ресурс. *Український інформаційний простір*. 2021. Вип. 1 (5). С. 12–27.

77. Савчук М. 1937. Київ : Yakaboo Publishing. 224 с.
78. Соломін Є. Телепроекти «Єдині новини» та «FreeДом» як спосіб інформаційного спротиву російській агресії та засіб регулювання медіасферою під час війни. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Філологія*. 2023. № 3. С. 62–71.
79. Срібняк І. Матеріали «Вісника Союзу визволення України» (1914–1918) як джерело з історії таборів полонених українців у Німеччині та Австро-Угорщині. *Українська преса за межами України: матеріали науково-теоретичної конференції*. Київ, 1996. С. 29–36.
80. Чмир Я. І. Проблеми забезпечення інформаційної безпеки в системі публічного управління. *Аспекти публічного правління*. 2018. Том 6. № 9. С. 16–22.

Підручники і посібники

81. Власов В. С. Історія України (профільний рівень) : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Літера ЛТД, 2018. 304 с.
82. Гісем О. В. Історія України (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 288 с.
83. Іванов В., Волошенюк О., Мокрогуз О. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін: Посібник для вчителя. Київ : Центр вільної преси, Академія української преси. 2016. 243 с.
84. Кость С. Історія української військової преси: навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 340 с.
85. Кость С. Історія української журналістики (західноукраїнська преса першої половини ХХ ст.: структура, проблематика. Книга перша). Львів, 2008. 268 с.
86. Лизанчук В. Інформаційна безпека України: теорія і практика: підручник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 728 с.
87. Маценко Н. В., Свір Н. В. Вчимося вчитися та критично мислити. Нестандартні завдання за темами тижнів до курсу «Я досліджую світ» (Серія «Нова українська школа»). Харків : Вид. група «Основа», 2019. 136 с.
88. Практична медіаосвіта: медіаграмотність в освітньому просторі:

навч.-метод. посібник / уклад. : В. В. Байдик, О. В. Проніна; за заг. ред. В. В. Байдик. Лисичанськ, 2021. 66 с.

Дисертаційні дослідження

89. Сегеда С. Українська військова преса як чинник національного військового будівництва (XX – початок XXI ст.). Київ, 2013. Автореф. дис. д-ра іст. наук: 20.02.22 Національний університет оборони України ім. Івана Черняхівського. Київ, 2013. 36 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Випуск газети «Діло» від 14 травня 1907 р. – перша газета Галичини і перша регулярна газета в Україні українською мовою, яка видавалось у м. Львові в 1880–1939 рр. URL: <https://violity.com/ua/99441458-gazeta-d-lo-vid-14-vivtorok-maya-1907-lviv>

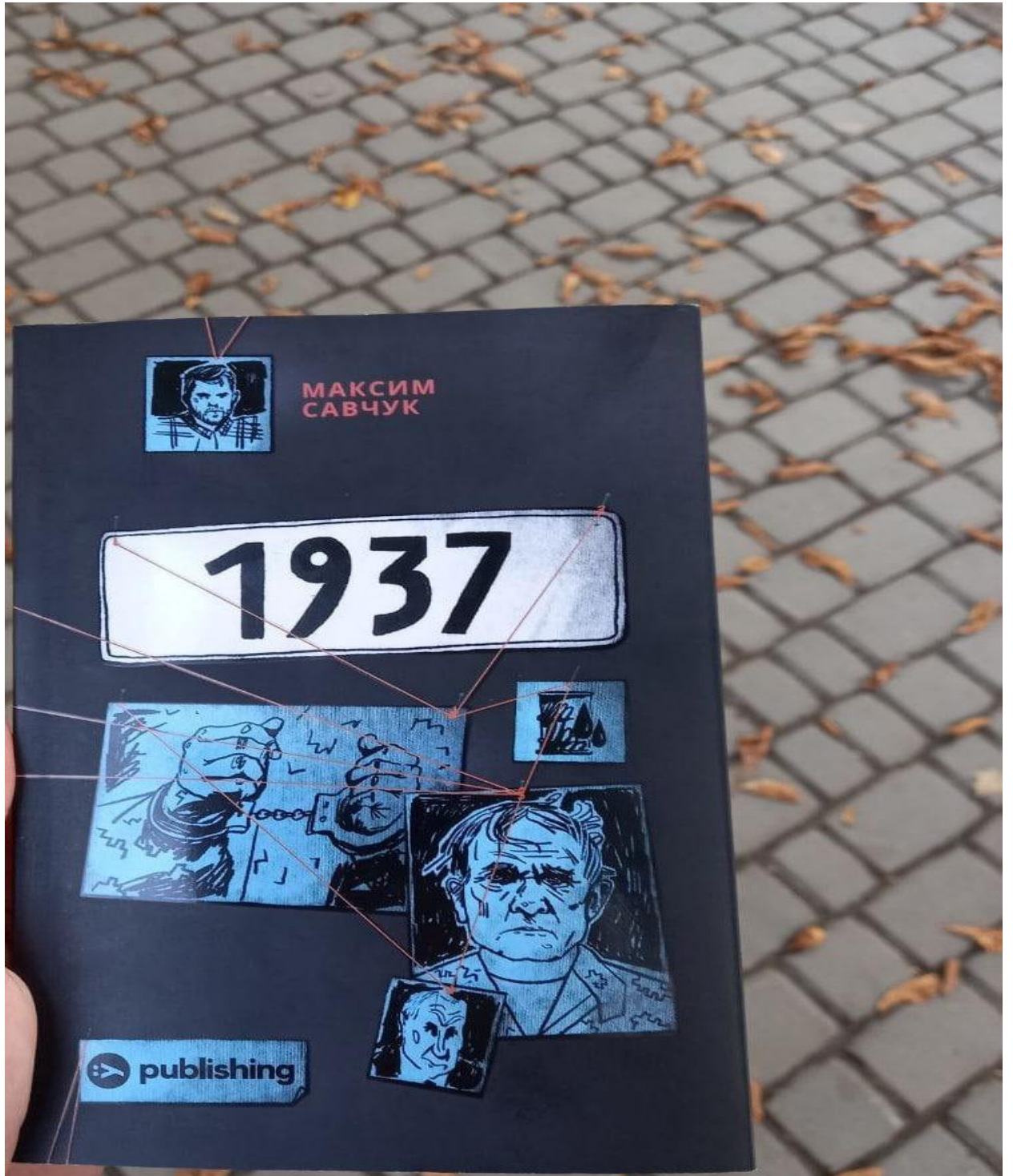
«Український самохотник» (1915–1918) – гумористичний журнал, видання Українських Січових Стрільців. На фото – перший номер видання. URL: <https://ounuis.info/library/journals/606/ukrainskyi-samokhotnyk.html>

«Український вісник» – позацензурний суспільно-політичний журнал. Виходив як самвидав від січня 1970 до березня 1972 р. (випуски 1–6) у м. Львові та з серпня 1987 по березень 1989 рр. (Київ – Львів, випуски 7–14). Видавець і відповідальний редактор – журналіст та дисидент, політик В'ячеслав Максимович Чорновіл (1937–1999). URL: <https://ounuis.info/library/journals/598/ukrainskyi-visnyk-zhurnal.html>

Український журналіст Георгій Гонгадзе (1969–2000) під час зйомки репортажу з місць бойових дій на території Абхазії в Грузії, початок 1990-х рр. URL: <https://stepovuy.livejournal.com/3735.html>

1937 – книга у жанрі нон-фікшн українського журналіста проекту «Схеми» (Радіо Свобода) Максима Савчука про діяльність українського проросійського політика Віктора Медведчука. Є одним із найуспішніших розслідувань у сучасній українській журналістиці. Фото: домашній архів авторки дипломної роботи.

Інфографіка інституту масової інформації (ІМІ) про злочини росії проти медіа в Україні в часи повномасштабної війни. У звіті – період 24.02.2022 – 24.02.2024 рр. Інтенет. 2024. 24 лютого. URL: <https://intent.press/news/war/2024/v-ukrayini-zaginuli-70-zhurnalistiv-pid-chas-vijni/>

План-конспект з предмета «Історія Україна»

Урок

Дата 02.04.2024

10 клас

Тема: **Західноукраїнські землі в 1918–1919рр.**

Мета:

Навчальна:

- проаналізувати період розпаду Австро-Угорської та встановити наслідки його наслідки для українських територій;*/інформаційно-логічна, хронологічна, просторова*
- охарактеризувати процес появи та формування Західноукраїнської народної республіки;*/інформаційно-логічна, хронологічна, просторова*
- схарактеризувати причини та перебіг україно-польської війни;*/інформаційно-логічна, хронологічна, просторова*
- проаналізувати внутрішню та зовнішню політику ЗУНР;*/інформаційно-логічна, хронологічна, просторова*
- визначити історичне значення Акта злуки УНР і ЗУНР;*/інформаційно-логічна, хронологічна, просторова*
- ознайомитися з українським національним рухом на території Буковини та Закарпаття;*/інформаційно-логічна, хронологічна, просторова*
- з'ясувати причини поразки ЗУНР;*/інформаційно-логічна, хронологічна, просторова*
- охарактеризувати історичне значення ЗУНР.*/інформаційно-логічна, хронологічна, аксіологічна*

Розвивальна:

- розвинути в учнів вміння аналізувати, описувати, виявляти пропогандиский матеріал, знаходити та правильно підбирати медіа ресурси ЗМІ, вчитися правильно працювати із медіа ресурсами по темі : «Західноукраїнські землі в 1918–1919рр» на основі вивченого матеріалу сьогоденного уроку(ресурси-медіа ЗМІ «Листопадовий зрив: як 1400 українських вояків за одну ніч взяли під контроль Львів»; «Остання «романтична війна» - Листопадовий зрив 1918 року»; статтями медіа ЗМІ «Акт Злуки: на шляху до створення Української держави»; Як День Соборності. Протидія російській пропаганді») */інформаційно-пошукова логічна аксіологічна*
- закріпити знання учнів, набуті під час вивчення навчального матеріалу (на основі усних відповідей, зокрема вправи «Акваріум» та «Історична вікторина» по темі «Західноукраїнські землі в 1918-1919рр.»);*/логічна, хронологічна, просторова*
- продовжити розвивати вміння роботи з історичною картою (карта «Західноукраїнська Народна Республіка. Українсько-польська війна»);*/просторова, хронологічна*
- розвивати вміння аналізувати історичні документи (на основі аналізу історичних документів – «Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії», «З Універсалу Директорії УНР», спогади Якова Барчука, мешканця с. Гвіздівці Хотинського повіту про Хотинське повстання);*/логічна, хронологічна, просторова.*

- розвивати хронологічну компетентність (на основі складання хронологічних таблиць (Західноукраїнські землі в 1918–1919рр.);*хронологічна*)
- розвивати навички роботи з поняттями (засвоєння понять, які потрібно знати відповідно до теми уроку та володіння термінами з попередньо вивчених тем);*логічна*
- формувати вміння визначати вплив історичних подій на життя людей (на основі інформації про внутрішню та зовнішню політику ЗУНР, формування ЗУНР, її боротьбу проти ворогів за існування та вплив всіх цих подій на життя українців краю);*логічна, аксіологічна, хронологічна, просторова*
- формувати вміння характеризувати історичні постаті (аналіз діяльності діячів ЗУНР, зокрема Є. Петрушевича. Д. Вітовського, М. Омеляновича-Павленка та ін.);*логічна, аксіологічна, хронологічна, просторова*
- розвивати навички роботи зі схемами (аналіз схеми «Структура влади ЗУНР»);*логічна*
- розвивати навички створювати та заповнювати таблиці («Західноукраїнські землі в 1918–1919рр» «Внутрішня та зовнішня політика ЗУНР»);*логічна, хронологічна інформаційна*
- розвивати цифрову компетентність (під час виконання завдань на онлайн платформі «LearningApps» «Quizzy»);*цифрова, хронологічна*
- розвивати вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки («Україно-Польська війна 1918-1919рр. Причина-подія-Наслідок»);*логічна хронологічна аксіологічна*

Виховна:

- виховати почуття гордості за право приналежності до українського народу та його історії (на прикладі аналізу діяльності діячів ЗУНР, вояків УГА, які попри випробування та перешкоди створили державу, її розвивали та захищали, у складний час українці по два береги Дніпра об'єдналися у єдину державу, реалізували ідею, за яку протягом сторіч боролися мільйони українців);*національно-патріотична, громадянська*
- формувати критичне мислення (під час виконання завдань (аналіз документів, зображень), усних відповідей у процесі уроку (вправа «Акваріум»);*логічна*)
- формувати комунікативну компетентність шляхом усних відповідей, міркувань (під час гри «Акваріум», групового обговорення складних чи незрозумілих запитань);*комунікативна, логічна*
- формувати в учнів позитивне ставлення до навчально-пізнавальної роботи (на основі цікавої та пізнавальної роботи на уроці по темі «Західноукраїнські землі в 1918-1919рр.»);*логічна*
- розвивати мовленнєву компетентність шляхом усних відповідей, міркувань (під час виконання гри «Краєзнавець»,);*мовленнєва*
- виховувати почуття поваги до історії (на основі інформації про історії України, боротьбу її народу за свої права та територію, незламність духу кожного українця);*логічна, громадянська, аксіологічна*
- формувати вміння працювати в колективі (співпраця у колективі під час виконання завдань, зокрема вправи «Акваріум» працювати з матеріалами ЗМІ);*комунікативна*
- виховувати учнів в дусі заперечення війни як засобу вирішення конфліктів у суспільстві (на основі опрацьованої на уроці інформації про польсько-українську війну 1918-1919рр., її наслідки для молоді української держави та її населення);*аксіологічна, громадянська*
- формувати толерантне ставлення до думок то дій інших людей (на основі розповіді, що кожна людина має право думати та робити те, що вважає за потрібне (звісно при цьому не порушуючи права інших людей), а не залежати від думки когось (на основі інформації про

боротьбу українців проти ворожих зазіхань на нашу територію, адже українці як й кожен народ у світі мали й мають право на власну державу та відстоюють його);/аксіологічна, особиста, громадянська

Тип уроку: комбінований урок.

Обладнання: підручник «Історія України» 10 клас О.В. Гісем, О.О. Мартинюк 2018, атлас «Історія України» 10 клас, мультимедійна презентація, відео-матеріал «Листопадовий чин - українське повстання»; «День в історії. День соборності України» «

Основні дати:

- 18 жовтня 1918 р. – у Львові утворено Українську Національну Раду (УНРаду);
- 1 листопада 1918 р. – австрійські представники передали владу УНРаді;
- 9 листопада 1918 р. – створено український уряд – Державний секретаріат;
- 13 листопада 1918 р. – проголошено ЗУНР;
- 22-26 листопада 1918 р. – президентом ЗУНР обрано Є. Петрушевича;
- 22 січня 1919 р. – проголошено Акт злуки УНР і ЗУНР;
- лютий 1919 р. – розпочата Вовчухівська військова операція;
- 7-28 червня 1919 р. – Чортківської офензиви;
- 25 червня 1919 р. – за рішенням Паризької мирної конференції Східну Галичину передано Польщі.

Основні терміни: «Злука», «ЗУНР (Західноукраїнська Народна Республіка)», «Листопадовий зрив», польсько-українська війна 1918-1919рр., «УНР (Українська Національна Рада).»

Основні історичні постаті: Є. Петрушевич, Д. Вітовський, К. Левицький. М. Омелянович-Павленко, О. Попович

План уроку

1. Розпад Австро-Угорської імперії та західноукраїнські землі
2. Польсько-українська війна 1918-1919 рр.
3. Акт злуки УНР та ЗУНР
4. Внутрішня та зовнішня політика ЗУНР
5. Український національний рух у Буковині та Закарпатті

Хід уроку

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
3 хв	І. Організаційний	<p>Взаємне привітання. Перевірка готовності учнів до уроку.</p> <p>Організація уваги учнів: побажання гарного настрою, цікавої роботи, нових знань та відкриттів</p> 		комунікативна мовленнєва
7 хв	ІІ. Перевірка домашнього завдання		<p>1 Тестування по темі «Україна наприкінці 1918- у першій половині 1919р. Директорія УНР» (5хв) https://quizizz.com/join?gc=346767&source=liveDashboard Код приєднання: 346767</p> <p>2 Робота з картою -Покажіть на карті лише кордони УНР за часів Директорії</p>	<p>логічна хронологічна просторова цифрова</p> <p>логічна просторова</p>

			 <p>Загальна карта України 1918р.</p> <p>3 Проблемне запитання - якими були прорахунки та здобутки Директорії УНР?</p>	логічна
3 хв	III. Мотиваційний етап	<p>-Сьогодні ви зможете зрозуміти складні перипетії 1918 – 1919 рр. на західноукраїнських землях, дізнаєтесь про визначні постаті періоду – лідерів боротьби за створення своєї держави, єднання з Великою Україною. Поринете у минуле краю часів ЗУНР.</p> <p>Відеоматеріал «Листопадовий чин - українське повстання»</p> <p>https://youtu.be/WxaiDt8HpJo?si=qnRU_7glMx2cmo3w</p>		логічна хронологічна просторова
2 хв	IV. Актуалізаційний етап		<p>«Краєзнавець»</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Яким був національний склад населення Західної України станом на 1914 р.? 2. Яку державу підтримувала більша частина населення Західної України? 3. Чи порушувалося питання про долю західноукраїнських земель під час укладення Брест-Литовського мирного 	Логічна Логічна інформаційна аксіологічна

20 хв	V. Етап вивчення нового матеріалу	<p style="text-align: center;">I. Питання</p> <p>-Західноукраїнські землі до завершення Першої світової війни входили до складу Австро-Угорської імперії. <i>Це такі етнічні українські території: Східна Галичина (центр — Львів), Буковина (Чернівці), Закарпаття (Мукачево), Холмщина та Підляшся.</i></p> <p>Поглиблення кризи Габсбурзької імперії супроводжувалося зростанням національного руху українців на західноукраїнських землях.</p> <p style="text-align: center;">інформаційна, просторова</p> <p style="text-align: center;">Територія ЗУНР</p> <p>-В умовах прийдешнього розпаду Австро-Угорщини 10 жовтня 1918 р. на нараді Української парламентської репрезентації вирішили скликати у Львові зібрання представників усіх українських земель, що входили до Австро-Угорщини, й сформувати на ньому Українську Національну Раду</p> <p style="text-align: center;">інформаційна, хронологічна</p> <p>-18 жовтня 1918 р. утворена Українська Національна Рада, яку очолив Євген Петрушевич, проголосила утворення з українських земель Австро-Угорщини української держави, яку пізніше назвали Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР).</p> <p style="text-align: center;">інформаційна, хронологічна</p> <p>-Наміри українських політиків суперечили прагненням поляків щодо утворення «великої» польської держави,</p>	<p>договору? Яке рішення було прийнято?</p> <p>-Якою була державна приналежність західноукраїнських земель напередодні Першої світової війни</p> <p style="text-align: center;">Заповнити хронологічну таблицю Західноукраїнські землі в 1918–1919рр. (протягом уроку)</p> <table border="1" data-bbox="1182 437 1928 1137"> <thead> <tr> <th>ДАТА</th> <th>ПОДІЯ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>10 жовтня</td> <td></td> </tr> <tr> <td>18 жовтня 1918р</td> <td>утворена Українська Національна Рада, яку очолив Євген Петрушевич</td> </tr> <tr> <td>1 листопада 1918 р.</td> <td>«Листопадовий зрив». Захоплення українськими збройними формуваннями у Львові та інших містах Східної Галичини ключових позицій, урядових установ. Початок україно-польського збройного протистояння, що переросло у війну</td> </tr> <tr> <td>Листопад 1918 р.</td> <td>Початок формування Української галицької армії (УГА). Командувач УГА М. Омелянович-Павленко</td> </tr> <tr> <td>11 листопада 1918 р.</td> <td>Захоплення польськими загонами Перемишля</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>-Унаслідок яких подій постала Західноукраїнська Народна Республіка?</p> <p style="text-align: center;">Робота з матеріалами ЗМІ у групах Стаття ЗМІ</p> <p style="text-align: center;">1. Листопадовий зрив: як 1400 українських вояків за</p>	ДАТА	ПОДІЯ	10 жовтня		18 жовтня 1918р	утворена Українська Національна Рада, яку очолив Євген Петрушевич	1 листопада 1918 р.	«Листопадовий зрив». Захоплення українськими збройними формуваннями у Львові та інших містах Східної Галичини ключових позицій, урядових установ. Початок україно-польського збройного протистояння, що переросло у війну	Листопад 1918 р.	Початок формування Української галицької армії (УГА). Командувач УГА М. Омелянович-Павленко	11 листопада 1918 р.	Захоплення польськими загонами Перемишля			<p>мовленнєва</p> <p>логічна просторова</p> <p>хронологічна</p> <p>логічна</p>
ДАТА	ПОДІЯ																	
10 жовтня																		
18 жовтня 1918р	утворена Українська Національна Рада, яку очолив Євген Петрушевич																	
1 листопада 1918 р.	«Листопадовий зрив». Захоплення українськими збройними формуваннями у Львові та інших містах Східної Галичини ключових позицій, урядових установ. Початок україно-польського збройного протистояння, що переросло у війну																	
Листопад 1918 р.	Початок формування Української галицької армії (УГА). Командувач УГА М. Омелянович-Павленко																	
11 листопада 1918 р.	Захоплення польськими загонами Перемишля																	

до складу якої планували включити західноукраїнські землі. Щоб не допустити захоплення поляками влади, яку українці збиралися одержати мирним шляхом із рук австрійців, група молодих українських офіцерів УСС на чолі з сотником **Д. Вітовським** випередивши поляків взяли ініціативу до своїх рук. **У ніч із 31 жовтня на 1 листопада 1918 р.** українські військові з'єднання взяли під контроль Львів, а наступного дня — інші міста Галичини. Ці події дістали назву **«Листопадовий зрив» або «Листопадовий чин»**.

інформаційна, хронологічна

-На основі інформації про «листопадовий зрив» із ЗМІ вам потрібно проаналізувати та записати нове, те чого Ви не бачили у відоматеріалі, що переглядали на початку уроку, і те про ми з вами розмовляли, якщо ви бачите сумнівність даного повідомлення у ЗМІ обговорюємо також робимо висновок про дане повідомлення із масмедіа і чи можна йому довіряти, якщо так, тоді додаємо до нашого Медійного довідника.

-також визначаємо дату коли було додано даний матеріал.

-визначити чи є багато спільного-відмінного між двома ЗМІ ресурсами і якому краще довіряти.

-1 листопада Українська Національна Рада у відозві до населення міста Львова повідомила, що є найвищою владою у створеній «на українських землях бувшої австро-угорської монархії Української Держави».

інформаційна, хронологічна

-У програмній декларації Української Національної Ради, що з'явилася пізніше, ЗУНР проголосили демократичною республікою, соціальну основу якої становили робітники.

інформаційна

одну ніч взяли під контроль Львів
<https://expres.online/history/listopadoviy-zriv-yak-1400-ukrainskikh-voyakiv-za-odnu-nich-vzyali-pid-kontrol-lviv>

Стаття ЗМІ

2. Остання «романтична війна» - Листопадовий зрив 1918 року

https://galinfo.com.ua/news/ostannya_romantychna_viyna_lystopadovyy_zryv_1918_roku_273183.html

Робота з документом (Аналіз)

«Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії»

від 13 листопада 1918 р. зазначав: «Держава, проголошена на підставі права самовизначення народів Українською Національною Радою у Львові 19 жовтня 1918 р., охоплює весь простір колишньої Австро-Угорської монархії, заселений переважно українцями, має назву Західноукраїнська Народна Республіка.

Простір Західноукраїнської Народної Республіки

Пошукова
інформаційна
аксіологічна
Логічна
комунікативна
цифрова

Пошукова
інформаційна
аксіологічна
Логічна
комунікативна
цифрова

-Факт проголошення республіки оприлюднили лише **13 листопада**, після зречення престолу австро-угорським імператором.

інформаційна, хронологічна

-Уряд ЗУНР дістав назву **Тимчасовий Державний Секретаріат**, а пізніше — **Рада Державних Секретарів ЗУНР**, а першим головою був **Кость Левицький**.

інформаційна

- **9 листопада** також затвердили назву Української держави галичан - **Західно-Українська Народна Республіка**.

інформаційна, хронологічна, просторова

Відповідно до «**Тимчасового основного закону**» державними символами ЗУНР стали синьо-жовтий прапор і золотий лев на синьому тлі.

інформаційна

-Кордони республіки було встановлено за етнографічними межами розселення українців в Австро-Угорщині, її територія **становила 70 тис. км², а населення — 6 млн осіб**.

інформаційна

-**22-26 листопада** відбулися вибори Української Національної Ради як законодавчого органу республіки, а президентом ЗУНР став **Євген Петрушевич**.

інформаційна, хронологічна

II. Питання

Робота з підручником Історія України 10 клас Гісем 2018р. Ст 72-74 Україно-Польська війна 1918-1919рр

-Поляки, що також стали на шлях відродження своєї

покривається суцільними українськими етнографічними теренами в межах колишньої Австро-Угорської монархії - тобто українською частиною колишніх австрійських коронних країв Галичини з Володимирією й Буковини та українськими частинами колишніх угорських комітатів1: Спиш, Шариш, Земплин. Уг, Берег, Угоча і Марморош...

Ця державна територія творить самостійну Західноукраїнську Народну Республіку.

Права влади іменем Західноукраїнської Народної Республіки виконує весь її народ через своє заступництво, обране на підставі загального, рівного, безпосереднього таємного й пропорціонального права голосування незалежно від статі. На цій основі мають бути обрані Установчі Збори Західноукраїнської Народної Республіки. До часу зібрання Установчих Зборів вся повнота влади належить Українській Національній Раді й Державному Секретаріату.

Гербом Західноукраїнської Народної Республіки є Золотий Лев на синім полі, обернений у правий бік. Державна печатка має напис довкола герба: "Західноукраїнська Народна Республіка"».

Запитання.

1. Яку назву мала держава, коли її утворено?
2. У яких межах визначено кордони?
3. Який державницький статус задекларовано?
4. Хто представляв народ, яку виборчу систему впроваджували?
5. Якими мали бути герб і прапор держави за Тимчасовим основним законом» від 13 листопада 1918р.?

логічна
просторова
логічна
логічна
логічна
хронологічна

держави, почали боротьбу проти ЗУНР, наслідком якої виявилася україно-польська війна (1918—1919 рр.). Перші сутички між поляками й українцями спалахнули у Львові одразу після взяття влади українцями. Польським військам **уже 2 листопада 1918р** вдалося захопити склади зброї та амуніції в районі головного вокзалу, що дало їм змогу озброїти добровольців (орлята) і мобілізованих.

інформаційна, хронологічна

-22 листопада 1918 р. після важких боїв українські підрозділи залишили місто, де під керівництвом поляків відбувся триденний погром єврейського населення. інформаційна, хронологічна, просторова

-Утрата Львова спонукала до активізації роботи зі створення **Української галицької армії (УГА)**.

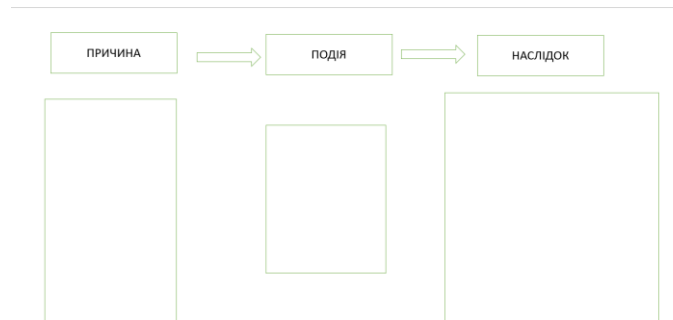
-Командувачем УГА став колишній генерал російської армії **Михайло Омелянович-Павленко**, а начальником штабу — її полковник **Євген Мишковський**./інформаційна

-Пізніше новим командувачем УГА призначили генерала О. Грекова, який упорядкував залишки підрозділів УГА й організував несподівану наступальну операцію, яка закріпилася в історії під назвою **«Чортківська офензива» (7-28 червня 1919 р.)**/інформаційна, хронологічна, просторова

-Українська галицька армія змусила відступати по всьому фронту переважаюче майже в чотири рази польське військо, відвоювала значну територію, захоплену поляками навесні, і дійшла до Львова./інформаційна, просторова

-Але через нестачу зброї та амуніції розвинути успіх не вдалося й поляки організували контрнаступ, який

Заповнити Причина - Подія – Наслідок Україно-польської війни 1918-1919рр.

Логічна
хронологічна
інформаційна
аксіологічна

Робота з картою

Покажіть на карті місця основних бойових дій періоду польсько-української війни 1918-1919рр. та столиці ЗУНР

Логічна
хронологічна
просторова

Гра. Знавець постатей

<https://learningapps.org/display?v=p3idnogtc24>

відкинув українців на попередні позиції./інформаційна Місця перебування Уряду ЗУНР
Львів → Тернопіль → Станіслав → Бучач → Заліщики → Чортків → Відень

Рішення країн Антанти щодо Східної Галичини

Дата	Зміст
25 червня 1919 р.	Антанта дозволила польському війську вести операції до р. Збруч, застерігши, що справа державної приналежності Східної Галичини має ще вирішуватися
20 листопада 1919 р.	Верховна Рада Антанти надала Польщі мандат на Східну Галичину строком на 25 років, після чого долю краю мав вирішувати всенародний плебісцит
22 грудня 1919 р.	Верховна Рада Антанти відхилила польські твердження, що Східна Галичина є невід'ємною частиною Польщі, підтвердивши своє попереднє рішення
14 березня 1923 р.	Верховна Рада Антанти передала Східну Галичину в управління Польщі

III. Питання

Переглянути медіавідео «День в історії. День Соборності України 1хв 56с.»

<https://www.youtube.com/watch?v=LliVrHbgMvA>

Знайдіть серед постатей

1. Президента ЗУНР- Євгена Петрушевича
2. Командувача УГА - Михайла Омеляновича-Павленка
3. Очільника Листопадового чину - Дмитра Вітовського
4. Першого голову Тимчасового Державного Секретаріату – Костя Левицького

-Якою була доля Галичини після рішення ради послів Антанти ?

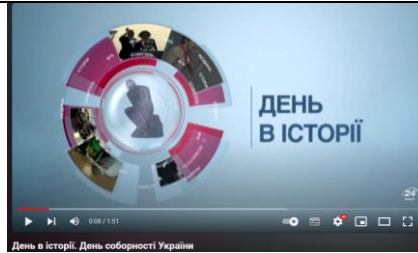
Запитання

1. Коли підписано Акт Злуки?

Логічна
цифрова

логічна

хронологічна

інформаційна

IV Питання

-Незважаючи на складні умови польсько-української

2.Причини підписання Акту Злуки?

Робота з матеріалами ЗМІ у групах

Стаття ЗМІ (Варіант-I)

1 «Акт Злуки: на шляху до створення Української держави»

<https://www.radiosvoboda.org/a/30384765.html>

Запитання до групи

-За допомогою перегляду відео а також інтернет ресурсу ЗМІ визначте яке історичне значення мало об'єднання УНР та ЗУНР 22 січня 1919р.?

Стаття ЗМІ (Варіант-II)

2 «Як День Соборності. Протидія російській пропаганді»

<https://www.chesno.org/post/5484/>

Запитання до групи

-Як день Соборності став протидією російській пропаганді. Доведіть або Спростуйте за допомогою ресурсу ЗМІ.

логічна

Логічна
інформаційна
комунікативна
аксіологічна

Логічна
інформаційна
комунікативна
аксіологічна

війни, західноукраїнські діячі швидко та ефективно налагодили роботу державного апарату./інформаційна
 -Формувати власну політику діячам ЗУНР допомагав попередній досвід парламентської діяльності й уявлення про те, як реалізуються рішення, здобуті за австрійської влади. /інформаційна

-Створюючи нову вертикаль влади, ЗУНР запроваджувала на місцях посади державних повітових, міських та селищних комісарів./інформаційна

-Всі попередні закони й розпорядження, якщо вони не суперечили державності ЗУНР, залишалися чинними./інформаційна

-Державні повітові комісари обиралися представниками усіх громад на повітових зборах й були «верховним органом громадської національної влади» і державної виконавчої влади в повіті./інформаційна

Заповнена таблиця (щоб допомогти учням)

<i>Внутрішня політика</i>	<i>Зовнішня політика</i>
закон про організацію війська (13 листопада 1918р.);	<i>Відкриття посольств в Австрії, Угорщині, Німеччині</i>
☐ закон про адміністрацію (15 листопада 1918 р.);	<i>заснувала дипломатичні представництва в Чехословаччині, Канаді, США, Італії, Бразилії</i>

Робота зі схемою *Структура влади ЗУНР*

Завдання

-Порівняйте організацію державної влади в УНР доби Директорії та ЗУНР

Заповнити таблицю

«Внутрішня та зовнішня політика ЗУНР»

<i>Внутрішня політика</i>	<i>Зовнішня політика</i>
<i>Акт злуки УНР і ЗУНР (22 січня 1919р.)</i>	<i>Війна з Польщею</i>

аксіологічна
логічна

Логічна
хронологічна

		☐ закон про судочинство (16 листопада і 21 листопада 1918 р.);	Добивалися визнання з боку Антанти		<table border="1"> <tr> <td data-bbox="1151 142 1514 245"></td> <td data-bbox="1514 142 1859 245"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="1151 245 1514 344"></td> <td data-bbox="1514 245 1859 344"></td> </tr> </table>						логічна хронологічна логічна логічна
		☐ закон про державну мову (15 травня 1919 р.);	Польсько – українська війна		«Мікрофон» -Коли був виданий закон про мови у ЗУНР та яким було його значення для молодого держави? -Якою була національна валюта в ЗУНР? -Охарактеризуйте зовнішню політику ЗУНР? - Завдяки чому уряду ЗУНР вдалося забезпечити відносну соціальну стабільність новоутвореної держави?		логічна хронологічна логічна логічна				
		☐ закони про громадянство (8 квітня 1919 р.);	країни Антанти не визнали ЗУНР		«Мікрофон» -Коли був виданий закон про мови у ЗУНР та яким було його значення для молодого держави? -Якою була національна валюта в ЗУНР? -Охарактеризуйте зовнішню політику ЗУНР? - Завдяки чому уряду ЗУНР вдалося забезпечити відносну соціальну стабільність новоутвореної держави?		логічна хронологічна логічна логічна				
		☐ про земельну реформу (14 квітня 1919 р.)	Негативне ставлення Франції до ЗУНР. Хотіли створення сильної Польщі на противагу Німеччині		«Мікрофон» -Коли був виданий закон про мови у ЗУНР та яким було його значення для молодого держави? -Якою була національна валюта в ЗУНР? -Охарактеризуйте зовнішню політику ЗУНР? - Завдяки чому уряду ЗУНР вдалося забезпечити відносну соціальну стабільність новоутвореної держави?		логічна хронологічна логічна логічна				
		Введено власну валюту гривню і карбованець (4 квітня 1919р.)			«Мікрофон» -Коли був виданий закон про мови у ЗУНР та яким було його значення для молодого держави? -Якою була національна валюта в ЗУНР? -Охарактеризуйте зовнішню політику ЗУНР? - Завдяки чому уряду ЗУНР вдалося забезпечити відносну соціальну стабільність новоутвореної держави?		логічна хронологічна логічна логічна				
		Запровадження 8-годинного робочого дня.			«Мікрофон» -Коли був виданий закон про мови у ЗУНР та яким було його значення для молодого держави? -Якою була національна валюта в ЗУНР? -Охарактеризуйте зовнішню політику ЗУНР? - Завдяки чому уряду ЗУНР вдалося забезпечити відносну соціальну стабільність новоутвореної держави?		логічна хронологічна логічна логічна				
		Акт злуки УНР і ЗУНР (22 січня 1919р.)			«Мікрофон» -Коли був виданий закон про мови у ЗУНР та яким було його значення для молодого держави? -Якою була національна валюта в ЗУНР? -Охарактеризуйте зовнішню політику ЗУНР? - Завдяки чому уряду ЗУНР вдалося забезпечити відносну соціальну стабільність новоутвореної держави?		логічна хронологічна логічна логічна				
		У Питання Становище Буковини Закарпаття та Хотинщини у			«Мікрофон» -Коли був виданий закон про мови у ЗУНР та яким було його значення для молодого держави? -Якою була національна валюта в ЗУНР? -Охарактеризуйте зовнішню політику ЗУНР? - Завдяки чому уряду ЗУНР вдалося забезпечити відносну соціальну стабільність новоутвореної держави?		логічна хронологічна логічна логічна				

складі Австро-Угорщини			
Буковина	<p>На Конституанті у Львові 18 жовтня 1918 р. були присутні 22 буковинські делегати, а повернувшись до Чернівців, вони створили Крайовий комітет на чолі з відомим громадським діячем Омеляном Поповичем.</p> <p>Комітет почав перебирати на себе владу в імперській адміністрації й з листопада провів у Чернівцях велике (до 10 тис. учасників) Буковинське народне віче- на ньому було вирішено приєднати українську частину Буковини до Західноукраїнської держави.</p> <p>Однак уже на початку листопада 1918 р. королівська Румунія ввела у край свої війська.</p>	<p>-Коли створено Український крайовий комітет у Чернівцях?</p> <p>-Яке рішення було прийняте на Буковинському віче?</p> <p>-В складі яких держав опинялось Закарпаття після розпаду Австро-Угорщини?</p>	<p>хронологічна</p> <p>логічна</p> <p>Логічна просторова</p>
Закарпаття	<p>На початку листопада 1918 р. Угорщина проголосила незалежність, водночас Закарпатська Україна століттями перебувала під угорською адміністрацією, вона опинилася у складі нової держави.</p> <p>На початку 1919 р. з дозволу Антанти новоутворена Чехо-Словаччина захопила західну частину Закарпаття, а Румунія - південно-західну.</p> <p>У березні 1919 р. в Угорщині було проголошено радянську владу, яка протрималася на</p>	<p>-Які міжнародні договори закріплювали за Чехо-Словаччиною право на володіння Закарпаттям?</p>	<p>Логічна Хронологічна</p>

			<p>Закарпатті тільки 40 днів. Наприкінці липня 1919 р. весь край був під контролем чеських військ. На основі рішень Сен-Жерменського договору 1919р. і Тріанонського договору 1920 р. Закарпатська Україна ввійшла до складу Чехо-Словаччини.</p>		<p style="text-align: center;"><i>Зі спогадів диктатора Румунії генерала Йона Антонеску</i></p> <p><i>У 1919 р. ми ледь не втратили Бессарабію з вини генерала Довідолу, який знищив 7 сіл і розстріляв масу людей. Відомо, що через це мирна конференція в Парижі зайнялася розглядом Бессарабського питання.</i></p> <p><i>Запитання.</i></p> <p>1. Що спільного у спогадах українського селянина та румунського генерала?</p> <p>2. Які наслідки мала така політика румунської окупаційної влади?</p>	
		Хотинщина	<p>Територія Хотинщини (Північної Бессарабії, що від 1812 р. перебувала у складі росії) з лютого до початку листопада 1918 р. була під австрійською окупацією. Спроби уряду УНР, а потім Української Держави утвердити в Хотині свою адміністрацію виявилися марними, бо на початку листопада Бессарабію окупували румунські війська. У січні 1919 р. місцеві підпільники й бессарабські партизани захопили міст через Дністер і зайняли Хотин, а утворена ними Хотинська директорія видала розпорядження про мобілізацію в повстанську армію. Повстанці зайняли близько 100 населених пунктів у двох повітах Бессарабії, але їх розрахунок на допомогу уряду радянської України не справився, а край залишився за</p>			<p>Логічна</p> <p>логічна</p>

		Румунією			
5 хв	VI. Систематизація знань	<p>Вправа. Акваріум</p> <p>Учитель звертається до учнів тієї групи, що знаходиться в «акваріумі».</p> <p>(Під час гри учасники із зовнішнього кола мають поступово замінювати учасників внутрішнього кола – це сприятиме поживленню дискусії.)</p> 	<p>Проблемне запитання</p> <p><i>-Чому спроби відстояти самостійність західноукраїнських земель в межах єдиної Української держави завершилися поразкою?</i></p>	<p>логічна аксіологічна просторова хронологічна</p>	
3 хв	VII. Висновки	<ul style="list-style-type: none"> - Виникнення й існування ЗУНР стало виявом волі місцевих українців до незалежності й прагнення жити в єдиній соборній Україні. - Польсько-українська війна 1918-1919 рр. завершилася для ЗУНР поразкою, проте вона сприяла формуванню досвіду й уявлень про те, як треба боротися за свою державність й мало значний вплив на патріотичні настрої української спільноти в Галичині - ЗУНР розгорнула активну зовнішньополітичну діяльність, але так і не змогла досягти міжнародного визнання. - У цей період український національний рух на Буковині та Закарпатті активізувався й перетворився на вагомий чинник життя у цих землях, які в силу обставин відійшли до Румунії та Чехословаччини. 		інформаційна	
1 хв	VIII. Домашнє завдання		<ol style="list-style-type: none"> 1.Опрацювати §13 2. Складіть порівняльну таблицю «Політичний курс ЗУНР та УНР» 	логічна	

<i>Питання для порівняння</i>	<i>Директорія УНР</i>	<i>ЗУНР</i>
Система влади		
Військова політика		
Соціально-економічний курс		
Зовнішня політика		

3.Гра «Історична вікторина»
<https://learningapps.org/9144367>

логічна
просторова
хронологічна

логічна
хронологічна
цифрова

Додаток Е.2.

План-конспект з предмета «Історія Україна»

Урок № 37

Дата 04.04.2024

11 клас

Тема: «Міжнародні відносини України в 1991-2004 рр.».

Мета:

Навчальна:

- розкрити основні принципи та напрямки зовнішньої політики України в умовах незалежності ;/інформаційна
- висвітлити та проаналізувати як відбувалося набуття Україною без ядерного статусу ;/інформаційна
- з'ясувати правові засади та пріоритети зовнішньої політики України на початку її становлення;/інформаційна
- висвітлити відносини України із сусідніми державами та провідними країнами світу;/інформаційна, логічна, просторова
- охарактеризувати Відносини України з Росією. «Тузлівська криза» ;/інформаційна, просторова
- показати участь України в діяльності міжнародних організацій;/інформаційна
- висвітлити культурні та спортивні зв'язки незалежної України із зовнішнім світом;/інформаційна
- з'ясувати у яких країнах найбільше українців та Української діаспори в світі, яке їх становище ;/інформаційна, просторова

Розвивальна:

- розвинути в учнів вміння аналізувати, описувати, виявляти пропогандистський матеріал, знаходити та правильно підбирати медіа ресурси ЗМІ, вчитися правильно працювати із медіа ресурсами по темі: «Міжнародні відносини України в 1991-2004 рр.».
:/інформаційно-пошукова логічна аксіологічна
- закріпити знання учнів, набуті під час вивчення навчального матеріалу («Випадкові карти» «Виправ твердження» «Хронологічна послідовність»);/логічна, хронологічна, мовленнєва
- продовжити розвивати вміння роботи з історичною картою («Діаспора Українців у світі карта 2022р.»);/просторова, хронологічна
- розвивати вміння аналізувати історичні документи («ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ», УХВАЛЕНІ ВЕРХОВНОЮ РАДОЮ УКРАЇНИ» « Уривок із виступу другого Президента України Леоніда Кучми.» «Будапештський меморандум (Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї) «історична довідка Найбільша діаспора українців в світі) /логічна, хронологічна, аксіологічна, інформаційна
- розвивати хронологічну компетентність («Випадкові карти» хронологічна послідовність «Міжнародні відносини України»);/хронологічна логічна
- розвивати навички роботи з поняттями (засвоєння понять, які потрібно знати відповідно до теми уроку та володіння термінами з попередньо вивчених тем);/логічна

- формувати вміння визначати вплив історичних подій на життя людей («Основні напрямки та здобутки зовнішньої політики із Західним світом»);/логічна, аксіологічна, хронологічна,
- розвивати навички роботи зі схемами («Основні напрями зовнішньої політики України»);/логічна
- розвивати навички створювати та заповнювати таблиці та схеми («Основні напрямки та здобутки зовнішньої політики із Західним світом» «Принципи, напрями та завдання України у зовнішній політиці) логічна, хронологічна інформаційна
- розвивати цифрову компетентність (під час виконання завдань на онлайн платформі «LearningApps» «Wordwall»);/цифрова, хронологічна, логічна
- розвивати вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки («Політика багатовекторності»); / логічна хронологічна аксіологічна

Виховна:

- виховати почуття гордості за право приналежності до українського народу та його історії ;/ національно-патріотична, громадянська
- формувати критичне мислення (під час виконання завдань, усних відповідей у процесі уроку « Мікрофон» «Анаграма» «Бліц-опитування»);/логічна
- формувати комунікативну компетентність шляхом усних відповідей, міркувань (під час вправи Анаграма», групової роботи під час заповнення таблиці «Основні напрямки та здобутки зовнішньої політики України»);/комунікативна, логічна
- формувати в учнів позитивне ставлення до навчально-пізнавальної роботи (на основі цікавої та пізнавальної роботи на уроці по темі «логічна
- розвивати мовленнєву компетентність шляхом усних відповідей, міркувань (під час виконання гри «Випадкова карта», «Мікрофон», «Бліц-опитування» та висловлення власних думок);/мовленнєва
- виховувати почуття поваги до історії;/логічна, громадянська, аксіологічна
- формувати вміння працювати в колективі (співпраця у колективі під час заповнення таблиці, зокрема під час групової роботи «Основні напрямки та здобутки зовнішньої політики України»);/комунікативна
- виховувати учнів в дусі заперечення війни як засобу вирішення конфліктів у суспільстві (на основі опрацьованої на уроці інформації про російсько-український конфлікт, що став початковою спробою територіально порушення кордону України росією);/аксіологічна, громадянська
- формувати толерантне ставлення до думок то дій інших людей ;/аксіологічна, особиста, громадянська

Тип уроку: комбінований урок.

Обладнання: підручник історія України (Власов, Кульчицький) 11 клас, мультимедійна презентація, відео-матеріали, ЗМІ

Основні дати:

- 5 грудня 1991 р. – Верховна Рада звернулась із Заявою до парламентів і народів світу;
- липень 1992 р. – схвалення Верховною Радою «Основних напрямків зовнішньої політики України»;
- 1994 р. – ВРУ ратифікувала Договір про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом;
- 14 січня 1994 р. – підписання Україною угоди про ліквідацію ядерної зброї;
- 5 грудня 1994 р. – підписання Будапештського меморандуму;

- 9 листопада 1995 р. – Україна стала 37 членом Ради Європи;
- 28 травня 1997 р. – підписано угоду про статус та умови перебування Чорноморського флоту РФ на території України;
- 31 травня 1997 р. – Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією;
- 9 липня 1997 р. – підписано Хартію про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного довогору;
- 2003 р. – конфлікт навколо о. Тузла;
- 2005 р. – перша «газова війна» Росії проти України.

Основні терміни: «НАТО», «Рада Європи», «Європейський Союз», «ГУУАМ», «СНД», «без'ядерний статус», «стратегічне партнерство», «позаблоковий статус», «багатовекторність», «Європейська інтеграція»

Основні історичні постаті: Л. Кучма, Б. Єльцин, В. Путін, О. Лукашенко, Н. Назарбаєв, Б. Клінтон, Дж. Мейджор.

План уроку

1. Правові засади та пріоритети зовнішньої політики
2. Без'ядерний статус України. Відносини України з ЄС, США, НАТО.
3. Відносини України з всесвітніми організаціями та країнами світу.
4. Відносини України з Росією. «Тузлівська криза».
5. Культурні та спортивні зв'язки незалежної України із зовнішнім світом.
 6. Україна та українська діаспора

Хід уроку

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
3 хв	І. Організаційний	Взаємне привітання. Перевірка готовності учнів до уроку. Організація уваги учнів: побажання гарного настрою, цікавої роботи, нових знань та відкриттів		комунікативна мовленнева
7 хв	ІІ. Перевірка домашнього завдання		<p>Учні самостійно вдома за допомогою надійних джерел ЗМІ вивчали та аналізували про «Ядерне розброєння України» (обговорення відбувається на уроці при розгляді даного питання.</p> <p><i>Есе на тему</i> : «<i>Чи можна було б уникнути війни росії проти України, якби не підписання Будапештського меморандуму</i>»</p> <p>1.ЗМІ «Ядерна зброя: чому Україна відмовилась від неї і чи реально стати ядерною знову?» https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-yaderna-zbroya-zelensky/31714820.html</p> <p>2. ЗМІ: «Спадок без валізи. Чому Україна стала без'ядерною» https://localhistory.org.ua/texts/statti/spadok-bez-valizi/</p> <p>3.ЗМІ «Будапештський меморандум: що пообіцяли Україні у 1994 році та як Київ хоче використати це на свою користь» https://hromadske.ua/posts/budapeshtskij-memorandum-sho-poobicyali-ukrayini-u-1994-roci-ta-yak-kiyiv-hoche-vikoristati-ce-na-svoyu-korist</p> <p>4. Відео-матеріал 1993р. «Кравчука просять не віддавати Ядерну Зброю (1993)» https://www.youtube.com/watch?v=A9G-6khyjRs</p> <p>5. Відео-матеріал ВВС: «Чому Україна віддала ядерний арсенал. Документальна програма ВВС про Будапештський меморандум»</p>	Інформаційна пошукова

			https://www.youtube.com/watch?v=tws6zbimHcU Запитання - Які державотворчі процеси в незалежній Україні ви можете назвати? - В чому виявилися суперечності під час прийняття Конституції?(розподіл повноважень між гілками влади, статус Криму, ненадання російській мові державного статусу) - Які недоліки були допущені в економічній політиці? - Назвіть успіхи економічної політики	Логічна економічна мовленнєва
3 хв	III. Мотиваційний етап	«Міжнародні відносини Незалежної України 1991-2004рр»	АНАГРАМА <i>Розшифрувати анаграмні слова та скласти із них речення</i> 1. НЖІРДОМІНА 2. ННСДВІЮОІ 3. ОЖЛЕЇНЕАЗН 4. РАІЇУНК	Інформаційна логічна
2 хв	IV. Актуалізаційний етап		Бліц-опитування: 1. Коли Україна здобула незалежність? 2. За яких умов відбулась ці події? 3. Хто був першим президентом України?	Хронологічна Логічна Логічна
20 хв	V. Етап вивчення нового матеріалу	I Питання -У Декларації про державний суверенітет 1990 р. зазначалося, що Україна «проголошує про свій намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і	-В якому році Україна вперше стала суб'єктом у міжнародних відносинах, та яке це для нас мало значення?	Хронологічна логічна

	<p><i>дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї». Після проголошення акта про державну незалежність Україна вперше стала суб'єктом у міжнародних відносинах. 5.12.1991 р. Верховна Рада звернулась із заявою до парламентарів і народів світу, у якій проголошувалось, що Україна спрямовуватиме свою зовнішню політику на зміцнення миру і безпеки у світі, дотримуючись принципів міжнародного права. Надзвичайно важливим питанням було визнання України державами світу інформаційна, хронологічна</i></p> <p><i>Зовнішньополітичний курс незалежної України визначається такими документами:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Декларацією про державний суверенітет. 2. Актом проголошення незалежності 3. Рішенням ВРУ від 2 вересня 1993 р. «Основні напрями зовнішньої політики України» 4. Конституцією України <p style="text-align: center;"><i>інформаційна</i></p> <table border="1" data-bbox="403 901 1131 1380"> <tr> <td data-bbox="403 901 582 1380" style="vertical-align: top;"> <p><i><u>Основні принципи зовнішньої політики незалежної</u></i></p> </td> <td data-bbox="582 901 1131 1380"> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зовнішня політика України має відкритий характер. 2. Їй притаманні: принциповість, послідовність, активізація, ефективність, виваженість, прагматизм, збалансованість, взаєморозуміння і співпраця, взаємовигода, вівноправність, відмова від участі у військових блоках. 3. Мирна взаємовигідна співпраця з усіма членами міжнародного співтовариства згідно з принципами і </td> </tr> </table>	<p><i><u>Основні принципи зовнішньої політики незалежної</u></i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зовнішня політика України має відкритий характер. 2. Їй притаманні: принциповість, послідовність, активізація, ефективність, виваженість, прагматизм, збалансованість, взаєморозуміння і співпраця, взаємовигода, вівноправність, відмова від участі у військових блоках. 3. Мирна взаємовигідна співпраця з усіма членами міжнародного співтовариства згідно з принципами і 	<p>Робота з історичним документом. Документ 1. «ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ», УХВАЛЕНІ ВЕРХОВНОЮ РАДОЮ УКРАЇНИ (2 липня 1993 року). <i>...З огляду на своє геополітичне становище, історичний досвід, культурні традиції, багаті природні ресурси, потужний економічний науково-технічний та інтелектуальний потенціал, Україна має всі можливості стати впливовою світовою державою, виконувати значну роль в забезпеченні політико-економічної стабільності в Європі.</i> <i>Зовнішня політика України спрямовується на виконання таких найголовніших завдань: утвердження і розвиток України як незалежної демократичної держави; забезпечення стабільності міжнародного становища України; збереження територіальної цілісності держави та недоторканності її кордонів; входження національного господарства до світової економічної системи для його повноцінного економічного розвитку, підвищення добробуту народу; захист прав та інтересів громадян України, її юридичних осіб за кордоном, створення умов для підтримання контактів із зарубіжними українцями і вихідцями з України: надання їм допомоги згідно з міжнародним правом; розповсюдження у світі образу України як надійного і передбачуваного партнера.</i> Запитання до документа - Які завдання зовнішньої політики України поставлені в документі? Чи відповідають вони, на Ваш погляд, реаліям <i>Виходячи з тексту документа, спробуйте визначити</i></p>	<p>логічна</p>
<p><i><u>Основні принципи зовнішньої політики незалежної</u></i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зовнішня політика України має відкритий характер. 2. Їй притаманні: принциповість, послідовність, активізація, ефективність, виваженість, прагматизм, збалансованість, взаєморозуміння і співпраця, взаємовигода, вівноправність, відмова від участі у військових блоках. 3. Мирна взаємовигідна співпраця з усіма членами міжнародного співтовариства згідно з принципами і 				

		<u>України.</u>	<p>нормами міжнародного права.</p> <p>4. Уникнення залежності від окремих держав чи груп держав.</p> <p>5. Відсутність територіальних претензій до інших держав і невизнання їх до себе.</p>
		<u>Основні завдання зовнішньої політики України:</u>	<p>1. Утверджувати та розвивати Україну як незалежну демократичну державу.</p> <p>2. Забезпечувати стабільність її міжнародного становища.</p> <p>3. Берегти територіальну цілісність держави й недоторканість її кордонів.</p> <p>4. Уключити національне господарство у світову економічну систему для його повноцінного розвитку та підвищення добробуту народу.</p> <p>5. Захищати права та інтереси громадян України за кордоном.</p> <p>6. Поширювати у світі образ України як надійного партнера.</p>

основні напрями зовнішньої політики України запишіть до таблиці

<u>Основні принципи зовнішньої політики незалежної України.</u>	
<u>Основні напрями зовнішньої політики України:</u>	
<u>Основні завдання зовнішньої політики України:</u>	

Робота зі схемою.

Запитання.

Які напрямки зовнішньої політики України було визнано як пріоритетні?
 Чи можна вважати за цією доктриною зовнішню політику багатовекторною? Поясніть.

Логічна інформаційна аксіологічна

		<p><u>Основні напрями зовнішньої політики України:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. розвиток двосторонніх відносин; 2. участь у Європейському Союзі та НАТО; 3. активна участь в роботі ООН, інших міжнародних організацій; 4. участь у загальноєвропейському процесі. 	<p>Робота з історичним джерелом. ДОКУМЕНТ 2. Уривок із виступу другого Президента України Леоніда Кучми. <i>«Для демократичних країн багатовекторна політика — аксіома. Це особливо важливо для України, яка перебуває між Росією, з одного боку, і країнами ЄС і НАТО — з іншого. Якщо хочеш миру, підтримуй насамперед добросусідські відносини. Іншого просто не дано. Скажу більше. Україна, відгороджена від Росії кам'яним муром, менш цікава Заходу, ніж держава з розвинутою мережею економічних відносин із сусідніми країнами».</i> Запитання до документа. -Яку формулу успіху в міжнародних відносинах пропонує Леонід Кучма?</p> <p>Робота із матеріалами ЗМІ 2006р. ЗМІ «Леонід Кучма не жалкує про багатовекторність» https://www.radiosvoboda.org/a/949445.html</p> <p>Запитання до статті ЗМІ -Чи дійсно допомогла прийнята Кучмою Багатовекторність у зовнішньополітичному курсі Україні, як у інтерв'ю наголошує журналістам ІІ президент. Доведіть або Спростуйте.</p>	<p>логічна мовленнєва</p> <p>Цифрова логічна інформаційна аксіологічна мовленнєва</p>
		<p>Термін:</p> <p>Багатовекторність – це стратегія, що полягає у підтримці дипломатичних та економічних зв'язків з різними державами та блоками, з метою забезпечення національних інтересів та різноманітності співпраці</p> <p>інформаційна</p> <p>-На практиці зовнішньополітична діяльність України в період керування державою Л. Кучми виглядала як спроба маневрувати між РФ і НАТО. Україна активно співпрацювала з колишніми союзними республіками в рамках СНД, розглядаючи СНД як міжнародний механізм, покликаний координувати процес якісно нових двосторонніх відносин з незалежними державами, утвореними на території СРСР.</p> <p>інформаційна</p>		

<p>Отже, Зовнішня політика України спрямована:</p> <ul style="list-style-type: none"> - на забезпечення стабільного міжнародного становища; - на збереження територіальної цілісності та недоторканості її кордонів; - на входження українського господарства до світової економічної системи. <p style="text-align: center;">II Питання</p> <p>-У перші роки незалежності американська адміністрація ставилася до України дуже стримано – як до країни, що, на їхню думку, неочікувано виявилася нелегітимним власником третього у світі за потужністю ракетно-ядерного потенціалу. Сукупний потенціал розміщеної в Україні однієї лише 43-ї ракетної армії перевищував потенціал Великої Британії, Франції або КНР (2600 ядерних боєголовок)</p> <p>-Ще напередодні Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. Верховна Рада зробила урочисту заяву про без'ядерний статус України. У травні 1992 р. у Лісабоні Україна разом з делегаціями Росії, Білорусі та Казахстану – нових держав, які стали власниками успадкованої від СРСР ядерної зброї, – підписала протокол до договору між СРСР і США від 31 липня 1991 р. про скорочення й обмеження стратегічних наступальних озброєнь (СНО-1).</p>	<p>Робота з історичним документом ДОКУМЕНТ 3.</p> <p>Будапештський меморандум (Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї)</p> <p><i>1. Російська Федерація, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії і Сполучені Штати Америки підтверджують Україні їх зобов'язання згідно з принципами Заключного акта НБСЄ поважати незалежність, суверенітет та існуючі кордони України.</i></p> <p><i>2. ...підтверджують їх зобов'язання утримуватися від загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності України, і що ніяка їхня зброя ніколи не буде використовуватися проти України, крім цілей самооборони або яким іншим чином згідно зі Статутом Організації Об'єднаних Націй.</i></p> <p><i>3. ...підтверджують Україні їх зобов'язання згідно з принципами Заключного акта НБСЄ утримуватись від економічного тиску, спрямованого на те, щоб підкорити своїм власним інтересам здійснення Україною прав, притаманних її суверенітету, і таким чином забезпечити собі переваги будь-якого роду.</i></p> <p><i>4. ...підтверджують їх зобов'язання домагатися негайних дій Ради Безпеки ООН з надання допомоги Україні як державі-учасниці Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що не володіє ядерною зброєю, в разі якщо Україна стане жертвою акту агресії або об'єктом погрози агресією з використанням ядерної зброї.</i></p> <p><i>5. ...підтверджують щодо України їх зобов'язання не застосовувати ядерну зброю проти будь-якої держави-</i></p>	
---	--	--

		<p>-18 листопада 1993 р. Верховна Рада України ратифікувала Договір про скорочення стратегічних наступальних озброєнь «Старт-1</p> <p>-Налагодження співпраці з країнами Заходу тривалий час наражалось на перешкоди, зумовлені фактичною нерозв'язаністю неядерного статусу України. Лише в 1994 р. після приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї склалися сприятливі обставини для входження України до світової спільноти.</p> <p>-5 грудня 1994 р. у Будапешті відбувалася зустріч глав держав і урядів -учасниць Наради з безпеки та співробітництва в Європі. Президенти США і Російської Федерації, прем'єр-міністр Великої Британії надали Україні гарантії безпеки. Зокрема, вони зобов'язалися поважати незалежність і суверенітет та чинні кордони України, утримуватися від економічного тиску, спрямованого на те, щоб підкорити власним інтересам здійснення Україною прав, притаманних її суверенітету, й у такий спосіб отримати будь-які переваги.</p> <p style="text-align: center;">інформаційна</p> <p>Термін;</p> <p><u>Меморандум</u>— буквально те, про що слід пам'ятати, нагадування. Термін може мати такі значення: дипломатичний документ, в якому викладений фактичний, документальний чи юридичний бік якогось питання.</p> <p style="text-align: center;">інформаційна</p>	<p>учасника Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що не володіє ядерною зброєю, крім випадку нападу на них, їх території або залежні території, їх збройні сили або їх союзників з боку такої держави разом з державою, яка володіє ядерною зброєю або пов'язана з нею союзною угодою.</p> <p><i>6. Російська Федерація, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Сполучені Штати Америки і Україна будуть проводити консультації у випадку виникнення ситуації, внаслідок якої постає питання стосовно цих зобов'язань...».</i></p> <p>Запитання до документа</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Які зобов'язання брала на себе Україна та інші держави-підписанти? 2. Який механізм реалізації цього документа? Чи можна назвати його дієвим? 3. Поділіться міркуваннями/припущеннями, чому цей документ не став запобіжником російській агресії проти України у 2014 р. <p>Дискусія. Вправа «Займи позицію»</p> <p>-Чи правильною була стратегія України про ядерне роззброєння?</p> <p>Запитання</p> <p>-Як ви вважаєте, чому інтеграція до Європи є одним із пріоритетних напрямів зовнішньої політики?</p>	<p>Логічна</p> <p>Логічна Мовленнєва</p> <p>логічна</p> <p>Логічна інформаційна мовленнєва</p> <p>логічна</p>
--	--	---	---	---

-Після підписання Будапешського меморандуму Україну почали сприймати як державу, що є вагомим чинником міжнародного життя.

Терміни

1.Євроінтеграція - процес політичної, юридичної, економічної (а в деяких випадках — соціальної та культурної) інтеграції європейських держав, у тому числі й частково розташованих в Європі.

2. Європейський Союз – це унікальне партнерство 27 європейських країн, які називають державами-членами або країнами ЄС. Разом вони охоплюють більшу частину європейського континенту.

3.Рада Європи — міжнародна організація 46 держав-членів у європейському просторі. Членство відкрите для всіх європейських держав, які визнають принцип верховенства права і гарантують основні права людини і свободи для своїх громадян.

4. НАТО або Організація Північноатлантичного до́говору, також Північноатлантичний альянс — міжнародна міжурядова організація, військово-політичний союз 32 держав Північної Америки і Європи інформаційна

Самостійна робота з підручником ст 221-224

«Відносини України з США, НАТО та ЄС»

Робота у групах Заповнити таблицю

Основні напрямки та здобутки зовнішньої політики із Західним світом (лише 3 колонки)

		 <p>1-ша група — «Україна — ЄС»;</p> <p>2-га група — «Україна — НАТО»;</p> <p>3-тя група — «Україна — США</p> <p style="text-align: center;">III Питання</p> <p>-З того часу як Україна стала Незалежною. Поступово відбувалося входження її у міжнародні структури</p> <p style="text-align: center;">Участь України в діяльності міжнародних організацій</p> <table border="1" data-bbox="450 794 1111 1394"> <thead> <tr> <th>Назва</th> <th>Рік, з якого Україна бере участь в її діяльності</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Організація Об'єднаних Націй (ООН)</td> <td>1945</td> </tr> <tr> <td>Всесвітній Поштовий Союз (ВПС)</td> <td>1947</td> </tr> <tr> <td>Всесвітній Союз Електрозв'язку, Міжнародний консультативний комітет з питань радіо</td> <td>1947</td> </tr> <tr> <td>Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)</td> <td>1948-1949, поновлено з 1992</td> </tr> <tr> <td>Всесвітня метеорологічна організація (ВМО)</td> <td>1951</td> </tr> </tbody> </table>	Назва	Рік, з якого Україна бере участь в її діяльності	Організація Об'єднаних Націй (ООН)	1945	Всесвітній Поштовий Союз (ВПС)	1947	Всесвітній Союз Електрозв'язку, Міжнародний консультативний комітет з питань радіо	1947	Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)	1948-1949, поновлено з 1992	Всесвітня метеорологічна організація (ВМО)	1951	<table border="1" data-bbox="1160 148 1944 469"> <thead> <tr> <th>Україна-ЄС</th> <th>Україна-НАТО</th> <th>Україна-США</th> <th>Україна-Росія</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>1-ша група запитання -Які кроки зроблено Україною на сьогоднішній день в напрямку Євроінтеграції?</p> <p>2-ша група запитання -Зараз існують різні думки щодо перспективи вступу України до НАТО? Охарактеризуйте своє розуміння цього питання.</p> <p>3-ша група запитання -Чи вважають США, Україну важливим міжнародним партнером зараз у час війни?</p> <p>Запитання -В якому році Україна стала членом ООН?</p>	Україна-ЄС	Україна-НАТО	Україна-США	Україна-Росія					<p>Логічна інформаційна комунікативна</p> <p>Логічна</p> <p>Логічна</p> <p>Логічна</p> <p>Хронологічна</p>
Назва	Рік, з якого Україна бере участь в її діяльності																							
Організація Об'єднаних Націй (ООН)	1945																							
Всесвітній Поштовий Союз (ВПС)	1947																							
Всесвітній Союз Електрозв'язку, Міжнародний консультативний комітет з питань радіо	1947																							
Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)	1948-1949, поновлено з 1992																							
Всесвітня метеорологічна організація (ВМО)	1951																							
Україна-ЄС	Україна-НАТО	Україна-США	Україна-Росія																					

		Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО)	В 1954	<p>Запитання -Що таке Рада Європи, та коли Україна до неї приєдналась?</p> <p>Запитання -У якому році Україна стала учасником СОТ?</p> <p>ВАЖЛИВО ЗНАТИ!!!!!! 6 грудня 2018 р. Верховна Рада ухвалила Закон «Про припинення дії Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією», внесений Президентом України. У законі зазначено, що дію договору припинено, зважаючи на збройну агресію РФ проти України, що становить істотне порушення Росією закріплених у ньому домовленостей.</p>	Логічна
Міжнародне агентство з атомної енергетики (МАГАТЕ)	1957	Хронологічна Логічна			
Всесвітня організація інтелектуальної власності	1970				
Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО)	1985	Хронологічна Логічна			
Співдружність Незалежних Держав (СНД)	1991				
Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ)	1992				
Парламентська асамблея Чорноморського економічного співробітництва, Чорноморська асоціація економічного співробітництва	1992				
Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк (СБ) (раніше Міжнародний банк реконструкції і розвитку)	1992				
Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО)	1992				
Міжнародна морська організація (ІМО)	1994				
Рада Європи (РЕ)	1995				

Об'єднання країн: Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова (ГУАМ) (раніше ГУУАМ; до об'єднання входив також Узбекистан, що згодом вийшов з його складу)	1996
Світова організація торгівлі (СОТ)	2008

інформаційна

IV Питання

-Найвагомішим для України було визнання її незалежності Росією. Водночас визнання України не перешкоджало Російській Федерації заявляти про свої територіальні претензії. В результаті чого у **травні 1992 р.** ВР РФ заявила, що документи про передання в 1954 р. Кримської області Україні не мають юридичної сили з моменту їх прийняття. Інформаційна хронологічна

-Російський парламент у **липні 1993 р.** ухвалив безпрецедентне рішення про надання Севастополю статусу міста Російської Федерації. Рада Безпеки ООН висловила здивування з цього приводу, а президент РФ Б. Єльцин змушений був заявити про юридичну неспроможність такого рішення.

-Одним із найважливіших для обох сторін було питання Чорноморського флоту. Переговорний марафон закінчився **28 травня 1997 р.** підписанням голів уряду України та Росії **«Угоди про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України»**, про параметри розподілу флоту і взаєморозрахунки,

Заповнити таблицю

Основні напрямки та здобутки зовнішньої політики України (лише 4 колонка)

Україна-ЄС	Україна-НАТО	Україна-США	Україна-Росія

Запитання

-На яких засадах будувались відносини між Україною і Росією?

-Як ви ставитесь до розміщення Чорноморського флоту на території України?

Логічна

Логічна

пов'язані з перебуванням російського флоту на території України. Зокрема, було домовлено, що Севастополь залишиться базою тимчасового перебування Чорноморського флоту РФ до 2017 р. на правах оренди (97 млн доларів США на рік).

Інформаційна хронологічна

- 30–31 травня 1997 р. Б. Єльцин здійснив свій перший державний візит в Україну з метою підписання **«Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією»**. Кінцева редакція однієї зі статей містила таке положення: **«Високі Договірні Сторони відповідно до положень Статуту ООН і зобов'язань по Заключному акту Наради з безпеки і співробітництва в Європі поважають територіальну цілісність одна одної і підтверджують непорушність існуючих між ними кордонів»** таким чином **РФ уклала міждержавний договір, у якому було зафіксовано територіальну цілісність України і російсько-український кордон, який склався історично.**

Інформаційна хронологічна

-Розширення Євросоюзу й НАТО в східному напрямі вони розглядали як зазіхання англо-американського світу на власну сферу впливу. У такій ситуації посилювався тиск Кремля на Україну. У той час як Україна стукала у двері ЄС, Росія вибудовувала на пострадянському просторі власні інтеграційні схеми. Після невдалої спроби інтеграції на Захід українське керівництво взяло курс на Схід. **23 лютому 2003 р.** керівники Росії, України, Білорусі, Казахстану уклали угоду про створення

Запитання

- Дайте визначення СЕП.

Робота із ЗМІ: (на вибір учня)

-Все починалося з Тузли: коли російські ЗМІ почали «воювати» проти України

<https://armyinform.com.ua/2022/05/26/vse-pochynalosya-z-tuzly-koly-rosijski-zmi-pochaly-voyuvaty-proty-ukrayiny/>

- Конфлікт на Тузлі: перше зазіхання рф на територіальну цілісність України

<https://armyinform.com.ua/2023/09/14/konflikt-na-tuzli-pershe-zazihannya-rf-na-terytorialnu-czilisnist-ukrayiny/>

Логічна
інформаційна

Інформаційна

Інформаційна

Єдиного економічного простору (ЄЕП). Проте реалізації цієї угоди не відбулося. Росія наполягала на створенні наддержавних органів, що заперечувала Україна, а також між Україною і Росією спалахнув прикордонний конфлікт через острів Тузла в Керченській протоці.

Інформаційна хронологічна

-29 вересня 2003 р. росіяни почали насипати греблю з Краснодарського краю в напрямку українського острова Тузла. Працюючи у три зміни, будівельники споруджували по 157 метрів греблі на день, щоб з'єднати Тузлу з російським берегом.

Інформаційна хронологічна

-30 вересня 2003 р. МЗС України направило Росії ноту протесту, наголосивши, що Тузла є островом, який належить Україні. За кілька днів українці облаштували на ньому прикордонну заставу.

Інформаційна хронологічна

-У жовтні Президент України Л. Кучма особисто проінспектував прикордонну заставу на Тузлі. Верховна Рада України повторно звернулася із заявою до Федеральних Зборів РФ з приводу ситуації навколо Тузли й попередила про можливий перегляд засад стратегічного партнерства. **23 жовтня 2003 р.** будівництво дамби було зупинено.

Інформаційна хронологічна

-Після підписання плану заходів щодо реалізації Угоди про створення Єдиного економічного простору та узгодження положень Договору про співробітництво у використанні Азовського моря і

Запитання

-Що таке Тузланська криза, у якому році відбувся цей конфлікт, та чи можна вважати його зазіханням на територіальну цілісність України, того часу?

Логічна
хронологічна
мовленнева

Керченської протоки в *грудні 2003 р.* у Керчі президентами України та Росії Л. Кучмою та В. Путіним проблема Тузли відпала.

Інформаційна хронологічна

У Питання

Культурні зв'язки незалежної України із зовнішнім світом	Спортивні зв'язки незалежної України із зовнішнім світом
<p><i>1990 р.</i> в Києві відбувся Перший Конгрес Міжнародної асоціації українців. На ньому широко обговорювалися питання відродження та розвитку науки і культури України як суверенної держави. Конгрес сприяв <i>зростанню міжнародного авторитету нашої держави.</i></p> <p>Налагодженню культурних зв'язків сприяв фестиваль «Українці всього світу, єднайтесь!», проведений у 1994 р. у столиці нашої держави.</p>	<p>1 Чотири рази на олімпійську щоглу підіймався прапор України і звучав її державний гімн: на честь борця О. Кучеренка (Луганськ), спортивних гімнасток Т. Гуцу (Одеса), Т. Лисенко (Херсон) і художньої гімнастки О. Тимошенко (Київ).</p> <p>2 Вперше окремою командою Україна виступила 1994 р. на зимовій Олімпіаді в Норвегії.</p> <p>3 Далеко за межами України відомі боксери брати Віталій і Володимир Клички. А боксери, також</p>

Запитання

-Кого ви можете назвати із українських чемпіонів світу у спорті?

-У якому році відбувся Перший Конгрес Міжнародної асоціації українців ?

- Коли і де Україна вперше виступила на зимовій Олімпіаді, як окрема команда?

Хронологічна
логічна

Хронологічна
логічна
просторова

		<p>брати, Валерій і Володимир Сидоренки на чемпіонаті Європи у фінському місті Тампере в травні 2000 р. здобули чемпіонські титули.</p> <p>4 На першому чемпіонаті Європи з шахів серед жінок, що проходив у червні 2000 р., херсонська дівчина Наталія Жукова стала першою в історії шахів чемпіонкою європейського континенту.</p>		
Інформаційна хронологічна		<p style="text-align: center;">VI Питання</p> <p>Термін:</p> <p><u>Діаспора</u> — об'єднання людей однієї національності, які проживають за межами країни свого походження, за межами своєї історичної батьківщини. Під східною діаспорою розуміють поселення українців у республіках колишнього Радянського Союзу, під західною — поселення українців у Європі, Америці, Австралії.</p>	<p>Історична довідка для учнів</p> <p><i>«Найбільш організовані та найбільш активні громади західної діаспори зосереджені в Канаді (понад 950 тис.),</i></p>	

	<p>-Через війну росії проти України. На сьогодні за межами Української держави проживає близько 11 млн українців, в країнах Європи, також збільшується кількість українців, що їдуть на проживання до Канади, адже там також велика українська діаспора</p> <p>Близько 2,5 млн українців проживають за межами колишнього СРСР. Умовно українців у західній діаспорі можна поділити на три групи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ті, чиї предки покинули батьківщину 3-4 покоління тому (найчастіше вони мають досить приблизне уявлення про свої національні витоки); 2) ті, хто порвав зв'язки з батьківщиною одне чи два покоління тому (вони знайомі з українською культурою і шанують її); 3) невелика, але найактивніша група — ті, кому вдалося зберегти своє національне обличчя. Вони становлять серцевину українських громад. <p style="text-align: center;">Інформаційна</p> <p style="text-align: center;">Діаспора Українців у світі карта 2022 р.</p>	<p><i>США (понад 730 тис.) та Польщі (понад 250 тис.). Українці складають 3 % населення Канади. Центрами українства в Канаді є Едмонтон (тут, зокрема, працює Канадський інститут українських студій), Вінніпег, Торонто, де діють кафедри українознавства та розміщено осередок Всесвітнього конгресу вільних українців.</i></p> <p><i>У Бразилії (близько 360 тис.) та Аргентині українці перебувають у більш складному економічному становищі, це переважно фермери (в Аргентині — штат Місьонас, у Бразилії — район міста Прудентополіс). Одна з найкраще організованих громад — 35-тисячна громада в Австралії, серед якої є багато відомих спеціалістів. Останнім часом найбільших злигоднів зазнали українські громади в колишній Югославії. Під час громадянської війни багато українців поїхали з місць свого проживання. Товариство «Україна» підтримує земляків у скрутні часи, організовуючи їм доставку гуманітарної допомоги.</i></p> <p><i>У західних країнах діють українські суботні та недільні школи, культурно-освітні установи, хори, ансамблі, танцювальні колективи. Функціонують політичні партії, громадські та молодіжні організації та об'єднання, організовано видавничу діяльність. Працюють спеціальні дослідні установи (Мюнхен, Гарвард та ін.), кілька факультетів з викладання української мови та історії при вищих навчальних заклад»</i></p>	
--	---	---	--

		 <p>Де найбільше українців</p> <p>Росія - 4,4 млн</p> <p>Польща - 1,2 млн</p> <p>Канада - 1,2 млн</p> <p>США - 940 тис</p> <p>Бразилія - 500 тис</p> <p>Італія - 231 тис</p> <p>Німеччина - 230 тис</p> <p>Інформаційна просторова</p>	<p>Запитання</p> <p>-Поміркуйте, чому саме в цих державах проживає зараз найбільша кількість українців. З якими історичними процесами це пов'язано?</p>	<p>Логічна Інформаційна просторова</p>
5 хв	VI. Систематизація знань		<p>1. Розгляньте твердження та виправте помилки.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Визнання незалежності України Росією було не важливо. • Ніяких територіальних претензій Росія Україні не висувала. • Чорноморський флот було вирішено залишити повністю Україні • В 1999 р. Єльцин здійснив свій перший візит з метою підписання Договору про продаж газу. • 23 лютого 2000 р. було підписано договір про єдиний економічний простір між Україною і Росією. • Тузлинську кризу спровокували українські дипломати, щоб прив'язати Росію до євразійського геополітичного простору <p>2. Випадкові Карти</p> <p>https://wordwall.net/uk/resource/71137466</p>	<p>логічна аксіологічна просторова хронологічна</p> <p>цифрова Хронологічна</p>

				Логічна Комунікативна
3 хв	VII. Висновки	<p>-Зовнішньополітичний курс незалежної України визначався рішенням ВРУ від 2 вересня 1993 р. «Основні напрями зовнішньої політики України», у якій був покладений шлях побудови багатовекторності.</p> <p>-5 грудня 1994р. Україна підписала Будапешський меморандум, і отримала безядерний статут, у свою чергу США, Велика Британія, Росія надали Україні гарантії безпеки</p> <p>- З того часу як Україна стала Незалежною і безядерною державою, Поступово відбувалося входження її у міжнародні структури Європи</p> <p>-30–31 травня 1997 р. відбулося підписання «Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією», можна побачити, що для росії цей договір нічого не означав і в 2003р. це вилилось Тузланську кризу(Тузланський конфлік)</p> <p>- Все частіше почали проявлятися культурні спортивні зв'язки незалежної України із зовнішнім світом, про нас дізнався цілий світ.-</p> <p>Українська діаспора в світі становить 11млн.</p>		інформаційна

1 хв	VIII. Домашнє завдання		<p>1.Опрацювати параграф 24</p> <p>2. Міжнародні відносини України встановить послідовність https://learningapps.org/view29338690</p> <p>3. Встановити причинно - наслідкові зв'язки відносин політики Багатовекторності.</p> 	<p>логічна хронологічна цифрова</p> <p>логічна хронологічна інформаційна аксіологічна</p>
------	------------------------	--	---	---